

Ma érkezik a jugoszláv táncsoport

Mára várják a haifai kikötőbe a legjobb jugoszláv tánc-csoportot, amely rövid körutat tesz Izraelben. Ez a tánc-csoport, amely a belgrádi egyetem hallgatóiból áll, a múlt évben megnyerte a Belgrádban minden évben megrendezett jugoszláv nemzeti táncversenyt. A versenyen résztvevő a csoport is, amely a múlt évben vendég szerepelt nagy sikerrel Izraelben, de az egyetemi együttes mögött maradt.

A belgrádi egyetemisták táncegyüttese az ottani opera első balett-táncosával az élén, fogja végigjársani izraeli vendég szereplését. A tánc-csoportot saját énekei és zenészei kísérik. A belgrádi diákok az izraeli egyetemi hallgatók egyesületének vendégei és a tánc-estélyek egyikének jóvendelmét az izraeli diákok intézményeinek javára rendezik.

Tizenhét ember munkanélküli maradt az ünnepre

Összesen 10-20 font segélyt kaptak, de némely helyen még azt sem folyósították nekik

Tel-Aviv. (Az Uj Kelet tudósítójától). — A munkaközvetítő irodák központja tegnap jelentette, hogy az ünnepre 18 ezer munkanélküli maradt az országban, a többi — körülbelül 5 ezer embert — sikerült szükségmunkákban elhelyezni. A központ szerint valószínű, hogy a szükségmunkák közvetlenül pészah után megszűnnek és akkor a munkanélküliek száma újra elérheti a 25 ezret.

A nagyvárosokban 20 fontos előlegeket folyósítottak a munkanélküli maradtaknak, míg a kisebb helyiségekben 10-15 fontot, de sok helyen még ezt az összeget sem utalták ki, mert nézeteltérés támadt a munkaügyi minisztérium és a munkaközvetítő irodák között a kezességét illetően. A minisztérium ugyanis azt a követelést támasztotta, vállaljon felelősséget a munkaközvetítő arra, hogy az ün-

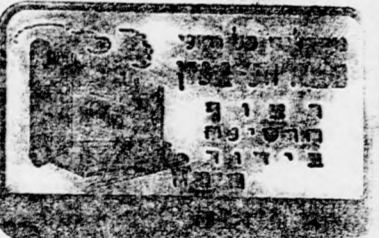
HABIMAH MÜSORA:

Tel-Aviv, március 31., kedd LILJOM

Villanyborítógépek

szakszerű telereselés és javítása
JAKOB RUBIN
T. A.
Jeszed Hamaala 8 szám
Tachana Merkazitál szemben.

Elsőrendű szöveget
felvesszünk. * Jó kereseti lehetőség.
Szövede,
Nachiat Ganim, Szokolov-
u. 7. (Rámát-gáni redőrséggel szemben). K987

Díjtalan felvilágosítás engedély-kérőknek.
Bármilyen ruhaszárító-készüléket felszerelünk.
HARTENSTREICH,
Haifa, Herzl 6 (virágüzlet)

Ügynökök
azonnalra felvesszünk. (Hítelszakma.)
Ajánlatok:
HAIFA, POB 1239.
K1018

Az autóbuszvállalatok inkább lemondanak az ár-emelésről de nem vetik alá magukat komoly ellenőrzésnek

Az Esed és a Dan vezetősége visszautasította a közlekedési minisztérium feltételeit

Ismeretes, hogy az autóbuszszövetkezetek és a közlekedésügyi minisztérium között az utazási díjtételek emelésére és az utazási viszonyok javítására vonatkozó tárgyalások során a minisztérium jelentést adott ki, amely közölte az általa tett javaslatokat, azzal, hogy azokat az autóbuszvállalatok már el is fogadták. A közlemény maga is éles visszautasítást szült a kooperatívok részéről, mert azt, mint a két fél között létrejött megállapodást hozták nyilvánosságra, holott, mint az autóbustársaságok rögtön utána közölték, ők még nem írtak alá semmiféle megegyezést. Erre a minisztérium is meghátrált és el-

ismerte, hogy a kiadott jelentés csak a minisztériumok javaslatait foglalta magában.

A szövetkezetek részéről most újabb nyilatkozat hangzott el, amely a legelőszövebben visszautasítja a közlekedésügyi minisztérium javaslatait. A szövetkezetek szövegében kijelentette, hogy inkább lemondanak az ár-emelésről, sem hogy belemenjenek a minisztérium feltételeibe, mert ez öngyilkossággal volna azonos. A minisztérium által javasolt ellenőrzési rendszer — mondják — úgyszólván társasági tezi a kormányt az üzletben, ezt azonban a kormány nem kaphatja meg ingyen.

Az Esed és a Dan vezetősége már el is küldték válságukat a minisztériumhoz, amelyben elutasítják az ellenőrzési rendszabályokat, valamint a forgalom feljavítására és az árak emelésére vonatkozó javaslatait.

A szövetkezetek közölték, hogy elvben nem tiltakoznak a javaslatok ellen, de teljes erővel visszautasítják azoknak végrehajtási módját. Főleg a minisztérium tervezett ellenőrzésének formája ellen tiltakoznak. A vállalatok hajlandók letébe helyezni az autópark felújítására szolgáló összegeket, de nem járulnak hozzá, hogy a pénz felhasználásáról csak a minisztérium döntsön. Nem egyeznek bele abba sem, hogy a kormányt egy megbízottja benne legyen a kooperati-

vák útforgalmi és gazdasági bizottságában. Egy ilyen kormánydelegátus részt vehet ugyan az üléseken, de nem lehet döntő véleménye és vétőjoga — mondják az autóbuszvállalatok.

Mint hogy a szövetkezetek ilyen formában elutasították a kormányjavaslatokat, a minisztérium nem járul hozzá, hogy az autóbustársaságok április elsejével emeljék tarifáikat.

-RÁDIÓ-

HÉTFO:

6.30: Máj tovu, 6.35: torna, 6.45: zenélő óra, 7: hírek, 7.15: hanglemezek, — 7.59: hírszövegfoglalás, — 10.30: szórakoztató zene, 11: a házasszony kívánságműsora, 11.40: hanglemezek, 12: a kórházak műsora, — 12.30: klasszikus zene, 13.30: hírek 13.48: hanglemezek, 16: pészah beköszöntő-műsor, Majmon rabbi előadásával és cházándalokkal, 16.30: a rádió zenekarának hangversenye, 18.15: hírek, — 19: Stucevski: Omer bemutatási szvit, 19.20: a rádió zenekarának hangversenye, — 19.45: Sir Hásirim (Énekek Éneke), 20: Tnách felolvasás, 20.30: hírek, — 20.45: ünnepesti hangverseny (Mozart, Csajkovsky, Brahms és Dvorzsák), 22.30: belföldi dalok, 23: hírszövegfoglalás.

Párhuzamos műsor:
13.45: angol hírek, 14: francia hírek, 16: Bach-zene, — 17.30: balett-zene, 19.30: jiddis adás, 22.15: angol hírek.

A hadsereg rádiója:
18.30: Jágur-kibuc szüret-estje zenekari és énekkari számokkal, 19.35: szimfónikus hangverseny, 20.45: Haydn „Négy évezek” című oratoriuma.

KEDD:
7.30: Adon olám és hanglemezek, 8.30: hírek, 8.40: belföldi dalok, 9: reggeli hangverseny, 10.30: könnyű zene, 11: klasszikus zene, 12.30: héber dalok, 13: Omer-ünnepe a Kol Cion Lágol énekesével és a rádió fúvós zenekarának közreműködésével, 13.30: hírek, 13.48: cházándalok, 16: Mendelssohn „Elijáhu” című oratoriuma, 17.35: hanglemezek, — 18.15: hírek, — 19: zenegyűngyszemek, — 19.45: pészah Noé-bárkaja műsora, 20.24: Tnách-részletek (Jona 1-2.), 20.30: hírek, — 21: „Tal” (Ima a harmatér), 21.30: Hunger „Dávid király” című oratoriuma, 23: hírszövegfoglalás.

Párhuzamos műsor:
13.45: angol hírek, 14: francia hírek, 19.30: jiddis adás, 22.15: angol hírek.

A hadsereg rádiója:
19.35: zongoraszmok, 20.45: héber dalok, 21.10: Beethoven „Tavaszi” című szonátája, 21.30: néptáncok.

Az orvosok világtalálkozója tiltakozik a moszkvai orvosper ellen

Semleges nemzetközi bizottságot követelnek a vádak kivizsgálására

Lisszabon (UP). — Az orvosok világszövetségének kongresszusa, amely a portugál fővárosban ülészik, bejelentette tiltakozását a moszkvai orvosvádak ellen. A kongresszus záróülésén hozott határozatban követelik, hogy semleges nemzetközi orvosbizottság vizsgál-

ja felül a moszkvai orvosok ellen emelt vádakot, mert az orvosi gyakorlat teljesen lehetetlenné válik, ha ilyen könnyen meg lehet vádolni és elítélni orvosokat, akiknek a betegek meghaltak. A világszövetség 700.000 orvost képvisel a világ minden tájáról.

Éjn Semerben ostromzár alatt vannak a Sznéh-csoport hívei

Crémieux-kibucban 21 kizárt tag folytat ülősztrájkot

Éjn Semer kibucban a Sznéh-csoport 27 tagja pénteken éhségsztrájkot kezdett. A sztrájkolók saját lakásaikba vonultak vissza és ott töltötték a szombatot is. Vasárnap reggel az éhségsztrájk megszűnt. A tagok, akiket politikai magatartásuk miatt kizártak, végkielégítést követeltek, amit azonban a kibuc többsége nem hagyott jóvá. Csütörtökön éjjel kellett volna elhagyniuk a kibucot, de minthogy ezt nem tették meg, őrséget állítottak lakásaik elé és a gazdaság kapujába is őrsé-

get vezényeltek, amely megvizsgált mindenkit, aki a gazdaság udvarába lépett, nem hoz-e élelmet vagy más természetű támogatást a résztükrre.

A jévidéki Crémieux-kibucban a Sznéh-csoport 21 tagja folytatja ülősztrájkját az étkezőteremben. A negy Svávl kibucban tárgyalás folyik a 25 kizárt tag és a titkárság között a végkielégítések kérdésében. Ertesítették őket, hogy a kibuc közös Széde-estjén nem vehetnek részt.

HAIFAI UTMUTATÓ

UJ KELET

Az haifai előfizetőinek és hirdetőinek kellemes pészah-i ünnepet kívánok.
Az olvasóhoz! Fizessen elő az Uj Keletre, mert olcsóbb és már korá reggel megkapja lakásán, a város bármely részén.
Haifai fiókkiadó,
Grünberger Arnold
Shapira 13. Telefon: 2458.

OCCASION LOMBARD **LOUVRE**
a közeli napokban
HERZL-UTCA 24 alá költözik

KOHN & LUBARSKY

HAIFA, HERZL 26., tel.4546
Az ország első szaküzlete.
Alapítási év 1935.
Bútor, régiécek, műtárgyak, festmények, kristály, szőnyeg, ezüst, porcelán, ékszer, stb.
Vétel - Eladás - Becslés

Szakszerű arcápolás, szőrtelenítés, szempillafestés. Archoz egyéni szükséglet szerint készülnek krémjeim és kozm. szereim.
RACHEL Pesti dipl. kozmetikusnő (v. Loránd szalon) Haifa, Német Kolónia, Bét Cholim u. 29.

ROSENTHAL - TANYÉRKÉSZLETEK
eladása megkezdődött — Ritka alkalom.
OCCASION KATZ, HAIFA, HERZL 65.
FISCHER
VÉTEL ELADÁS

Uj üzletben Haifa, Jaffa u. 107 (Egged állomás)
„Tachanat Hazahav”
S. Brikman & N. Hoch
Állandóan nagy választékot talál legolcsóbb áru cikszerekben, órákban, ezüstárúban, optikai cikkekben, illatszerekben és különböző ajándéktárgyakban. Saját óra- és ékszerjavító-műhely. K992

HALVAA VECHISZACHON, HAIFA
értesíti ügyfeleit, hogy
Kirját Jám Gimel-i fiókját
(Merkáz Miszhári) MEGNYITOTTA
Hivatalos órák: 8.30-12.30, 4-6 óráig; pénteken és ünnepelelti napokon 8-12 óráig. K980

Ez év végén beköltözhető
2% SZOBÁS LAKÁSOK és **ÜZLETHELYISÉGEK**
Kirját-Motzkiban.
Kedvező fizetési feltételek.
HOKALtd. HAIFA,
Ariossoroff 3/a., POB 5147, Tel. 4386.

Gomblyukázás 25 miltől
Harisnyaszemszedés,
rövid 36 mil
Divatv-készítés 950 miltől
Csatáthuzás 200 "
Hímzett
konyhaesik 980 "
Hímzett gallér 780 "
Előnyomás, pliszé
Ágyneművarrás
Férfiing-gallérozás

Steiner Ilona
Cine-foto helyiség,
Haifa, Hanevium-utca 11.

ASSZONYOM!
Egyszer vegyen fél kg-os eredeti Garbo zárt csomagolású, valódi Cincantim kukoricából örött
osemege **MALE** darát
Főzéshez, sütéshez kétszer kiadósabb a kimért anyag nál. Kapható jobb makoletekben. — Ára 550 pruta.
GARBO-csomagolásban.
Készíti: GARBO, HAIFA, Hanevium 18.

Haifai komplett felszerelt mechanikai műhely
önálló ÜZEMVEZETŐ keres, aki munkaszerezésben is gyakorlott és összekötöttesel vannak. — Fizetés és részvétel. — Ajánlatok „Prestia”, Haifa, POB 494.

Gazdasági önállóság nélkül nincs nemzeti szabadság.
Ötvenéves fenállása óta a bank e cél felé törekszik.
BANK LEUMI LE-ISRAEL B.M.

PÉSZÁCH A SZABADSÁG ORSZÁGÁBAN

Ira: LÖWENKOPF KÁLMÁN

Ha visszatesszük a gálát országában ünnepelt szabadságünnepekre, a pészáchokra, önkéntelenül is mosolyodozódik az ajkunkon. Ott áll a zsidó a puha ünnepi trónon, vagy helyesebben, a színpadon a szabadságot, a szabad embert játszó. A fehér sapka a fején, mintha csörgő-szipka lett volna és valljuk be, jobban a legkülönösebb bohóc sem tudta volna bele élni magát a szerepébe.

Innen, a szabadság földjéről, nyit szemmel szemlélve a dolgot, csak kacajt vált ki az a furcsa kép, a mint az apánk jó puhára bélelte a cirkuszi porondot, hogy a szakad a kőtől, nagyot ne nyekkenjen belé a gazda.

Jaj, nem állom a keserű mosolyt! Délután a nemzeti úr ráuszította Mózesre a kutyát, most meg ott ül a trónon és szavalja múlt időben a naiv hallgatóknak a bájos mesét: Rabszolgák voltunk. Voltunk! Még jó, hogy a legtöbb nem gondolt rá, hogy mit mond, szerencsére meg se igen értette vagy nem is akarta. A jó meleg ülés, amit az aszszony ágyazott neki, meg a jóízű bor, amit csak ilyen tájt iszogatók, megzavarta az esztét. Királynak, fejedelemnek hitte magát, vagy legalább is szabad polgárnak. Nem jött rá sohasem hogy mákony az egész, a mit okos rabnik találtak ki számára, hogy bírja valamiképpen a kétezeresztendőt.

Hogy gondoskodott róla, hogy magva ne szakadjon a bohócok hadának! A fiát is betanította a szerepre, hogy kérdezzen. Mert magától bizony, szegény gyerek nem kért volna, sokkal okosabb volt annál, hogy különbséget lásson a tegnapi a mátiól. Jól látta ő, a mint az anyja, apja nadrágját foltozta, amin a nemzeti úr kutyája harapott lyukat. Négy álló hűg verték az agyába iskolában, ehederben, hogy miért ülünk ezen az éjjelen szabad ember módjára, amíg végre a fehér trónus láttán beleszédült és elszajkózta a mondanivalóját.

Hajnalig is eltartott a cécó, léi simurim, hajtogaták nagy elbizakodva, még a lefekvés előtti ima, mely gonosz démonoktól megóvja a feltámadást hirdető harangok megkondultak, a hideg rázta őket valamennyit és szegény asszony eszeveszette futott az ünnepi böhötvál a fején a spalétákhöz, hogy a processzió áhitatos népe be ne verje az ablakokat.

Csak a fehér halotti ing hlet bele a szabadság ünnepeinek keretébe, mert sohasem lehetett tudni, mikor lesz rá szükség. Ez az idő volt a vérvádak szónója. Ilyenkor tüntek el jámbor keresztény papok jóvoltából fiatal szüzek, akiknek vére a zsidók pászkájához kellett. Ostyák gyalázásának, kutak mérgezésének vádjára is ez volt a legalkalmasabb évad.

Jól kifundáltak ezt az ünnepeket böles öreg rabnik, tudták ők, hogy csak ilyen szabadságámitással lehet ezt a keserves, véres kétezer esztendőt átvészélni. De a kózikumára csak itt, idehaza jönnök rá. Az egyiptomi elnyomás emlékét, a felszabadulás ünnepeit csak itt tudjuk igazán ünnepelelni. Szabadság csak ott van, ahol szilárd talajt érez az ember a lába alatt, ahol a föld, amelyen állnak, az enyém.

De a földet nem lehet pénzen megvásárolni. A pénzen szerzett föld kicsit szik az ember lába alól. Erre a gálut keserves példákát nyújt. A földet vérrrel kell megszerezni. De még ez sem elég. A vér csak eljegyez a földdel. A vérrrel eljegyzett földet munkával, véréjékel kell magunkévá tenni.

Az ereci föld még csak részben a miénk, a legnagyobb részét még nem vallhatjuk a magunkénak, hiszen parlagoa hagyjuk heverni.

A máábára crifje ereci földön áll, a sikun is, de a talaja nem a sajátunk, mert egy kapavágást sem tettünk benne.

Aki nem szereti a földet, aki nem szerelmes belé, aki nem hámozza le róla a két-ezer éves idegen gyalázatot, sziklát, kórót, bogácsot, azt a föld, ahogy a Biblia olyan természetes egyszerűséggel mondja, kiköpi magából. Kiköpi Kanadába, Ausztráliába, meg Magyarországra, ahol kezdheti elől az ünnepi komédiázást a szabadsággal.

A gázozosbódé seftnek talán jó seft, de aki úzi, az idegen maradt a földhöz.

A földdel örök frigyet kell kötni, szeretettel hozzá kell tapadni. Az ósatyák példája is mutatja. Abrahámnak harcai voltak Avimelech-el a kutak miatt, amelyeket utóbbi elrabolt tőle. Csak akkor tudta végérvényesen elismertetni a jogos tulajdonát, amidőn bebizonyította, hogy saját maga fáradozott rajta, hogy víz bugyogjon belőle.

Ahogy őseink átkeltek a Jordánon, megszűnt a manna, az Irás siet tudomásunkra hozni **הארץ טעור הארץ** a föld terméséből ettek, **ארץ** földet is jelent, országot is. Az ország csak akkor a miénk, ha a földjét magunk műveljük, ha gondunk van rá, hogy a föld ellássa az egész ország lakosságát.

Ezer példa közül még egyet: a Példabeszédekben olvassuk: „Aki megműveli földjét, jóllakik kenyérral.” Bölcsseink szerint csak az lakik jól kenyérral, aki megművelje, megdolgozza, rabszolgája a földnek, aki állandóan szántogatja, öntözgeti, gyomlálja, kapálja.

Az Istent különböző módon lehet szolgálni. Az egyik mód az áldozathozatal. Melyik az áldozathozatalnak egyik legszebb megnyilvánulása? Ha a földem termését mutatom be az Urnak. Pészáchkor az árpának legelső termését, az omert, szüvetkor két kalácsot a búza zsengejéből.

A Tóra minden betűje szent, a legkisebb parancsa megszeghetetlen. — Aki a szombat, az ünnep szentsége ellen vét, azt súlyos büntetés éri. Egy eset mégis lehetséges, amidőn a szombat, az ünnepeit meg szabad, nem, meg kell szegni.

„R. Sését mondja: Aki házat vesz Erec Jisráelben, annak meg szabad irni a szerződést szombat napján is.” (Gitin 8-b).

Ma, a szent ünnepeken több időnk van a hittel, a Tannal, az Istennel foglalkozni.

Mi a hit? — vetődik fel bennünk a gondolat. Hogyan bizonyítsuk be az Istentek, hogy hiszünk benne? Mit tegyünk? Jaj, mit tegyünk?

Ne várj tőlem, kedves olvasó erre a nehéz kérdésre feleletet. Én csak megfogom a kezdetet és elvezetek a hit forrásához és együtt merülünk belőle.

Két pészáchi legenda a berdicseviről

Ira: JÁMBOR FERENC

A régi szép színpont, amit chaszidizmusnak hívnak, lassan elhalványul, szertefoszlik és eltűnik a zsidó utcából. Itt is, a gálutban is. Nem is lehet másképp.

Hiszem minden misztikus vallásos mozgalom időhöz kötött. A chaszidizmus is. Vallásos szekták akkor jöttek a világra, ha az élet hirtelen nagyon nyomasztó és nagyon kilátástalan lett. Amikor egy országnak, egy népnek a kebelében egy „tömeg” keletkezett. Nem osztály, hanem tömeg. Tömeg, amelynek nincs saját gazdasága, nincs saját szociológiája. Gyökértelenek. Szekták akkor keletkeztek, amikor az ilyen tömegeknek az egzisztenciája valószerűtlenné válik. Például, amikor földtelenné vált parasztok tömegestől csődültek a városba az ipari fejlődés hajnalán, de egyelőre nem lettek még gyári munkások, csak egyszerűen szegény emberek. Szociológiailag a szekták — akár zsidó, akár keresztény, akár hindu volt — a népek arra a rétegeire terjedt ki, amelyek a termelésben és a fogyasztásban való helyzetét tudományosan nem lehetett definiálni, csak iródmilag. Egyszerűen így, hogy: szegény emberek. Mint amilyenek az eszeusek voltak a régi Jeruzsálemben, az öskeresztények Rómában, a kvekkerek Amerikában, a nazareusok, adventisták és anabaptisták az újkori Európában és a chaszidok a Kárpátoknál mind a két lejtőjén. A keleti oldalon, amely Bukovina és Galícia felé és a nyugati oldalon is, amely Magyarországra nézett.

Itt volt ám szegénység. Micsoda szegénység! — A XVII-ik századnak az elején sehol a világon olyan nyomorult nem volt a valóság, mint a kárpáti kicsi zsidók között. Erdei zsidók éltek fuvarosok... Micsoda fuvarosok! Olyan szekérral, aminek a darabjait csak az imádság tartotta össze és egy olyan lóval, ami alig ért többet, mint egy nagyobbacska macska. És közvetítőik... Micsoda közvetítőik! Olyan zsidócskákat, akik egy szekér meg egy alkalmi utas között, vagy a mennydörgés és a hozzátartozó broche között közvetítettek. Egyszerre nagyon nagy tömeg szegény zsidó támadt a Kárpátok lejtőin. Olyan tömeg, amelynek nemcsak, hogy semmije nem volt, hanem nem is tudott semmit. Am háarecek, akik ki voltak taszítva nemcsak az anyagi, hanem a szellemi javakból is. Nemcsak a csendőrök meg a hivatalnokok, maga a hivatalos rabbinizmus is az élet szőrére taszította őket.

Ehhez a világhoz nem tudtak hozzáférni, keresték hát a másik világot. Nagy sóvárgásban élt ez a tömeg és az a vágy megszülette maga vezéréit, a „cádikokat”, egyszerű embereket, akik határtalan szeretettel és nagy lelki tisztasággal szolgálták ezt a szegény népet.

חנוד גודיא, חנוד גודיא

ez a tanúságos népdal, komoly intést tartalmaz Önnek és egész családjának a bajok és szerencsétlenségek hosszú sorozatáról, amelyek a sors szeszéle folytán az emberre szakadhatnak.

HASSNEH

ez a nagy biztosító társaság, behibisztítja Önt és egész családját a sors kiszámíthatatlansága folytán Önre szakadható összes bajok és szerencsétlenségek hosszú sorozata ellen.

HASSNEH

meghalt, egy percre rá meg hirdették a heroldok a palota erkélyéről:

„Le roi est mort, vive le Roi...”

„A király meghalt, éljen a király...”

Ha a cádik meghalt, friss sirjába bekiáltottak a hívek: „Mázal tov, rebbe, a fiad rebbe lett...”

Holott a királyi koronát lehet örökölni, de a szív tisztaságát, a lélek nemességét a világos szellemet mégsem lehet apáról fiúra átadni. Ezért torkollott a chaszidizmus is, mint minden dinasztikus mozgalom a hatalmi vágy, a pénz, a hiúság és a sariataniária utódozóba.

Ez a dinasztikus törekvés, annál érthetőtlenebb, hiszen az ősi zsidó tradíció ellen való. Mózes nem a fiát tette utódjává, hanem Josuát, aki erre a feladatra rátermettebb volt és Sámuel, az utolsó bíró Izráelben, sem korrupt fiaiból választott utódot, hanem Sault kente fel királynak.

Ha ma a chaszidizmusról beszél valaki, úgy az első, igazi cádikokra gondol.

A chaszidizmus szellem-történetileg érdekes mozgalom. A rabbinizmus tiszta deizmusával szemben, a chaszidizmus panteisztikus. Ennél a panteizmusnál per sze nem szabad Spinozára gondolni. Spinoza panteizmusa racionalis és hívős. Mint Heine mondja: nem egyebb, mint udvarias formája az ateizmusnak. A chaszidizmus misztikus és megindítóan naiv. De itt is, ott is, Spinozánál is, a chaszidoknál is, Isten össze van nőve és össze van szóve a világgal. Azért játszik a chaszidizmusban a természet, az erdő, az ének, a tánc olyan nagy szerepet, mert Isten mindenben megnyilatkozik és a tudatlan ember is tisztelheti tiszta, vidám és természetes élettel, még ha nem is tud tanulni. Eppen erre volt szükségük ezeknek a kis zsidóknak, akiknek se tudós fejük, sem gazdag zsebük, csak éppen tiszta szívük volt... A cádikoknak pedig szükségük volt erre a naiv panteizmusra, hiszen csak ez a szemlélet, hogy Isten és a világ egy, tette lehetővé, hogy Istennel személyesen vitakozzanak és harcoljanak vele a zsidó nép érdekében. Csak úgy lehetett a cádik Izráel szőszőlője, csak úgy követelhette Istentől, hogy a népek tett ígérétéit tartsa be, ha azt tételezték fel, hogy Istenre is vonatkoznak az általa hozott törvények.

Ezért volt a cádik előtt magától értetődő, hogy a világ ura is törát tanul és töfillint rak a homlokára... Ez magyarázza meg a chaszidizmus legtisztább alakjának, a berdicsevi rabbi Jicchák Lévinek a stílusát, amikor a világ teremőjével vitakozik, hadakozik és perlekedik a nép jogos örökségéért.

Rabbi Jicchák Lévi panteizmusa nagyon egyszerű és nagyon megindító volt. Biztos volt abban, hogy a

Tóra nemcsak Izráel, hanem a világ teremőjét is köti. Olyan egyszerű volt a szemára az egész. Ha a zsidók megjavulnak, Isten el kell, hogy küldje a Messiást. És mert Izráel minden bűnét a szívében hordta, be akarta bizonyítani mindig, hogy a zsidók már jók. Ezért nem tudott rosszat mondani soha sem a zsidó népről, sem a zsidókról. Mert, ha a zsidók még rosszak, akkor tovább kell várni a megváltásra. Mesélik, hogy egyszer egy zsidó vezeték előbe.

— Rabbi — mondták a hívők — ez a zsidó evett tegnap, Jom-Kippurkor, tarts neki erkölcsi pródikációt.

— Te — kérdezte a rabbi — talán nem tudod, hogy tegnap Jom-Kippur volt?

— De, rabbi, tudtam... — Te talán nem tudtad, hogy Jom-Kippurkor nem szabad enni?

— De, rabbi, tudtam... — Talán beteg voltál és azért ettél?

— Nem, rabbi, egészséges voltam, mint a vac.

— És akkor Lévi Jicchák így fohászzkodott:

— Világnak ura, nézz ide, milyen zsidóid vannak... Látd, ez a zsidó nem hazudik... Miért nem küldöd hát el már a Messiást?

A berdicsevi rebbe pészáchjáról két legenda szól: A pészách előtti délután rabbi Lévi Jicchák a szobájában ül és búsul Izráel sorsa felett. Egyszer így szól a szolgálójához:

— Sámész, menj ki a városba és hozzáld nekem zsidó házból kovászos ételt...

— De rabbi — szörnyűkódik a sámész — hiszen erev pészách van.

A rabbi csak ingatja a fejét és újra így beszél:

— Sámész, menj ki a városba és hozz nekem zsidó házból kovászos ételt.

A sámész szalad, fordul, jön és lélekszakadva jelent:

— Rabbi, rabbi, egész Berdicsebben, egyetlen zsidó házból sincs kenyér...

— Sámész — szól a rabbi újra — menj ki a városba s hozz csempészett dohányt.

A sámész szalad és félóra múlva visszatér egy szekéredékre való szűz dohánnyal...

— Világnak ura — énekli Lévi Jicchák, azon a kövvel len bizalmas hangon, ahogy mindig vitakozni szokott Istennel — nézd meg, micsoda néped is van neked. Az orosz cárnak van zernyi ka tonája, rendőre és csendőre és százsor is kihirdette, hogy nem szabad dohányt csempészni és nézz ide, mennyi csempészett dohány van itt... De te, de te csak egyszer mondtad, hogy pészáchkor nem szabad kovászos ételt enni és ide-nézz... egész Berdicsebben egyetlen zsidó házból sincs egy morzsányi kenyér...

Miért nem küldöd hát már el a Messiást...

És mesélik, hogy rabbi Jicchák Lévi egyszer pészách előtt egy orosz-lengyel városkában járva, meglátogatott egy pászkasütő műhelyt, ahol — 180 évvel ezelőtt volt — zsidó munkások dolgoztak embertelen súlyos feltételek között.

— Mindig azt mondták az ellenségeink — mondotta Lévi Jicchák, amikor a műhelyből kijött, — hogy a pászkát keresztény vérrrel sütik. Nem igaz... Én lát-tam most... zsidó vérrrel sütik...

Utazás Európába

Akik Európába akarnak utazni, forduljanak a

„TURISZTIKA”

utazási irodához

JAFFA, 300-as utca 5. Noga-mozi mellett.

Jegyek izraeli fontért. Gyors elintézés.

VIDOR közvetítőiroda

TEL-AVIV. Allenby 94

Telefon: 3345

LAKASOK EXISZTENCIÁK ÜZLETHELYISÉGEK ÜZLETEK

TELKEK, stb. K281

En nem tudok rá válaszolni, ő, a Talmud, igen. Most a nyájas olvasó bizonyára egy hosszú körmondatra vár, amelyben a Talmud erre a nehéz kérdésre válaszol. A nyájas olvasó téved. A Talmud ezt három szóban megmondja: A hit — a vetések traktátusa. (Sábbát 31.). A Jeruzsálemi Talmud sejtette, hogy ezt nem mindenki fogja megérteni, megmagyarázza hát. A magyarázat is rövid: Hit az, midőn az ember vet, elszórja a magot és bízik az Istemben, hogy az elszórt mag ki is fog kelni.

Testvér, ki e szavakat olvasod, bizonyára súlyos problémáid vannak, kötevényid. A szerkesztősegeket ostromolod levelekkel, munkanélküli lettél. Nem hiszel az Istemben, nem hiszel a földben, amelyet az Isten nedked adott, megrendült a hited az emberben, a barátban. Pogány gondolatokkal foglalkozol, Ausztrália, Kanada, vagy még ennél is rosszabb — az életed akard elvetni magadtól.

Testvér, ne tedd!

Hagyd ott a máábárát, hagyd ott a napszámot, Hallelujá!

Hagyd ott Egged állomásodon a fekete csokoládét. Szánts, vess, arass! Akkor megtalálod a hitet, meg találod az Istent. Az elsórt mag kalászbba szökken, puha kenyér lesz belőle. — A búsbesés jaja helyett dal fakad az ajkadon, hallelujás zsolozsma. Uj éneket zengedel megszabadulásunk és lelki megváltásunk felett annak, aki kivezetett minket rabszolgaságból szabadságra, bánatból örömrre, gyászból ünnepre, homályból nagy világosságra és robotból megváltásra.

A pozsonyi Klein bácsi valutát csinál az ország ezerféle gyógynövényéből

Írta: SAUBER-MIHÁJLOVICS SANDOR

A Petach Tikva-Bét Naballa utvonalon, négy kilométerre a migdál-cedeki kőbányától és egy kődobányira a jordáni határtól, a jelzőtábla nyíla egy kis domb felé mutatva adja az átutazó tudomására, hogy ott, a köves dombon terül el Mazar falu. Az egykori arab községet ezelőtt Um el Zerának nevezték, ami magyarul annyit jelent, hogy a buza anyja. A helységnevet megállapító bizottság a falu régi arab nevét bizonyára hangzási szempontokból vezérelve változtatta Mazar-ra, amely szó gyógy-szert, helyesebben gyógyírt jelent. A bizottság tagjai, akik valószínűleg fogalmuk sem volt arról, hogy Mazar falva valaha gyógynövényeiről lesz híres. Um el-Zera nevével a keresztények egyházi irodalomban találkozunk, mert a közelben levő római temetőt az arabok Makom el Nabi Jichének nevezték, ami annyit jelent, hogy János próféta szent helye. A legenda szerint ott van eltemetve Keresztelő Szent János.

Klein Márko letelepül Mázorban

Véletlenül kapta a régi arab falu a Mazar nevet és a véletlen folytán került oda Klein Márko, a pozsonyi Herba Carpatia Herba Centrala vállalat vezetője és igazgatója, aki most Mázorban a régi mesterséget folytatja. Klein bácsinak 1949-ben sikerült kijutni Csehszlovákiából. Régi vagyonának csupán emlékeit hozhatta magával, de szaktudását és négy évtizedes tapasztalatát nem lehetett elkomunikálni. Előrehaladott korára való tekintet nélkül beutazta az országot keresztül-kasul, hogy megállapítsa, milyen gyógynövények találhatók a Szentföldön és mely vidékek alkalmasak azok termesztésére.

Több, mint ezerfajta gyógynövény

Utiköltség hiánya miatt végigtrepelt az országot és egy évi tanulmányozás után megállapította, hogy több, mint ezerfajta gyógynövény terem nálunk vadon, közöttük a legértékesebb és igen drága fajták is. Erre gyűjtieni kezdte a növény mintákat és egy elhagyott

arab iskola épületében, 1951-ben kiállítást rendezett, amelyen Lévi Eskol, akkori földművelésügyi miniszter is megjelent. Így figyelték fel a hivatalos körök is a fiatalok öreg gyógynövény-szakértő hasznos munkásságára.

Jemeni növényeszedők, akik hitelbe dolgoznak

Bár az erkölcsi siker nagy elégtételül szolgált Klein bácsinak, de ebből nem készült megélnie. Erre megállapodott a szomszédos máábárá husz jemenitájával, hogy dolgozzanak hitelbe és ő a bérüket utólag fogja kifizetni. Ugy látszik, az öreg jó benyomást tett az általában bizalmatlan természetű jemeniekre és Klein bácsi felügyelete mellett szedni kezdték a rétegen a fellelhető növényeket — hitelbe. Klein igazgató úr szakszertelen megszárította a növényeket és eladta a telaviv, valamint a haifai gyógyszer nagykereskedőknek.

Mikor a jemeniták láták, hogy a bérüket pontosan megkapják, nemcsak a közeli tájon szedték számbára a növényeket, hanem elküldték Klein bácsit a Gázi és a Negev legészesebb pontjaira. Pénzhiány miatt ugyanis a vállalkozó szellemű öregembernek nem volt módjában a munka-helyhez közeli liskából munkásokat alkalmazni, mert azoknak a bért még aznap ki kellett volna fizetni.

A gyémántgyáros bekapcsolódik az üzletbe

Igy vezette „vállalatát” Klein bácsi, amíg a véletlen nem hozta össze a natanjai Fuchs Ignác gyémántgyárossal, aki előtt Klein bácsi felvázolta az izraeli gyógynövény-exportban rejlő lehetőségeket. Fuchs belgiumi összeköttetésének felhasználásával bevont néhány ottani tőkést és így alakult meg Izraelben a Herba nevű gyógy-és ipari növénytermelő részvénytársaság, amelynek egyik részvényese Klein bácsi lett.

A máábárák lakói munkához jutnak

A részvénytársaság megalakulása után megindult a nagyméretű munka és az év különböző szakaszaiban a máábárák lakóival összegyűjtetik a közelben fellelhető gyógynövényeket. A leszedett növényeket súlyra veszik át és a sokgyerekes máábárák lakóinak igen tekintélyes jövedelmet biztosítanak. Az összegyűjtött növényeket Mázorba szállítják, ahol azokat feldolgozzák és részben a helyi piacra, részben pedig külföldre szállítják.

Mázori látogatásunk alkalmával ott találjuk Klein bácsit a mezőn, amint éppen egy hatalmas mérges hagymafajtát emel ki a földből, amelynek nedvét lakások cianozásánál használják fel. Klein bácsi, aki a növényfajták tudományos elnevezését használja, elmondja erről a hosszúlatinnevű hagymáról, hogy most kiszáritja és mintául külföldre küldi, ahol azíránt érdeklődnek, hány tonnát tudná belőle szállítani évente. A hagyma nedvének szagára a legkiseportoltabb rovarok is pillanatokat alatt elpusztulnak.

Sok árura van szükség

Klein szerint ennek a hagymának izraeli fajtája sokkal hatásosabb a külföldinél, mert a növények minősége az általános normán felül van. Ennek oka úgy látszik a klímában rejlik. A helyi fogyasztás fedezésére sok árura volna szükségünk. De ezt máról-holnapra nem tudjuk kielégíteni. Egyrészt még folynak a kísérletek, másrészt gondoskodni kell arról, hogy itt is megteremjenek a világpia-

con kerestett gyógynövények. Ezeket pedig nekünk kell ellátnunk, ami időt igényel és tekintélyes összeget emészt fel. Például külföldön a kamillatea nagy mennyiségben terem meg a folyókák közelében. De 5-6 év után a minőséget fel kell javítani. Ezért a növénytermelők időnként kamillamagokkal hintették el a területet. Izraelben kevés a folyóvíz, a kacsák pedig nem járnak a mezőket trágyázni és így nekünk kell nagy területeket kamillával beültetnünk és öntözünk. Ez meg is történt és az előjellek szerint várakozáson felelő eredménnyel. Természetesen ehhez kitartás kell.

Ha az egész országot beültetnénk fodormentával?

Fuchs Ignácot ott találjuk a raktárban, amint a menta-tea csomagolását ellenőrzi. Tőle tudjuk meg, ha az ország egész területét fodormentával beültetnénk, akkor sem volnánk képesek a bel- és külföldi szükségletet kielégíteni. Ezelőtt Magyarország, Románia és Jugoszlávia szállította nagy mennyiségben a gyógynövényeket a nyugati államokba. Most szívesebben vásárolnak nálunk, hogy ne kelljen a vasfüggöny mögötti országokat dollárokkal támogatni. A fodormentát a téán kívül ipari célokra is használják a fogkrém és likőr előállításánál.

Munkabér és versenyképesség

Rendelésekben nincs hiány, — mondja — csak nem igen vagyunk versenyképesek a világpiaci árákkal. A gyógynövénykereskedelem külföldön is főleg zsidó kezekben volt és a gyógy-növényesek általában megdögledtek. Ott könnyű volt a helyzetük, mert olcsó munkaerővel dolgoztak. Itt zsidókkal elvégeztetni a termelési és egyéb munkálatokat és a hisztadruti munkaközvetítő által megállapított béreket a legtöbb tömegcikk nem bírja ki.

A múlt évben a „Chákal” vállalat által termelt kamillát és végül kiderült, hogy míg a kamillának küljőát külföldön kilenc fontért árulják, a mi termelési költségünk tizenegy font volt. Most a vállalat saját kezelésben termeli a kamillát és a múlt hibáin okulva, az ezévi eredmény kielégítőnek mondható.

Babérlevelet dollárokért

Vállalatunk — folytatja Fuchs — sok devizát takarít meg az állampénztárnak. Így például eddig tonnaszámra importálták a babérlevelet dollárokért. Ebben a cikkben nagy a kereslet, mert a zsidók szeretik a marinozott heringet és a gyárak mindenféle savanyításához nagy mennyiségű babérlevelet használnak fel. A jövőben mi fogjuk ellátni nemcsak a helyi szükségletet, hanem tekintélyes mennyiségeket külföldre is szállítunk. A kérdés csupán az, hogy meg tudunk-e állapodni a hajóstársaságokkal a tarifában. A babérlevél és terményeink általában nagy hajóúrt foglalnak el és ezért egyes cikkeket nem bírnak ki a szállítási költségeket. De ezt a kérdést is megoldjuk, mert rövidesen gyárát állítunk fel, ahol a növényeket kivonatolni fogjuk és az extraktokat szállítjuk külföldre. A gépek egy része már meg is érkezett és a gyárát a natanjai úton fogják felépíteni. Ezáltal új iparág honosul majd Izraelben, amely munkát biztosít sokszáz családnak.

A külföldi papok és vegetáriánusok érdeklődnek

A külföldi lapokban megjelent néhány cikk alap-

FILM-SZEMLE · KÉPESLAP

CYRANO DE BERGERAC (Mograbi)

UNITED ARTISTS

„Franciaország legjobb vígjátéka volt, kiváló katonai, nagyszerű költői, gentleman a javából, s mégsem lehetett övé szíve választottja, Roxane. Száz ember ellen vívni, párbaj közben verselni, számára sport volt. Amikor azonban szerelmet kellett vallani, — más ember szívével mondatta el a szívből fakadó szavakat.

Mert arca, egy bohóc arca volt, amiért magas árat kért tőle a sors, — egy víszonzatlan szerelmet.

Edmond Rostand hőse, Cyrano Savinien Hercule de Bergeracot, így mutatja be a könyv és a darab amerikai reklámja.

S hogy mutatja be nézőnek a gascogne-i hőst, Stanley Kramer produkciójában, Michael Gordon, a rendező?

Egy közepes filmben, széteső jelenetekkel, rossz világítási effektusokkal, gyenge mellékszereplőkkel, kiaknázatlanul hagyva az 1640-es évek Párizsának háttérében rejlő gazdag lehetőségeket. A Hotel de Bourgogne-i színházi jelenet és a Cyrano beszámolója az udvari pletykákról, a film legjobban sikerült részei.

Tévedés ne essék! Jose Ferrer Cyranoja — bár kissé egyéni felfogásban — remek színészi alakítás. Tragikomikus figurájában azonban a melankolikus elem túlfűtött kihangsúlyozott. Ferrer, sokoldalú művelt színész — jelenleg a Broadway-en játszik — aki jogosan tarthat igényt az amerikai filmakadémia nagydíjára, az „Oszkár”-ra. Mégis, nehéz elhinni, hogy Amerika 1950-es filmjeiben nem volt nagyobb színészi teljesítmény.

Dimitri Tiomkin kísérőzeneje az utóbbi évek egyik legjobb film-muzsikája.

ALL ABOUT EVE

20th Century Fox (Migdálor)

Ebben a filmben mindent megtudunk Everről (Anne

Baxter) és a Broadway kuliszákat mögötti világról. Az amerikai filmakadémia és a new-yorki filmkritikusok szövetsége valóságosan két kézzel szórták a legmagasabb elismerést jelentő díjakat. A Broadway világának bennfentesi sajtó-tükkörképüket vélték fellelmeríteni a filmszűzse mestersen megrajzolt alakjaiban. Ime a Broadway! Színház a szín házról!

A filmben minden Eve körül forog és Eve mindenki körül, aki „valaki”. Mert Eve színésznő akar lenni. Legnagyobb és legdrámaibb szerepét nem a színpadon, hanem a kuliszákat mögött kell eljátszania, hogy elhódítsa a vezetőszerepet a befutott és innepelt rivális-tól, Bette Davistól. Mindezt a szerénység és naivitás lép le alatt, — és ennek mindenki, még a néző is áldozatul esik. Kivéve George Sanderst, aki túlságosan vőn színházi róka ahhoz, hogy ne tudná kihámozni a valóságot Eve hazug mesterkedéséből. Végül is Sanders, az induló karrieres vámszedője, hozzásegíti. Evt céljának eléréséhez és kezdődik minden újra. Uj „Eve” tűnik fel a kiválasztottak körforgásában.

A szípközvető párbeszédekkel telített forgatókönyv írója és a film rendezője Joseph L. Mankiewicz (mindkettőt „Oszkár” kapott) — Lubitschra emlékeztetve, a rendezés magas iskoláját mutatta be. Georges Sanders cinikus szinkritikusa, Oszkár Wilde Lord Henryjét juttatja eszünkbe, aki mindennek csak az árát ismeri, de semminek sem az értékét.

Bette Davis karrierjének egyik legjobb alakítását nyújtja az öregedő színésznő problémájának ábrázolásaival.

Mankiewicz külön dítja: Rudolf Bing, a Metropolitan Opera igazgatójának meghívása a „Bohémet” rendezésére.

Egyezőval: a filmet meg kell nézni.

Benjamin Peled

RAPHA — 103

MELEGVIZU FÜRDŐBENECÉK.
Iszappakkolás. (Fango)
KARLSBAD, VICHY, TIBERIAS-módszer.
(Whirlpool fürdők) — Gőzfürdő.
Külön osztály gyógymasszázs, gyógytorna és testi rehabilitáció céljaira. — Speciális reuma-osztály.
Az ország egyetlen hasonló minőségű intézménye.
Egész éven át üzemben. Orvosi vezetés és felügyelet

ján a világ minden részéről kapunk rendeléseket, nemcsak kereskedelmi társaságoktól, hanem egyénektől is, főleg pedig keresztény egyházi körökből. A szentföldi gyógynövények hatá-sában sokkal jobban bíznak mint más országok gyógynövényeiben, mert a gyógyhatásért szerintük a szent-ség is fokozza.

Most érintkezésbe lépett velünk — folytatja Fuchs — a vegetáriánusok világszövetsége és nagyobb rendelésről folytatunk tárgyalásokat. Főleg a menta-virág iránt érdeklődnek, amelynek gyógyhatása igen eredményes, különösen bél-erényességénél és gyomorban talmaknál. Azonkívül a menta-tea igen kellemes és izletes ital is. Amerikában például úgy árulják, mint az orosz teát és minden fűszerüzletben kapható.

Klein bácsitól megtudjuk,

Mrs. B. megnyerte a londoni bíróság előtt férje ellen indított válóperét, miután beigazolást nyert, hogy a férj feleségének minden második mondata után tragikusan csóválta a fejét és ezt mondta: „Mint a katonaságnál...”
(Picture Post, London)

Rosamund Rice losangelesi anyakönyvvezető 38 évi szolgálata után kért felettes hatóságát, hogy vagy helyezze át más osztályra, vagy nyugdíjazza, mert teljesen képtelen arra, hogy a jövőben is összeadjon házasulandó párokat.

Miss Rice kijelentette az újságíróknak, hogy tan-talusi kinokat kellett elszenvednie, amikor nap-nap után össze kellett adnia a boldog jegyespárokat, amikor ő nem tudott férjre szert tenni. (Newsweek)

Az egyik nagy amerikai vállalat személyzeti főnöke körlevélben közölte az alkalmazottakkal, hogy különféle könnyítéseket fognak bevezetni a munka tere-n, amit így indokolt meg: „Nem akarjuk, hogy vállalatunk alkalmazottjai pén-teken, a nehéz munkahét után olyan fáradtan távozzanak munkahelyükről, mint amilyen fáradtan hétfőn reggel, a hétfői fáradalmak után munkába állnak.” (Reader's Digest)

A párizsi Bois de Boulogne, amely a jövő évben fogja századik születésnapját betölteni, közismert arról is híres, hogy szerelmespárok szívesen adnak ott egymásnak találgat. Ezzel kapcsolatban elevenítik fel az alábbi történetet:

Tristan Bernard sötét unokáival a Bois de Boulogne-ban üszel. Az egyik gyermek megkérdézi, miért is olyan vörösök a hulló falevelek.
— Biztosan eipirultak azokért, amiket a nyár folyamán látniok kellett.
(Paris Match)

Jehudi Menuhin, a világ-hírű hegedűművész felesége mondta:

— Harminnyolc éves vagyok. Ezen a téren mindig az igazat mondom, bár kitesszem magamat annak, hogy kellemetlen helyzetbe hozom néhány sokkal fiatalabb barátomat, akik velem együtt élnek.
(Reader's Digest)

Mielőtt az esküdtek visszavonultak volna tanácskozára, a bíró kijelentette, hogy nem tartja bűnösnek a vádlottat. A tanácskozás nem tartott sokáig. Alig pár perc után megjelent az esküdtek vezetője és kihirdette az esküdtszék verdiktjét:
„Az esküdtszék úgy döntött, hogy a vádlott, aki ellop-ta az autót, nem tekintendő bűnösnek!”
(United Press)

Egy milánói régiségkereskedésbe betért valaki, aki előzőleg hosszú ideig mustárt a kirakat előtt egy képet és így szólott:

— Bocsnát a zavarásért. A kirakatban egy Michelangelo képet látok 130 liráért. Azt szeretném csak tudni, hogy a kép eredeti-e, vagy csak valamilyen másolat.
(Die Voche, Bécs)

Két nő beszélget, persze a férjeikről.

— Az én férjem — mondja az egyik — teljesen tehetetlen nélkülem. Nem is tudom elképzelni mi lenne vele, ha csak egy hétre is magárahagynám.
— Az én Pistám is ilyen — válaszolt a másik —. Mindent nekem kell helyette elvégeznie. Képzeld el, ha gombot akar felvarrni, vagy a harisnyáját bestopponni, mindig nekem kell neki a cérnát befüzni.
(Reader's Digest)

Hajmosáshoz

csak a legjobbat:
NECA CREAM SHAMPOO
alaposan tisztítja a fejbőrt és valódi szépitőfürdő a hajnak

Neca
CREAM SHAMPOO

Száraz fejbőrnek próbálja ki a Neca Egg Shampoo-t.

Egyedárusító:
NURIT Co. Ltd.

— Nem értem, — r. ondt
Anton Vogel, szorakoztatt
vizsgálva pohara alján a
sörmaradékot. — Nem ér
tem a mai napig sem, mi-
ért hazudott.

Rottweiler a csapos kiné-
zett az ablakon keresztül az
esőtől fénylő vasuti sinek-
re.

— Különös, — mondta.
— De előfordul. Néha elő-
fordul ilyesmi.

— Előfordul, — morogta
elégedetlenül Anton Vogel,
borbély Gailingenből. Fel-
nézett az órára, még vagy
jó másfélóra volt hátra a
vonat érkezéséig. Az előzőt
lekéste, pedig az első haj-
nali autóbusszal jött Singen-
be. Ugy tervezte, hogy
előtéríti az adógyeret és még
idejében eléri a tizorás
friedrichshafeni helyierde-
kűt. A dolog elhúzódott és
mire kiért az állomáshoz
az orra előtt döcögött el
Radolfzell felé a vonat.
Nem volt más hátra, mint
várni a következőre és meg-
inni egy pohár sört az állo-
mási büféjében. Rottweiler
a csapos szegélyvégre ro-
kora volt, — szintén gailingeni fia.

Vogel körülnézett, — a
váróterem üres volt, nyir-
kos és barátságatlan. Visz-
safordult Rottweiler felé,
aki félig csukott szemmel,
álmosan támaszkodott a
pultnak, aztán megköszö-
rte a torkát.

— Előfordul. Az ördögbe
is. Mondom neked, hogy ha
zudott és ennek köszönhe-
tem a nyakamat. Egy zsidó,
ha megmondja az igazat,
azon nyomban felkötnek.

Rottweiler ásitott aztán
megvakarta a tarkóját.

— Talán megsejtnék. Elő-
fordul ilyesmi.

Vogel lecsapta a pohárát
és előrehajolt.

— A rosszabbet sejnált
meg. Az a fickó nem úgy
nézett ki, mint aki meg tud
sajnálni valakit. A tanuval-
omása alatt nem nézett
rá, a birákra sem, egye-
nest az üres falat bámulta.
De a végén, amikor befe-
jezte, rápillantott. A po-
kol volt a szemében örege-
m, nem szálamom. El tudta vol-
na harapni a torkomat.
Mégis szemészédett hazug-
ság volt, amit mondott és
ezzel megmentette a bőro-
met.

Rottweiler egy törölon-
gyot vett elő és gondosan
tisztogatni kezdte a bádög-
pultot.

— Régi dolgok. Kár be-
szélni róluk. Mit akarsz
Friedrichshafenben?

Anton Vogel türelmetlenül
megvonta a vállát.

— Semmi különös. Egy
hajszáritó gépet hirdetnek
elcsé, alkalmi áron. Gondol-
tam bemegyek 's megné-
zem.

A csapos bólintott, befe-
jezte a tisztogatást. Oda-
kinn széles pázmakban zu-
hogott az eső. Anton Vogel
az órára pillantott aztán
Rottweiler felé fordult és
várta a kérdést.

A csapos végül megadta
magát.

— No, hogy volt? Meséld
el.

A másik eléggülten bólin-
tott, de az illendőség kedvé-
ért megjegyezte:

— Már beszéltem róla
egyszer.

A csapos sohajtott.
— Csak nagyjából. Most
elmondhatod részletese-
n. Van idő.

— Van, a fene egye meg.
Kralovacnak hívták azt a
vacak kis horvát falut, ahol
elkaptak. Pár nappal az-
előtt még úgy nézett ki,
hogy a dolgok jórafordul-
nak. Az öreg Mannstein
megállította a frontot, az-
tán Tigris tankokat kap-
tunk és ellentámadásba
mentünk át. Atkeltünk a
Drávan. Március eleje volt
1945-ben.

Rottweiler elgondolkozva
megvakarta az állát.
— Mi akkor alapban ben-
ne voltunk a pácban Len-
gyelországban. De Mann-
stein mindig kemény legény
volt.

— No meg szerencsénk
is volt. Bulgárok, románok
meg szerbek voltak előt-
tünk. Nem mondom, a szer-
bek jók voltak a hegyek
között, de akkor nyílt terep-
ről volt szó és mi az ukraj-
nai öreg fiúk a Tigrisekkel

Gárdos Károly:

H A Z U G S Á G

ügy mentünk rajtuk kereszt-
ül, mint a vajon. Jó világ
volt. Az Öreg azt mondta,
hogy egy héten belül Bel-
grádban leszünk.

— Aztán jöttek az oro-
szok, — morogta a csapos
összeráncolt homlokkal.

— Ez az. Sztálin orgonák,
Katjusák, T-34-esek, — az
egész átkozott ukrainai ze-
nekar. Futottunk, mert az
a hír járta, hogy Szlovéniá-
nál elválnak. Egy utóvéd
patrujjal voltam, ahogy le-
kapcsoltak Kralovacnál.
Adj még egy pohár sört!

Anton Vogel ráfújt a hab-
ra, aztán egy hosszút hör-
pintett.

— Szerbek voltak. Piro-
csillagos Titoisták. De e-
gyenruhában voltak, ami jó
jel. Volt esély rá, hogy ha-
difogolynak fognak tekinte-
ni. Hajnalban kaptak el,
bevittek a faluba, egy isko-
laépületben megmóztak,
után belöködtek mind a
négyünket egy istállóba.
Vagy félórát kuksolhattunk
ott, egy tejeles képű kölyök
orosz automatával hadoná-
szott az orruk előtt, tisztán
hallottuk odakünntről az
ágyúzást. Egy orosz ütég le-
hetett a faluban. Egyszerre
csak bejött egy nagybajuszú,
feketeképi szerb és a neve-
met szólta. Felálltam, át-
kísért az iskolába. Három-
négy puskás fickó ácsor-
gott a teremben, a katedrán
pedig az asztal mellett egy
szemüveges tisztfele babrál-
gatott a tőlünk elvett papi-
rok között.

— Maga Anton Vogel? —
kérdezte. Németül beszélt,
folyékonyan, ami nem cso-
da, azon a vidéken az intel-
ligencia mind tud németül.
Igét mondtam, mire or-
rom alá dugott egy össze-
gyűrt papirt. — Az enyém,
válaszoltam a kérdésére.
Egyrészt, mert amugy is
rajta volt a nevem, más-
részt meg elég ártatlan dol-
goknak látszott. Egy régi
vételezési cédula volt félév
előttről. Bakancsot akar-
tam cserélni, nem sikerült,
a cédula meg ottmaradt a
zsebemben.

— Október hetedikén Gra-
nicán volt? — kérdezte a
tiszt.

Igét mondtam, a szem-
üveges összevont szemöldök
kel bámult rám és akkor
hirtelen, mintha villám csa-
pott volna fejbe, rájöttem,
hogy vége a világnak. És
mindennek én vagyok az
oka, — az átkozott bolond,
hogy zsebemben őriztem a
cédulát, ami azt bizonyítja,
hogy Granicán voltam 1944
október hetedikén.

— Marhaság volt, — mo-
rogta a csapos. — Soha nem
őriztem magamnál semmi-
féle irást. Akarsz egy ciga-
rettát?

Anton Vogel a fejét raa-
ta.

— Köszönöm, abbahagy-
tam, — árt a tudósnak.
Szóval állok a terem közep-
pén, mcgöttem a nagybaju-
szos, aki oldalomhoz szo-
ritja géppisztolyát. Kétség-
beesetten törtöm a fejemet,
hogy mit csináljak. A szem-
üveges bizonyára ott volt,
és akkor régen rossz. Min-
denesetre megpróbálkozha-
lok kimagyarázkodni. A cé-
dula tévedésből került hoz-
zám, nem voltam akkor ott,
vagy valami ilyesmit. Per-
sze reménytelennek látszott,
hiszen előzőleg beismertem.
Eppen szólásra akartam
nyitni a számat, mikor a
szemüveges felémfordult.
Előzőleg szerbül sottogott
valamit a másik kettővel.

— Idefigyeljen Anton Vo-
gel. Bizonyára tudja, hogy
mi néhány hónap óta nem
vagyunk guerillák, hanem a
Jugoszláv Népfelszabadító
Hadsereg katonái. A kez-
zünkbeesett egyenruhás el-
lenségét hadifogolyként ke-
zeljük. Kivéve persze azok-
kat, akik háborús bűncse-
lekménnyel gyanúsíthatók.
A szemüveges tiszt nem
emelte fel hangját, szem-
telenül, halkán, nyomatéko-
san beszélt. A kijelése nem
árulta el, hogy idegen, csak
a túlságosan precíz, csak-
nem irodalmi beszédmodora.

— Anton Vogel, magát há-
borús bűncselekménnyel gya-
nusítom. Ne is próbálja ta-

adni, hogy 1944 október
7-én Granicán volt. Látom
pontosan tudja miről van
szó, hiszen elfehéredett,
mint a fal. En magam nem
voltam ott, de egy bajtár-
sunk beszélt valamit a gra-
nicai eseményekről. Mint a
vajdasági 18. brigád politi-
kai biztos, — vad alá he-
lyeztem és azonnal lefolyta-
tom az eljárást.

— Mi akart ez lenni? Ha-
dítörvényszék, vagy népi-
bírószék, vagy mi a fene? —
kérdezte Rottweiler.

— Az ördög tudja, — mo-
dotta Vogel. — Azt hiszed,
hogy volt valami értelme a
formalitásoknak. A fickó
azt csinálhatta velem, amit
akart. Azonnal felakasztha-
tott volna, vagy akármit, a
kutyá se kérte volna szá-
móm tőle. De ő tárgyalást
rendezett. Persze komédia
volt, nem tárgyalás. Ő volt
a bíró, a tolmács, az ügyész
és a védő egyszemélyben.
Akkor nem értettem a dol-
got, csak örültem, hogy nem
köntnek fel azonnal, egy kis
időt nyerek. Ma már sejt-
tem, miért csinálta. Meg
akarta mutatni az embere-
nek, hogy most már rend-
van és jog, senkit nem könt-
nek fel tárgyalás nélkül.
Politika volt a dologban. A
fickó kommunista volt és
módszeresen akarta intézni
az ügyeket.

Anton Vogel óvatosan
körtölt egyet poharából, a-
mely már csaknem kiürült.
— Elég az hozzá, hogy ott
álltam a terem sarkában,
míg elkészültek a tárgya-
láshoz. Az ablakon kereszt-
ül láttam, hogyan vonul fel
egy orosz tankoszlop s meg-
értettem, hogy ezért van
idejük az ilyen játékokra.
Orosz támadó él gyülekezik,
a szerbek visszamaradnak.
Nem mintha sokat törődtem
volna ezzel, inkább azon tör-
tem a fejemet, mit mondjak,
ha kérdeznak. Elhatároz-
tam, hogy letagadok min-
dent, nem vettem részt a
dologban. De ugyanakkor
igyekeztem hozzászókatni
magam a gondolathoz, hogy
felkötnek. Arra is gondol-
tam, hogy a végén megpró-
bálom szétütni köztük. Ta-
lán belém lönek, ami jobb
mint a köté.

— Határozottan — heije-
selt a csapos és betöltött
magának egy félpohár sört.
— Vagy harminc géppisz-
tolyos, puskás fickó gyűjt
össze és csörömpölve leku-
proddak a falak mellett.
Toprongyos német, meg ma-
gyar egyenruhákat viseltek,
de mindegyikük fején „Ti-
toevka” volt, a félrecsapott
kékhegyű sipka az ótáru vó-
ros csillaggal. Odakünn dü-
börögtek a T-34-esek, meg
repülőgépek. Emlékszem,
bolondul reménykedtem,
hogy a miénkek és milyen
szép volna, ha alaposan belé
durrantanának ebbe a nyo-
morult házba és gyorsan
befejeződne az egész cir-
kus. Végül bejött a szem-
üveges, egy kis, alacsony,
vézna, vöröshajú kaplár ki-
sérletében és mindjárt tud-
tam, hogy ez lesz a tanu.

— A tiszt racsapott öklé-
vel az asztalra és elcsende-
sült a hangos beszélgetés.
Néhány percig szónokolt
szerbül, nem értettem belő-
né semmit, csak a sürrin
visszatérő szót, hogy „fa-
siszt”. Az emberek időn-
ként felmordultak, az egyik
szakállas pofa felémkacsin-
tott és mutatta a kezével,
hogy felkötnek. Végül a
szemüveges hozzámfordult,
odahívott az asztalhoz, és
megkérdezte, hogyan kerül-
tem Granicára. Elmondtam.
Minden mondat után szünet-
tet kellett tartanom, a
szemüveges lefordította szá-
vaimat szerbre. Az asztal
sarkában egy fiatal, csupas-
z képi fiú jegyzeteket csinált,
az emberek figyeltek, kivé-
ve a vöröshajú kaplár, —
két csikot viselt a kabát-
ujján. Nem láttam az arcát,
kibámult az ablakon, ujjai
szakadtanul doboltak gép-
pisztolya agyán. Elmond-
tam, amit lehetett, hogy ok-
tóber elején Zomborra ke-
rültem Weber törzsevel, fu-
tár beosztásban és hogy
Granicán ezredrekrát volt
és átmentem csizmát véte-

lezni, mielőtt kiürítenek.
Aztán megpróbáltam elma-
gyarázni, hogy akkor este
nem voltam ott, a szemüve-
ges félbeszakított:

— Elég volt Anton Vogel.
Most Jozsip Braun kaplár
tanu, el fogja mondani, mi
történt 1944 október hete-
dikéről nyolcadikára virra-
dó éjszaka Granicán.

— Várj egy kicsit, — in-
tett hirtelen Rottweiler és
az ajtó felé fordult. Egy
francia altiszt lépett be és
köszönésképpen mutatottúj-
ja a kepjéhez nyult. A
csapos szélesen elmosolyo-
dott:

— Bon jour, chef. Comme
d'habitude?

A francia mogorván bólin-
tott és zsebreavágott kézzel
letelepedett egy sarokasz-
tal mellé. Rottweiler fél-
liter vörösbort mért ki és a
pohárral együtt az asztalra
helyezte.

— S'il vous plaît.
A francia fel sem nézett,
beöntötte az első poharat
és mohány felhajította. A csa-
pos visszafért a pulthoz,
vállát vonva felelően Vo-
gel kérdő pillantására:

— Semmi különös. Az ör-
meester a depot-ból. Minden
délelőtt bejön meginni a fél
liter vöröset. Jó fiú, de az
utóbbi időben rosszkezdű,
a felesége megcsókött egy
civilvel. Nem ért németül,
folytathatod.

Vogel megegyeser végig-
mérte a franciát aztán új-
ból beszélni kezdett, de le-
fojtott hangon.

— A vöröshajú zsidó, a-
kit a tiszt Braunnak neve-
zett, megfordult a terem fe-
lé, de nem lépett el az ab-
laktól. Könyökével a pár-
kánynak támaszkodott és
mereven a fekete táblára
szegezett szemmel beszélt.
Kapkodva kereste a száva-
kat, ügyeltek a szerb nem
volt az anyanyelve. Sürrin
szünetelt, ezalatt a szemüve-
ges lefordította németre, a-
mit mondott.

— Arról volt szó, hogy
három évvel ezelőtt deport-
álták Magyarországról. Pár
ezer többi zsidóval együtt le-
vitték Délserbiába, egy
bányába. A Todt szervezett
felügyelete alatt dolgoztak,
de magyar katonai őrizet
mellett. Sokan meghaltak,
néhányan megszöktek. Vég-
gül ma évt szeptemberében
abba kellett hagyni a mun-
kát, a Todt kiürítette a bá-
nyát. A zsidókat visszaido-
ították Magyarországra felé.
Gyalog jöttek. Vagy négy-
száz kilométert meneteltek
magyar katonai kísérettel
gyorsított útemben. Ellátás,
élelem nélkül. Száraz kuku-
ricát ettek az út mellékéről,
meg répát, füvetet, faága-
kat. Aki elmaradt, vagy
szökni próbált, vagy kidőlt,
— lelőttek. Így érkeztek az
életbenmaradtok Granica-
ra.

— Igaz ez? — kérdezte
összevont szemöldökkel a
csapos. Vogel belenézett a
poharába és lassan vállát
vonta.

— A jóég tudja. Minden-
esetre ezt mesélte a zsidó.
No meg aztán én is láttam
őket. Undorító csorda volt.
Vagy ezer mezitlábás, tet-
ves, büdös csontváz. A ma-
gyarok betelelték őket a fa-
lu szélére a téglagyárba és
támasztották a falakhoz.

Amikor ezt mesélte nem
emelte fel a hangját, össze-
húzott szemmel bámult a
táblára, mintha onnan ol-
t volna. A szemüveges tiszt
fordított és én előző nem
értettem, miről van szó. De
beszélt tovább. Elmondta,
hogy a többiek is kirohan-
tak a raktárból és köröm-
mel, foggal, téglákkal neki-
estek a németeknek. Azok
védekeztek és mérszárították
a legyengült embereket,
mint a legyeket. De mégis
sikerült lebírní őket, hiszen
sokkal többen voltak. Né-
hány németet darabokra
téptek, szétverték a fejü-
ket felákkal, a többieket
meg felakasztották. Ő kö-
zülük nem maradt sok élet-
ben, aki még jární tudott
az puskát fogott a kezébe
és elszéledt az erdőben.
Később csatlakoztak az oro-
szokhoz, meg a szerb par-
tizánc csapatokhoz.

Ezt mondta az a Braun
nevű zsidó. A hallgatóság
elégedetlen morgódott, he-
lyesek én meg lehaltam a

fejemet és igyektem meg-
kódni arcvonásaimon.
A tiszt szorosan vizsgál-
ta. — Maga, hogy menekült
meg?

Szerencsére volt elég je-
lekjelésem megadni a
helyes választ.

— Nem voltam ott. Még
aznap visszamentem Zom-
borra. Ott hallottam, hogy
a többiek mind meghaltak.

Ekkor nézett rám Braun
előző. Mondom neked, a
pohol volt a pillantásában,
Szája vonaglott, egy lépést
tett előre és azt hittem,
hogy még mondani fog va-
lamit. Aztán beléharapott
az ajkába, hátat fordított és
visszament az ablakhoz.
Csend volt, a szemüveges
összevont szemöldökkel né-
zett maga elé, majd felélt.
Előző szerbül, utána né-
metül bejelentette, hogy ha-
difogoly vagyok. De a jegy-
zőkönyvet csatolni fogja
írataimhoz későbbi kiviza-
gálás végett. Az emberek
elégedetlenül morgtak. Né-
hányan odamentek a zsidó-
dóhoz és a vállát veregették.
A többiek a tiszt köré se-
reglettek angosan vitá-
kozva. Különösen a szakál-
las lármaózt felém mutatva
hadonászott a puskájával.
A tiszt a fejét rázta, intett,
mire visszakiérték a többi-
ekhez az istállóba.

— Mi történt aztán? —
törte meg a hosszú szünet-
et Rottweiler a csapos.
Vogel megvonta a vállát.
— Semmi különös. Más-
nap átvittek Novisádra,
onnan egy hadifogoly transz-
porttal Belgrádba. Ké-
sőbb Boszniába kerültem
gerbe. Dolgoztattak, kop-
laltunk, de nem volt túl
keményen. Az elején druki-
koltam a jegyzőkönyv és a
vizsgálat miatt, de ügyel-
tek elaludni a dolog. 47-ben
hazakerültem, ezt tudod.

Rottweiler elővette a tór-
lörongyot és nedveg kóró-
ket kent a fénylő, tiszta
cinklapra.

— Tehát hazudott, — mo-
rogta.

Anton Vogel előrehajolt.
— Hát persze. Szemészé-
dett hazugság volt az egész.
Onnan kezdve, hogy kitértek.
Körülnézett a francia új-
gyeret sem vetett rájuk, me-
reven bámult maga elé hi-
deg cigarettával a szája sa-
kában. Vogel mégis lehal-
kította hangját, szinte sus-
togott.

— Meg se mickantak,
Engedelmesen hagyták ma-
gukat hátra vezetni a nagy
árokhoz. Ötös sorokban lé-
ptek előre és potyogtak, mint
a veretek. Mondom neked
észek ágában sem volt meg-
próbálni valamit. Tul fárak-
tak voltak, kiéhezettek,
vagy tudja Isten miért. Pe-
dig talán sikerült volna.
Össze-vissza százan lelet-
tünk a Deutsche Mann-
schafftal együtt, — ók meg
vagy ezren, de mentek cson-
desen a puskák elé, mint a
birák. Nem volt érdekes.
Néhányan a fiúk közül ö-
rülték a dolognak, a Mann-
schaft emberek meg dühö-
sek voltak, tudták, hogy
mánap ki kell ürítenünk a
falut. De én meguntam egy
óra múlva és odább álltam.
Reggel kimentek a falu-
ak megnézni őket, ott fekd-
tek mind az ezren az árko-
ban. Lehet azért, hogy nem
mindennyik halt meg. Né-
hányan csak megschebülték
és sikerült kimászniok. Tud-
ja a fene.

— Tehát hazudott, — mo-
rogta ismét a csapos.

— Hazudott. Dögöljek
meg, ha tudom, hogy má-
ért. Ha megmondja az igaz-
tát, felkötnek azonnal.

Anton Vogel felhajította
a maradék állott sört, hosa-
szan bámult az üres pohár-
ba aztán hirtelen felszege-
te a fejét.

— Talán...

Rottweiler közbevágott:

— Grüss Gott Herr Wink-
ler.

A cvikkeres öz pénzáros
felnyitotta az ablakot ási-
tolt egyet és fázósan össze-
dörzsölte tenyerét.

— Kutyá idő. Egész nap
esni fog. Ken valakinek
jegy?

Anton Vogel a gailingeni
borbély odalépett az ablak-
hoz.

— Harmincötlety Fried-
richshafenből

Dr
A
kőb
vissz
lyár
egys
nete
gát.
egés
és
zett
itt a
nek
leve
juk
lósá
ann
gya
nak
mag
járt
dalt
M
siet
se
és
friss
zotti
fakt
eml
lünk
nyo
zoni
sége
dun
ann
ki c
M
volt
dósi
talá
sali
pen
rá.
me
orsz
csú
ifjú
köz
nek
tesz
nyel
tehu
bájo
mes
meg
hébe
dett
min
szir
a s
add
műt
Cao
hat
kait
nyil
ber
csin
tud
nyil
felp
böt
böt.
ta
jāt
mes
taln
eml
Eze
kif
ber
re,
olya
dag
ben
Me
huc
tent
lbn
ba
zen
tök
cha
és
paj
öml
team
kod
tök
dew
M
meg
évsz
évsz
von
vel.
Stu
virá
szár
meg
tuelt
tal
köt
huz
is k
—
lón
meg
Bial
Bial

PATAI JÓZSEF EMLÉKÉNEK

Dr. Bató Jomtov: Patai József életműve

A MESTER

Írta: ROSENFELD SANDOR, a telavivi HON címűje

(Elhangzott a telavivi HON Patai-emléknapján)

Csak futunk, rohanunk előre, előre
Vad sziklatetőről, vad sziklatetőre,
Villog a pallos, a végzet, az átok
És lökve taszítja barát a barátot,
Pedig hiába:
Rohanunk lihegve, sóvárogva,
roncs, hid vezet át a nagy semmi — világba."

Ezek a koeleti szavak, Patai József szavai.

Patai, aki az élet számos vonatkozásában és főleg népe jövőjének megítélésében, romantikus idealista és derűs lelki optimista volt, az egyéni élet hiúságvársát ugyanazzal a zord pesszimizmussal ítélte meg, mint maga a prédikátor.

„Má jítom leádom, mikor amalom, seajámol táchtát hásemes”, — mi haszna van az ember minden fáradozásának, amikért küzködik a nap alatt.

Valóban, ha van valami értelme a földi létnek, úgy ez bizonyára nem a vagyon, a tekintély. A mi nemzedékünk sorozatosan lehetett tanuja annak a jelenségnek, hogy kincs és pozíció úgy tüntek el a legenyhébb szelőlágy fuvallatára, mintha soha nem is lettek volna.

De, ha valaki meg tudja könnyezni embertársainak és népének fájdalmát, tudta és akarta a fájdalmat kibebizítani, annak az embernek érdemes volt élni.

Ha a prédikátor borulató pesszimizmusával is itéljük meg az emberi élet jelentőségét, sem kételkedhetünk egy percig sem abban, hogy ez az ember, aki 30 nappal ezelőtt jelentkezett a menyeyi trónusnál, hogy számot adjon földi életének eredményeiről és kudarcairól, Patai József, nem hiába élt ezen a földön.

Nemzedékeknek tanítómestere volt.

Vajjon hányan tudnák a magyar zsidók közül Patai tanítását nélkül, hogy élt valaha és verseket írt Juda Halévi, Manuella, Alcharizi, Jisraél Nadzsara és mások százaan a középkori és újkori héber költők közül. — Hányan ismernék Lilien, Herman Struck, Abel Pan rajzait, ha ezek hónapokról-hónapra nem jelentek volna meg a Múlt és Jövő hasábjain.

És hányan ismernék a zsidó világban Herzi életének csodálatos részleteit, a talajt amelyből kinőtt és a háttérrel, amely megmagyarázza Herzi történelmi szerepét és jelentőségét, ha Patai nem írta volna meg Herzi életrajz-regényét.

Ma ez a könyv Izrael minden iskolájában tankönyvnek számít, de a világ összes zsidó iskolájában és egyetemén és a történelmi-kutató tudósok számára nélkülözhetetlen forrásmunka.

mény ezüstösöngeséi hangja is.

Gyakran azonban Patai, aki mindig a szerető mester jóságos hangján szól az olvasóhoz, oly jelenségeket észlel a magyar-zsidó közeletben, amelyek ellenállhatatlan erővel arra kényszerítik, hogy velük szembeálljon. Ezeket a cikkeket, amelyek a magyar-zsidó publicisztika legfényesebb írásai közé tartoznak, a „Haroban a zsidó kultúráért” című könyvében adta ki. Milyen mesterien állczza le a pesti izraelita hitközség asszimilációs vezetőjét, amely „a hitélet elmélyültét” hangoztatja és egyúttal kikeresztelkedett zsidókat tett szónokokként a templomban. Avagy mily finom gúnynyal szól ahhoz az óbudai nemes zsidó nagyiparoshoz, aki mint a zsidó menza önköze, kijelentette, hogy olyan zsidó ifjúságot támogat

Patai a héber irodalom szellemi nagykövete volt Magyarországon. De ő volt a magyar-zsidó kultúra akkreditált képviselője Izraelben és az egész világ zsidóságánál.

Patai József rövid élete az európai zsidóság szellemi-történetének sürített tartalma és inkarnációja volt. A messiva padjaiból indult el és magával hozta mély zsidó tudását, a héber nyelv tökéletes ismeretét és végakadását Cion iránt. Ifjúságának idejére esik a magyar zsidóság emancipálása. Patai küzd az emancipációért és az emancipáltak zsidóságáért. Harcol minden fronton. A hatóságokkal és az antiszemita áitúdosok talmi szellemiségével. De legnehezebben és a legfáradthatatlanabban ott és akkor harcolt, amikor magát a magyar zsidóságot találta magával szemben.

Megérte, hogy a Scopus hegyén kétezer év után újból hajlékot emeltek a zsidó tudományok és ennek az új szentélynek a dobogójáról szolgálhatta és terjeszthette zsidók tudományát.

Még hiányzik a történelmi távlat és az elvesztése fölötti fájdalmunk is nagyban annál, hogy a pillanatban le tudnók, vagy le akarunk mérni Patai szerepét és jelentőségét a magyar zsidóság történetében. De már most is látjuk, mint ahogy még életében bizonyosnak voltunk felele, hogy Patai a magyar zsidóság egyik világitó fátylaja volt, amelyen kevés nőtt ki a magyar talajból az ő nemzedékében.

Patai József, tanítómesterünk, a Te elérvut tanítványaid nevében a telavivi Hitachdut Oléj Hugaria ma este halálodnak 30-ik napján egy oszok virágot helyez el a frissen ásott sírodon.

Nem jajvezőkkeléssel, sírással és könyörgésekkel emlékezünk rád, hanem úgy és abban a formában, ahogyan Te elképzelted nekünk hátrahagyott. Cion feltámadásának dicsőítésével, a héber irodalom és zsidó művészet hangjai mellett daltal és zenével.

E helyen fogadjak Neked, egész életünkben öröködni fogunk azon, hogy Neved és műved fennmaradjanak az idők végéig.

Legyen áldott a Te emléked.

ni nem fog, aisi Moszkva, avagy Jerusálem felé orten táloklik.

1930-ban alkiják és az országban magrudnik egészége ellenére, léssaan folytatja szellemi munkáját. — Teljesen bekaposolódik a héber kultúrkörbe és lefordítja versei és prózámunkájávé, amelyek többkötetes sorozatban kezdtek tiz év előtt megjelenni. Itt az országban leíjította barátai kapcsolatait az itt élő szellemi nagyságokkal, akik tárt karokkal fogadták láruikbe.

Megadatot nek, a magyar zsidóság nagy mesterének, hogy hosszú küzdelem és természet munkássága után megérte szemérezek dalaát.

A vándor, aki hosszabb kóborlás után célhoz ér, visszatekint a megfutott pályára és lelki szemével még egyszer átfutja a nehéz menetelés minden viszontagságát. Megelenedik előtte az egész mult minden örömeivel és bánatával. Ilyen beérkezett vándorok vagyunk mi itt az ősi-új hazában, amelynek átlátszó, kristálytisztá levegőjén át csak most látjuk meg igazán a maga valóságába gáluti életünket s annak történelmét. A magyar gálut utolsó félszázadának pedig Patai József ki-magasló, vezető és — mindjárt nozzátehetjük — diadalmas egyénisége volt.

Mulik az idő, az egyik nap sietve, mint akinek érkezése nincsen, tolja a másikat a szüntelenül pergő orsón és mindaz, ami tegnap még friss, úde színekben pompázott, ma már hervadtnak, fakultnak tűnik. Azoknak emléke, akik elmentek közülünk, mindinkább elhalványodik, homályba vész. Azonban Patai József egyénisége, minél inkább eltávolodunk tőle az élet ósvényén, annál élesebben domborodik ki előttünk.

Még egyetemi hallgató volt, amikor a magyar zsidóság már felfigyelt a fiatal költőnek szavára, aki írásaiban egészen új hangokat pendített meg. Emlékszem rá, hogy amikor 1904-ben megismerkedtem vele, már országszerte ismerték és becsülték a még csak 23 éves ifjú nevét. Ő volt az, aki a középkor nagy héber költőinek dalait híven és zengzengesen ültette át magyar nyelvre. Megelőzte ugyan a tehetséges Makai Emül, a bájos és könnyed muzsa mestere, de amíg Makai megelőgedett azzal, hogy a héber költő verséből kiszedte egy-egy gondolatot — mint a méh, amely a virág szirmán szippant — és azt a saját versébe belefűzte, addig Patai komoly költői műfordító munkát végzett. Csodálatos, milyen mélyen hatolt be a héber poézis titkaiba, amelyek csak az előtt nyílnak meg, aki a régi héber kultúrának minden osinját-binját ismeri. Patai tudta a héber „Szézés, nyilj meg!” jelszavát, amely felpattantja a titokzatos ajtót, hiszen nem hiába nyomta éveken át a jelszavak padját és szívta be lelkébe a mesterek tanítását Bialik talmudistájának mintájára emlékeztető szorgalommal. Ezeket a titkokat alaposan kifűrkészte. Emellett az ember szinte nem is veszi észre, hogy fordítást olvas, olyan gördülékeny, dugzagdag, szép magyar nyelvzetben perog le a vers üteme. Mennyire beleélt magát Jehuda Halévi vágyakozó Istent kereső sóvárgásába, és Ibn Gabiról szerelné dalaiba avagy a világ fájdalmát zengő keserűségébe, milyen tökéletesen adta vissza Alcharizi könnyed mákámait és Immanuel római költő pajzán, pikáns muzsájának ömlengését. Az oxfordi egyetem kézztrattárában buvárkodva középkori héber költők sok iadatlan versét fedezte fel.

De nem sokáig elégezik meg a mult poézisével, az évszázados tespedésből feléledt héber nyelv új költői vonzzák ellenállhatatlan erővel. A zsidó reneszánsz Sturm-und-Drang-periódusa virágozott akkor, vagy fél-századdal ezelőtt, amely megragadta a zsidó intellektuel ifjúság legjobbjait. Patai is a megújodott héber költészet búvkörébe került — husz éves korában jómaga is kiadta saját héber verseit — és az ő megihletett tollal keresztfül ismerkedik meg a magyar zsidóság Bialik, Csernichovszki, Steinberg és a többi modern hé-

ber költő alkotásaival. A megújodott zsidó nép nemzeti szabadságmozgalmának vágyait dolojják ezek a költők, de emellett megcsendültek a gettó szik falai között a zsidó nagy világba került széles ember érzelmei. Hamarosan személyes érintkezésbe is kerül a héber költészet nagyjaival, akik hű barátai és tisztelői maradnak mindvégig és akik talán sohasem értették meg egészen, hogy a minden zsidó megmozdulástól magát teljesen elkülönítő magyar zsidóság kebelében hogyan támadt olyan költő, aki az ő érzelmevilágukat oly hűven tolmácsolni tudta.

Még mielőtt Patai elérte harmincadik életévét, az Izraelita Magyar Irodalmi Társulat (IMIT) kiadta az ő tollából a régi és modern héber költőknek immár két vasok kötetre dagadt antológiáját, amely óriási sikert aratott és később bővített, többkötetes kiadásban látott napvilágot. A szó szoros értelmében páratlan a maga nemében ez az antológia, mivel a gálut többi országainak zsidósága ilyen, 1300 esztendő héber költészetét felölelő dalgyűjteményt semmiféle más nyelven mind a mai napig meg nem teremtett.

De az élet egy szép napon kézenfogja a fiatal poétát és kivezeti a költészet csarnokából a zsidó nagyvilágba, ahol merész tettek megvalósítása vár rá. 1911. májusában megjelenteti a Magyar Zsidó Almanachot, amelyet a következő, büszke, öntudatos szavakkal indit útnak: „Ehhez a könyvhöz nem kell előszó. Ez a könyv beszélni fog önmagáért. Azt hiszem, nem túlzok, ha azt mondom, hogy zsidó könyv ilyen művészi kiállításban még nem jelent meg, sőt külföldön is alig. Ami pedig a tartalmát illeti, hű tükrét akarom adni a zsidóság sok oldalú és sokszínű szellemi életének és útmutatót a zsidóságban uralkodó különböző irányzatú kultúrtörékekhez.”

Joggal írta akkor dr. Kahan a „Welt”-ben: „Túlzás nélkül állithatjuk, hogy zsidó műi művészes kiállításban a zsidó könyvpiacra eddig még meg nem jelent... Az Almanachban a magyar-zsidó tudósok és írók mellett a zsidó reneszánsz legkiválóbb külföldi reprezentánsaival találkozunk és örömmel állapította meg, hogy az „Almanachot az egész országban elkápkodták és az egész nagy kiadás azonnal elhelyezést nyert.”

Ez a Magyarországon a maga nemében páratlan könyvsiker arra készítette Patait, hogy egy állandó jellegű irodalmi és művészeti zsidó havi revüt indítsen be „Múlt és Jövő” címmel, mely feladatait tűzte ki magának, hogy egyrészt a külföldi zsidóság kultúrkincsait hozzáférhetővé tegye a magyar zsidóság számára, másrészt, módot nyújtson a magyar zsidóságnak, hogy bele kapcsolódjék a zsidó reneszánsz teremtő munkájába.

Közel harminc esztendő kezeséből adta ki Patai József a „Múlt és Jövő”-t, amely behatolt a magyar zsidóság minden rétegébe, az ország legtávolabbi eső falujába is. Ily gyönyörű, művészetileg is magas színvonalú folyóirat nem jelent meg sohol a zsidó világban, de tartalmilag is csak nagyon kevés külföldi folyóirat érte el e lap színvonalát. Híven az Almanach irányelveihez a folyóirat a legjobb zsidó művészek alkotásait mutatta be olvasóinak, itt pillantotta meg először a magyar zsidó Joseph Isaac, Lázár Kresztin, Moze Ebrájian Lilien, Leo

pold Hirschenberg, Boris Schatz, Hermann Struck, Abel Pan és számtalan más nagy zsidó művész műveit mesteri reprodukciókban, kitűnő tanulmányok segítségével, itt olvasta először a zsidó reneszánsz költőinek és íróinak munkáit.

De egy dologban Patai nem maradhatott hű ahhoz az irányelvhez, amelyet az Almanach bevezetésében hangoztatott: „Nem tartozik az Almanach feladatai közé, hogy itélkezze: az asszimiláns Geigernek, vagy a cionista Herzinek, a chászidikus Béal-Sémnek, vagy a reformatorikus Löwnek volt e igaza? Az élet mihamar pártállást követelt és a „Múlt és Jövő” szinte észrevétlenül odasodródott a cionizmus partjai felé, mert érezte, hogy másutt nincs menekvés. A zsidó reneszánsz mindent tudott nyújtani: költészetet, irodalmat,

Dr. PATAI JÓZSEF (Schönberger Armand festménye)

művészetet, zsidó önértetet és jövőt, saját országát, szó val mindent, a mire a zsidó népek szüksege volt, míg az asszimiláció üres kezekkel és régen értelmüket vesz tett eceséppel frázisokkal igyekezett hatalmi pozícióját megvédeni. Patainak választása nem volt és harmincesztendőös nehéz munkában igyekezett a magyar zsidóságot a zsidó reneszánsznak megnyerni.

Nehézségeiben nem volt hiány. Mikor a lap megindult, Szabolcsi Miksa, az „Egyenlőség” szerkesztője volt, a zsidó újságírodalom korlátlan ura, aki ékeltlenül felháborodott azon, hogy a fiatal Patai az ő megkérdézőse nélkül és az ő lapjának asszimiláns irányzatával homiokegyenest ellenkező tendenciájú folyóiratot mert beindítani, amely pláne még meg is nyerte a nép tetszését. Szabolcsi és vele együtt a hivatalos magyar zsidóság vezetői est nyitk zendülésnek tekintették, de nem tehettek ellene semmit, mert a magyar zsidóság széles rétegében az új revüt mihamar páratlan népszerűségnek örvendett.

Telén csak kevesen emlékszenek arra, hogy az első világháború befejezése után, amikor brutális antiszemita megmozdulás ütötte fel a fejét Magyarországon, melynek egyes fáiásai az ébredő magyarokkal, az egyéni akciókkal és Orgovánnyal volt összekapcsolva, Patai, aki mindig jóságos szóval igyekezett olvasóit megnyerni, beindította revüjének heti-lapját, amelyben életének kezesítésével szánt síkra

a legmagasabb helyen pártolt antiszemitizmus véres kilengései ellen.

Patai írásainak tarka sok oldalúsága meglepő. Mély zsidó tudással harmonikus összhangba hozta európai irodalmi és esztétikai ízlését, szívből fakadó érzését összeegyeztette a szükséges birálattal a zsidó életben észlelhető fonákságok felett. És emellett minden írást szellemes humor lengi át.

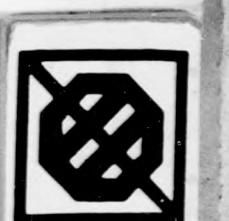
Soha el nem múlt gyermekkori emlékei alapján írta meg a „Középső Kapu” című könyvecskéjét, amelyben a Talmud hasonnevű traktátusának népszerű magyararatát bájosan összekapcsolja a kis chéder-fü élményeivel egy esztendői tanulása alatt. Közben a szülői ház emlékei elevenednek fel szívében, éppenúgy, mint „Kabbala, lelkék és titkok” című könyvében, amelyben megkapó szeretet-

tel eseteit — édesanyja emlékének adóva — a cházid család ház bensős életrét, őseit, a családi házat és a magyar viszonyokat írta le megkapóan és rendkívüli elevenen rajzolja élete pályáját, hamarosan nagy, népszerűsége tett szert. — Országunkban héber fordításra még mindig a legnépszerűsőbb Herzi-könyv, melynek különösen ifjúsági kiadása közölkézen forog.

Végül azon igyekezett, hogy olvasói szívéhez Erac Jisraélit mind közelebb hozza. A „Múlt és Jövő” zárándokutazásokat rendezett a megújuló országba, amelyeknek leírását azután a „Feltámadó Szentföld” című könyvében foglalta össze. Bábajos képe megkapó ecsetelése a már az akkor épülőfélben levő Zsidóországnak, melyből megértjük, hogyan alkotta meg lépünk Izrael államának alapjait. Itenem, mennyit haladtunk két évtized alatt!

Közben Patai József gazdag munkássága középette visszatér műsorszához és saját verseit írja meg, amelyeknek később „Babylon visein” és „Sulámit, látod a lángot?” három kötetében nyom a hálás olvasó kezébe.

Oly zsidó lélek szóval meg ezen dalokban, amelyben mélyen sajog szeretett népének bánata, de már felesleg-dül a jobb jövőbe vetett re-

AZ ERDÉSZ ÚR

(Patai József: A „Középső Kapu” című kötetéből)

Változtalan zsidó ember nem volt a mai egész falunkban. De még a szomszéd Szűcsben sem, amelyet a szagos kakukkfűvel borított „Kecsekötő” választott el Patától. Tíz tagból álló anyahitközségünknek régi dédelgetett fiókhitközsége volt Szűcs s a mi kis kihilánk nagyon büszke volt arra a tényre, hogy fiókhitközsége van és ő „város és anya Izráelben.” A „nagy-község” maga is szerette magát városnak nevezni. Mikor a dobos „pógr” meg állt nagy reses botjával a patak hídján és hangosan dobolni kezdett, a gyerekek mind „felkészülti különbség nélkül” összeszaladtak és köréje gyűltek. Mi chédgyesek is pár percnyi szabadságot kaptunk ilyenkor, hogy meghallgassuk „mit dobolnak”. A „pógr” befejezte a dobolást, aztán méltóságtejesen kivett a mellényéből egy irást, kibontotta, reáesztette a nyakáról leelőgő dobóra és hangosan olvasott: „Tatta, ratta, város, lakos, sajna.” Ez volt az állandó bevezetés, amely ebzárlatról, marhakörömvésztről, lépfenejárványról és mindenféle elvezett és megtalált csirkéről, malacokról és egyéb holmáról szóló hirdetőmenty megelőzte. Ho mi az a „tatta, ratta, város, lakos, sajna”, azt csak felnőtt koromban tudtam nagynehezen megállapítani: „Tudára adatik a város lakóainak.” A „pógr” ezt az állandó „nyitányt” olyan gyorsan hadarta el, hogy ilyen zagyva szöveg keletkezett belőle.

Ez a hivatalos bevezetés különben még abból az időből származhatott, amikor Pata csakugyan város volt, amint mesélik, nagy és híres vásárokkal. Valamikor a török hódoltság idejében, amikor szemkőzt, a pincékkel telítődött „Várhegy” tetőjén csakugyan vár állott, most kőhalom és semmi nyoma a hajdani dícsőségnek. Akkor talán a „patai izr. anyahitközség” is nagyobb, tekintélyesebb volt. Most bizony nehezen gyűl össze a „minján”. És sokszor ott álltunk a templom udvarán és lestük, hogy jönnek-e már a „Kecsekötő” tetejéről zúcsibeliak, akik szombaton és ünnepnapkor a szikár, derék jó Weisz bácsival az élükön le szoktak jönni imádkozni, minthogy az egész távolság nem volt nagyobb a „szombati határ”-nál. „De Szűcsener kümmen” kiáltott be az „egyházi” a főkántornak, aki ünnepi díszben, ezüstkoszorús talisszal a fején várta a jelt, hogy belefoghasson az előimádkozásba. Tizenöt-husz percig, amíg a hegyről a templomba érnek, elmondhatja a „dalok fejezetét”, azokat a bevezető részeket, amikhez még nem kell „minján”, — tíz felnőtt férfi. Mire pedig a „Borcku”-ig ér, már itt lesznek a szűcsiek és lesz még bő minján is. Mikor a „fiókhitközségek” megérkeztek, az „egész világ” megfordult, hogy nyájas „solom álechem”-mel köszöntés a vendégeket. Aztán áhitatos lélekkel egybeolvadva kezdhették a gyönyörű szombati imát, a „Minden élőknél lelkét...” „Ha a mi szánk olyan tele volna éneklésekkel, mint a tenger és a mi nyelvünk zengésekké, mint annak zengő habjai; a mi ajkunk dícséretekkel, mint az egneknek tágasságai és a mi szemünk tündökölő világosságai, mint a fényes nap és hold és a mi kezeink kiterjesztve, mint az égbe repülő sasok szírnai és a mi lábaink olyan könyűk, gyorsak, mint a szarva-olajok, — akkor sem lehetnénk elégségesek, hogy hála adjunk méltóképpen Te nekéd, mi Urunk, Istenünk, Atyánk Istené, hogy áldhatnók méltóképpen a Te nevedet, mi Királyunk, a sok ezereszer való ezreknek csak egy részére is nagy, sok

végzetlen jövevény, jó voltodért, kegyeldért és csodáidért, melyeket cselekedtedél velünk és a mi atyáinkkal.” Ez az ima szinte szárnyakra emelt mindnyájunkat, nagyokat és kicsiket egyformán.

Megesett azonban zivataros időben, vagy hétköznapi, hogy a kizsínagóiban összesen csak kilencen gyűltek össze. En bevallom őszintén, nekem ez volt a legnagyobb örömöm. Nem mintha kárörvendő lettem volna. Semmiesetre sem örülhettem egy „micva” meg hiúsulásának. Sőt. Az én örömöm forrása épp az volt, hogy ilyenkor rém várt a nagyoknak való feladat. „Céru!” lettem. Hogy mi ez? Hát nem csekélyesek. Ma talán meg lehet érteni ezzel a szóval: „Pótlék”. Pótoltam egy férfit, a szűk séges, de hiányzó tizediket a minjához. Ez pedig úgy történt, hogy a hónap alá nyomtak egy nagy Bibliát, Talmudot, vagy imakönyvet és egyszerűen nagyok léptettek elő. A könyvvel együtt tizenhárom évre becsültek, pedig alig voltam a „bar-micva” fele. Ez volt aztán az élvezet! Mikor az ember vagy mondjuk az emberke egyszerre csak két három fejjel magasabbnak képezi magát. Mintha a nyaka megnyúna legalább annyival, mint amilyen hosszú a szent könyv, amelyet oly büszkén sorongat a hóna alatt.

Ilyenkor megtörtént, hogy a nagyoknak kijáró egyé megitisztetésében is részesítettek. A „misébérák” névsorában, amely mindig pontosan felsorolta mind azokat, akikre a Tóra elé járulók áldását kérték attól „aki megáldotta apáinkat, Ábrahámot, Izákot, Jákobot”, — ott szerepeltették az én nevemet is. És én büszkén hallgattam, amint reb Solem gyorsan, de még is érthetően darálja „vösz hajled Joszef” — „és a gyermeket, Józsefet.” És meg voltam győződve, hogy odafönt is pontosan figyelnek a „misébérák” szövegére és amikor reb Solem a „vösz” után kis pauzát tart és tágranyit szemekkel körülnéz, nem felejtette meg ki valakit a gyűlekezetből, odafönt az égből is várnak, kit kell még bejegyezni az Áldás Könyvébe. És minthogy szombat van az égből is éppúgy mint a földön, valahogyan úgy intézik el odafönt is, mint itt lenn az áldásért megajánlott „chaje-cái” — filérek bönnyelést, hogy feljegyzés helyett egy-egy begyűréssel jelölt meg az anyakok az elhangzó nevet a sok-sok millió név között, amely mind-mind pontosan be van vezetve az Ég végtelen lajstromába...

A pataiak és a szűcsibeliak között egy sem volt, aki megszegte volna a szombatot. Legalább nyilvánosan és szándékosan nem. Ilyesmit ahig is tudunk elképzelni. Hogy az ember készakarva elrontsa a dolgát a tuvilágon! Hallottuk ugyan hogy a városban, Gyöngyösön vannak olyan zsidók is, akik „semmit se tartanak”, az ületeiket kinyitják szombaton és a csirkéket nem küldik a sakterhez vágatni, hanem levágatják cseledeikkel „saját házi sakterekkel”, ahogy a jámborok gumyolódva mondták. De mi gyerekek nem hittünk ebben. Épp oly mecsének tartottuk ezt, mint azt, hogy vannak emberek valahol Tatarországban, akiknek csak egyetlen nagy kerek szemük van a homlokuk közepén. Holott írva van, hogy „Isten a maga képmására teremtette az embert.” És elvégre Istennek csak egy képmása lehet.

Egyszerre csak megjelent a mi falunkban egy ilyen

étő fenomén: Az „erdész”. Hogy mi az igazi neve, egyikünk sem tudta. Valami titokzatos fényt takarta el előtünk. Csak úgy halmai beszéltünk róla. Hogy ő is olyan „zsidó, aki nem tart semmit”. Azzal sem voltunk tisztában, hogy tulajdonképpen mi is az az „erdész”. Valami misztikus fénykéldött be gyermekki agyunkba. Az erdőt láttuk ugyan köröskörül lila árnyékával, párák levegőjével, de mi nem voltunk még ott soha. Hétközben a chéderben tárványtva a „Középső Kapu” és nekünk tanulunk kell reggeltől estig. Ünnepek pedig nem mehetünk „tű a szombati határon.” Az erdő olyan közelnek látszik ugyan, de csak létezik. A valóságban messze van. Ugy képzeltük, hogy a lombos fák sűrűjében mindenféle csodálányok tanyáznak és mindnyájunknak ura és parancsolója az „erdész”. Hogy ez zsidó is lehet, már maga nagy meglepetés volt nekünk. A mi melámedünk, metszői minőségben csakhamar megállapította, hogy az erdész „nem is vágat”. Azaz vágatni vágat bizonyára csirkéket, libákat és talán galambokat is, de csak úgy házilag otthon a családjeire. Mert azt semmiesetre sem lehet feltételezni, hogy az erdész napokon át nem eszik húst, amikor nincs se böjtölős „három hét” se „kilenc napok”. No de lehet, hogy vegetáriánus. Erről már akkor is hallottunk. Sőt tudunk egy csodarabiról is, aki tartózkodott a hústól és csak szombat és ünnepnapok tiszteletére evett egy-egy falatot.

De az erdész szombatra se vágatott.

Egész bizonyossá azonban csak akkor vált a helyzet, amikor szombat délelben kijöttünk a zsinagógából és a poros országúton elhajtott előtünk fényes hintójában az erdész. Káprázó szemekkel néztünk mi, gyerekek a tovarobogó hintó után, egész bizonyossá vettük, hogy megmiekelt fölér a lejtőpartra, megnyitlik alatta a föld és mi szemtanúi leszünk egy új Kórachi csodának. Feszült figyelemmel néztük, néztük a fogatot, de a csoda elmaradt. Az erdész fönt a parton befordult a majorba, fűrgén leugrott a kocsirol, hat-hét éves kis leánykaja elébe saladt, rákapaszkodott és össze-vissza csókolt.

Nem értettem a dolgot... Hogy lehetséges ez? Mi kijövünk a templomból, ahol egész délelőtt imádkoztunk Sacharist és Muszafot, felolvasták a Tórából a heti szidrá és mi hallgattuk, mit szabad és mit nem szabad. A nagyok egymásután a Tóra elé járultak és mi irigykedve néztük, különösen a „hagbét”, aki fölemelte izmos karjával a súlyos Tóratekereszt, hogy a levegőben felbotva és megforgatva megmutassa a hiveknek: Ime ez a Tóra, melyet Mózes adott Izráel fiainak. És nekem ma külön boldogságom volt, hogy a „gellát”, a Tóra „begöngyölítését”, rém bízák és felemelték, hogy ráadhassam a Tóra aranyhímzésű bárony köpenyét, melyet áhitattal csókoltam meg. A mindennapi „tizennyolc kérelem” helyett ma nem kértünk semmit, csak örvendünk Isten aján dékának, a Szombatnak. „Es nem adtam való Urunk Istenünk a földön való nemzetiségeknek, nem tetted örökévé mi Királyunk a bálványimádókat és nyugodalomban nem lehetnek részesek a gonoszok. De kivált képevaló szent szerelmedből adtad Te azt Izráelnek, a Te népednek, Jákob magvának, kiket választottál magadnak.” „Napok gyönyörű kívánatoságának hittad azt...” És itt a templom előtt elköcsikázik egy zsidó, Jákob ivadéka, az erdőből

jö, ahol mindennapi munkáját végezte s most meglepődötten, vidáman, jókedvűen vágat hazafelé és nem fél, hogy villám csap le az égből, vagy tűz lángol ki a földből és elemészi őt és hintáját és lovat. Nincs része a napnak gyönyörű ki-vánatosságában, a szombat nyugalmában és mégis boldogan ugrik a nyakába kis leánya és ölegeti, csókolgatja, akárcsak én az én szent és istenfőló apámat!...

Mintha egy hur pattant volna szét azon a sokhuru hárfán, amely eddig olyan édesen és boldogítóan zengett a szivemben... Mintha az Égnek támasztott létra, amelyen oly könnyedén jártam fel és alá, egy pillanatra megingott volna a lábam alatt...

Es ami a legcsodálatosabb volt előttem: az egész köz-egés hideg közömbösséggel látja a szombaton kocsikázó zsidót és nem rohannak utána, hogy megkövezzék. Amint írva vagyon: „Es ki-mint vala egy ember fát szedni szombat napján és eivivék a férfit Mózes elé és megkövezték őt az egész község kövékkel...”

Még nagyobb volt az ámulatom, amikor hallottam, ahogy mindenki még dicsérette is ebből az alkalmából az erdészt:

— Nagy pose, de jó ember.
— Nagyon jó szíve van.
— Olyan szivesen tesz jó zsidóval.
— Tegnap is felvette a hintájába a szegény, öreg zsidót, az ajrachot, aki gyalog bandukolt Gyöngyösöl Patára...
— Es még pénzt is adott neki.
— Azt mondják, „Beal-Cedoko”. Szivesen ad.
Uj, nagy problémát jelentett nekem ezenul az erdész. Egy nagy és megfejt-hetetlen vallásfilozófiai kérdést, amelyel később is igen gyakran találkoztam és amelyet nagyok és bölcsék sem tudtak megfejtetni. Aki „semmit sem tart” és mégis olyan boldogan él... Olvastunk mi hasonló kérdésekről a „Középső Kapuban”. A bünsörről, aki boldogabb a szentnél. Es citáltuk Hababuk prófétát: Miért túród a hitetleneket, hallgatsz, midőn a gonosz elnyeli a nálánál igazabbat? Es szót a talmudi megnyugtató: A nálánál igazabbat elnyelheti, de az igazi igazat sohasem nyelheti el. De ez az erdész afféle „gonosz”, aki nem nyel el senkit. Az életnek egészen új oldalát mutatta nekem ez a nem vallásos, de jó ember...

Később sokszor hallottam édesanyamtól, hogy ott volt nálunk a boltban az „erdész-né” kis leánykájával vásárolni. „Nagyon finom asszony” — jegyezte meg édesanyám. En azonban a kis Ilonkára voltam kíváncsi, de persze nem mondtam meg, mennyire sajnáltam, hogy éppen akkor, amikor nálunk járt, én a chéderben voltam a „Középső Kapu” mögött...

Mikor szeptember elején megkezdődött a római katolikus elemi népiskolában a tanítás, nagy meglepetés ért. Az iskola és a chéder — „lehavdil” szoktuk mondani „megkülönböztetésül”, hogy az együttmelegítés büni ne rovassék, — annyiban hasonlított akkor egymáshoz, hogy mindegyik csak egyetlen egy tanteremből állott. A népiskola egy szobájában foglaltak helyet a nép összes iskolaköltséke gyermekei, az első osztálytól a hatodikig, fiúk és lányok egyenesen. Cimege tanító úr nagy türelemmel igazgatta a sok apróságot. Es minthogy valamennyien egyitt nem fértek be a terem-be, sokan künn várakoztunk, ami a szép őszi napokon elég mulatságos volt. Az udvaron magas nyújtó, ugróbak és mindenféle tornaszerek álltak, ami a chéderben mindenesetre hiányzott. Es mi fureszködve néztük a nagyobb gyerekeket, akik olyanféle „kunszt”-okat coi-

PATAI JÓZSEF VERSEIBŐL

ÉS LÉSZEN EGYKOR...

Bolgár Mózesnek a harctérről

Es léssen egykor szent nagy Pézách-ünnep. Fehér asztalos, békés, fehér párnán Apák, gyermekek új regékhöz ülnek S nem léssen többé keletlen kempér, Keserű fű és áldosati bárány.

Tavaszi harmat csillog kint a fűkon S megáll a nap a csodás Ünnepeknél, Egy szent sugárlánc minden lelkét áttón Es szól a dal: Szent, szent, szent a Szabadság. Es ember szól az emberhez mind: Testvér.

Es engesztelés száll a Fáraóknak S a gyilkos Kájinoknak bünbocsánat, Rabságot, vért nem idéznek a holtak, Szent Békétemplom örökmécsé lángol S a csontokon nagy örök Élet támad.

S nem pusztít többé pusztítás a földön Es minden szív multak bűnére eszmél, — Nem léssen többé gyilk, békiyó, börtön. Es szól a dal: Szent, szent, szent a Szabadság. Es ember szól az emberhez mind: Testvér.

JEREMIÁS LEVELE A BABYLONI SZÁMÚZÓTTEKHEZ

Enyhült a rabság, lehült hét a békiyó, Bilincs nem vérz immár kezetek, Virág nő ott, hol hullámzott a vértó, — Hűlát zeng lelkem együtt veletek. Leszikkad hát rút gyűlölet iszapja Es csendesül a véres, vad harag, Reátok ragyok izgalomnak napja. Halálos árnyak már nem bántanak.

Zengő örömben ujjognak a lelkek, De belém nyíllal titkos fájdalom: Ott házak nőnek, felvirulnak kertek Es itten gyászol egy bús írva rom... Ki kéjjel győtrött, keblére hív máma, Mosollyal csábt, bár szive hideg. S ti mámorosan mentek majd utána Es Ciont hűtlen elfejtitek!

Zokogva sir a Város éjjelente, Vigasztalást sebére nem talál, Siratja fiait könnyel, keserűve Es fájó lelke messze, messze száll. Siratja fiait, kiket — ó átok — Idegen asszony ölebe fogad. Forró karokkal várva vár reátok S ti feledtek bús anyátokat?!

Ültessetek fát, szedjétek gyümölcsét, Építetek melegvő házakat S imátok esdjen áldást az új földért, Kinek üdvéből üdvötök fakad. De béke ölen el ne feledjétek, Kiért milliók hulltak annyit vért... Rámában hallik jajjal síró éneke: Ráchel könyörög gyermekeiért...

Nyöszörg a Kármel, búslakodik Sára, Borítják drága hósi tetemeik, Söhajta söhajt a bércecs Libáson Es minden cédruza reszket, remeg. S fönt sir az Ur bús felbő rejtekeiben, Könyve a hullatelt Jordánba hull, De oh, ha feledtek a s vak éjben Anyátok jaja is átokba fűt!...

Vegyétek le a fűzekről a lantot S daloljatok vigasztalást nekik: Még kizöldülnek majd a síri hantok S a földiút szentélyt írja fény fedé. Szivetekben mint oltártűz lobogva Egjen reményt hirtő emlékezet, — Sövérgyva szálljon lelketek a roma Mit feléptek áldott szent kezek.

Az Ur kegyelme visszatért Cionba, Még vigadoznak majd a szent hegyen. Mint hívó kürt bűg Jeruzsálem orma Készüljétek, hogy késő ne legyen!... Ma még kegyelnek ottan, Babilonban De holnap már tán pallos fenyeget — Törtetek csak Cion szíve dobban, Örökké híven csak anya szeret!...

nálnak, mint a mutátványos bódékok, akik itt-ott a mi falunkban is megjelentek medvével, tevével, vagy elefánttal, hogy az összeszaladt nek és fűrtös fejcsökéjénél kolduljanak a tányérjukba.

Az ujoncokra került a sor és én Cinege tanító úr jóvóltából szomszédoságba kerültem az erdészék Ilonká-jával. Talán véletlen volt. De lehetett szándékoság is. Ki tudja? Csakhamar megtudtam, hogy a rejtélyes „erdész” nem is az erdőnek parancsol, hanem a bárány úr erdőt kezel. Es egyszerűen megtudtam azt is hogy a parasztyerkek nemcsak engem csúfolnak, hanem a „kalapos kis kis-asszonyt” is s hogy a „Zsidó, békiyó” kezdetű népdal-

nemcsak az én hosszú hunc-cutkámnak szól, ahogy a falubeliek a tincseket, a pájeszt nevezték, hanem Ilonka rövid szoknyácskájának és fűrtös fejcsökéjének is. Szinte ösztönösen, halgatagon, szövetségesei lettünk. En lovagiasan védelmére keltem kis öklömmel, ő meg az én pártomra állott kis szájaocskájával, fűrgye nyelvecsökéjével. Es én, aki azt hittem, hogy az erdészt, ki díszítőreka is eljár, már nem is tartottam a falubeliek zsidónak, csakhamar megtudtam, hogy a nagyszakállú reb Mózesnek a cádiknak a fia és a be-rotvált erdésznek, a „pose”-nek a leánya, egyformán lenézett, egyformán meg-csúfolok két zsidógyereket.

PATAI JÓZSEF MŰFORDÍTÁSAIBÓL

A TALMUDISTA (Chajim Nachman Bialik)

I.
Még vannak itt-ott rejtett városok,
Hol öreg mecstárk pislog még titokban,
De hamvából egy-egy parázs kilobog,
Miként az üszköt, füstölőnek szerte
Enyesső lelkok, árván, elhagyottan,
Még ifjak, és már vénsgé átká verte,
Acsootak mint fű tikkadt vadonokban...
... Ha kímégy sötét éjnek idején,
Éz áldott városokban egyedül,
Midőn főt csillog millió égi fény,
Hárász a fa és a szél hegedül,
S megüti füled síró ének hangja,
S távolból látsz világos ablakot,
Mögötte ember himbál jobbra-balra,
Fehéren, miként kísértő halott,
Himbálja testét s beleszr az éjbe,
S körül az éj dalával megtefők:
Egy talmudistát látsz a börtönében,
Ki könyve fölött virraszt reggelig.

II.
Ebben a házban, e négy fal között
Nem nap — hat év szállott el felette,
Gyermekkorára itt ült rá a köd,
Szemfényét homályba itt temette,
Nem nap — hat év tünt, mióta beszötte
E sarokba az ifjú álmat,
Egyetlen fényugár se rezeg előtte,
Csak pókháló és omló vakolat,
Éhség, virrasztás, sorvadásban, bajban,
Mi néki! Nem hiába szenved ő!
Nem tudja-e, hogyan tanultak hajdan?
Nem tudja-e, hogy dicsősége jő?...
Hat hosszú éve, hat fiatal éve
Eltűnt örökre életlenül,
Miként ha öröm, élet odáig nem érne,
Hol börtönében a vén ifjú ül.
Miként ha túl a sötét szobasarkon
A dás természet kincseket nem onna,
Nem váltakozna hajnal, verő, alkony,
Halálos tél és gazdag nyári pompa.
Miként ha túl az ablakács homályán
Nem rezegne ragyogó napsugár,
S nem játszana a tölgyön, mely ott árván
Az ablak alatt elhagyottan áll.
Miként ha nem susogna holdas éj,
S a tavasz varázst, gyönyört nem regéne,
A fényt az ifjú még nem izelé
S már tünt mint árnyék hat fiatal éve...

*
Enyi idő alatt a vén mecsár,
Hatszor kiszáradt ott az udvaron,
Ezerszer loccsant, s fölszikkadt a sár
S hatszor rengett a Hámán-vigalom.
A falakról lehullt a vakolat,
Uj padok jöttek, sokat összeszúrtak,
A jesiva új fiakat fogad,
A régiek már sokan elbúcsúztak.
Néhányan haza mentek ünnepekre,
Néhány indult, hogy alamiznát kérjen
S a jesiva-fő zord szemétől messze
Sítékerezik a forró nap fényében.
Néhányra lecsapott a szörnyű szegyen
S kiesapva, gyászos úton hazatért,
Egyik, mert játék-kártya volt zsebében,
Másik, mert egyszer leányul beszélt.
A harmadik, mert füstölt egy szivar
Szájában szombaton, ismert helyen,
A negyedik elbújt a Kuzári'-val,
Az ötödik, okát nem ismerem...
Es van ki szerencsésen vőlegény lett
Es osztályrésze jó falusi lány,
S kinek csillaga legbüszkében fénylött,
Nagy híres rabbinus lett Ulicán.
Csak egy áll ott, mint földbe vert óvok,
Az évek némán háta mögé mentek,
Előtte zord fal, süket kötömög,
Sötét sarok és sárga pergamentek.

Es áll az ifjú helyén ott naponta,
Napvirradattól éjféltől,
Napját négy részre mérvegte bontja,
Tórác három, övé negyedik.
Halványan áll a magányos sarokba,
Mint hogyha vaspánttal von' odakötve,
Begöngyöli lelkét talmud-lapokba,
Begöngyöli és elteszi örökre...

SE NEM NAPPAL, SE NEM ÉJJEL...

(Chajim Nachman Bialik)

Se nem nappal, se nem éjjel,
Sétálgatok szeretszűjjel, —
Se nem hegyen, se nem völgyben,
Ott áll az én öreg tölgyem,
Es a tölgyfa mesél nekem,
Elmeséli történetem.
A tölgyfától kérdem:
Mondd, ki lesz a vőlegényem?
Honnan jön? Oh sügd meg titkát,
Lengyel lesz-e, avagy litván?
Hintón jön-e utcám által?
Vagy csak böttal, tarisznyával?
S mit hoz nekem ajándékkal?
Gyöngy vagy kleris, mi előm hullt?
Szőke-e vagy barna arca?
Özvegy-e, vagy legény, nyalka?
Vagy tán jó tölgy! — öreg ember?
Akkor nem kell, akkor nem kell!
„Ój meg” — szölok jó apámhoz —
„Csak öreggel el ne átkozz!”
Lábaihoz térdelek le:
„Csak öreget ne! öreget ne!”

Herzl Tivadar ösei

— Részlet Patai József „Herzl” című nagy életrajz-regényéből —

Herzl Tivadar első ifjúsága Budapesten telt el, ahol barátkozott a Dunával, a Margitszigettel, a budai hegyekkel és a természetet ama sok szépségével, melyet a magyar főváros és környéke ajándékkal kapott. Szeretete a magyar irodalmat, különösen Arany Jánost és Jókait. De a környezet, melyben az iskolán kívül nevelkedett, mint ebben az időben a felsőbb körök általában, francia és német kulturával voltak átitatva. Apja, Jakob Herzl spanyol zsidó arisztokratikus hajlamu leszármazottja. Egyik öse, akit a spanyol inkvizíció erőszakkal áttértett, szerzetes lett, majd ezer vesztélyes és viszontagságon át Törökországba menekült, ahol visszatért ösei hitéhez. Dédapja a törököket elűző Savoyai Jenő herceg külön engedélyvel, katonai érdemle jutalmául, a févérozott Zimonyban telepedhetett le.

Jakob atyja Simon, a zimonyi rabbi Bilitz veje lett, még 88 éves korában is maga imádkozta elő a Kol Nidre és könnyedén fujta újévkor az ünnepi sofárt. Erős szívós fajta. Magastermetű férfiak, gerinces, csontos ivadék. Mikor a Bachkorszakban a hatóság nem akarta jóváhagyni a Herzl

család által vásárolt zimonyi háznak telekkönyvi bekezelését és felbontásait az összes fórumok elutasították, magához Ferenc Józsefhez fordultak és felterjesztették privilégiumos levelüket, melyet Savoyai Jenő saját kezűleg adott néki Belgrádban, mely szerint joguk van és leszen mindenkor bárhol az egész birodalomban letelepedni, házat és birtokot vásárolni. Csakhamar leérkezett Bécsből a császári kancellária válasza, hogy öfelsége Herzl zsidónak kérését méltányosnak, teljesítőnek itélni kegyeskedett. A Simon Herzlről fennmaradt olajfestmény, energikus arcu, tradíciókban élő, de külső viselkedésben már némileg moderniség felé hajló férfit ábrázol.

Simon Herzl, a nagypapa, sűrűn rándul fel Zimonyból Budapestre, ideköltözött fiának látogatására. És a szombati asztalnál bizonyára sokszor mesélt a zimonyi regényes öreg „cháchám”-ról, Alkalay Jehudáról, aki többször járt Jeruzsálemben és az ottani kabbalistákkal a zsidó nép megváltásának előmozdításán fáradozott, de gyakorlatilag is keresett módokat Palesztina visszaszerzésére a zsidók számára.

HOGYAN LÁTTÁK A ZSIDÓ NÉP KIVÁLÓSÁGAI PATAI JÓZSEFET?

E. M. Lillien, a zsidó reneszánsz nagy bibliajázoló művésze Patait „a zsidó szép ségért küzdő harcossal” nevezni képnék egy szeretetteljes ajánlásában.

*
Marc Chagall, a hírneves párizsi festő felidézi egy Pataival együtt tett erci út emlékét. „Es habár én magyarral nem értek és Patai irásait csak közvetítés útján ismerem, néztem, amint ott szölt a pódiumon Tel-Aviv közönségéhez héber nyelven és gondoltam: „On is, mint mi, művész, a zsidóság sebesültje, a zsidóság sebeit hordozza. Ez csillog a mi poémáinkban, könyveinkben, képeinkben. Ezt a csillogást nem veheti el semmiféle ellenség!” — írta a kiváló művész.

*
„Tudom, hogy mint zsidó író, zsidó tömegeket mozgattam meg, hogy visszatérjenek népükhöz és megismeressék ennek irodalmát, megbecsüljék szellemi kincseit. Valóban a zsidóság hálaája illeti őt ezért” — nyilatkozott Stephen Wise rabbi, a cionista mozgalom és az északamerikai zsidóság egyik legkiválóbb vezetője.

*
Uri Cvi Grinberg, a jelenkor egyik legnagyobb héber költője, visszaemlékezve a Pataival együtt töltött erci napokra és a jeruzsálemi úton együtt dalolt kabbalista énekekre, azt írja a „Múlt és Jövő” huszonötödik jubileuma alkalmából: „Távol vagyunk most egymástól és ha nincs is antennám itt, beigazítom lel kem rádióját Budapest felé, — Patai József, a jeruzsálemi héberség magyarországi nagykövete!”

*
David Jellin, a kiváló tudós, a középkori héber irodalom akkori tanára a Héber Egyetemen írta ugyanazon alkalmából: „Izráel drága dalosának és költőjének becsőzőjének, a hittől irónak, akinek szíve Omé... Áldja meg az Ur tovább!”

*
Dizengoff, Tel-Aviv főpolgármestere ugyancsak a jubileum alkalmából szívből fakadó jókívánságával együtt azt írta Patairól: „Nemes szellemű férfi, Izráel fiatalok előkelő köztül való, költő Isten kegyelméből az életben és az irodalomban egyaránt. Leadület

és energia a lénye és a zsidóság állatában, a magyar zsidóság pedig különösen büszkékedhetik vele.”

*
Prof. dr. Klein Sámuel a jeruzsálemi egyetem ifjan elhínyt magyarszarmazásu tanára, a „Múlt és Jövő”-höz írt levélében panaszkodik azon okok felett, amelyek a magyar zsidóságot visszatartják az új életrekelő ország munkájától. — „Hogy ma már jobb, sokkalta jobb a helyzet, mint csak néhány évvel ezelőtt, annak teteme része a Múlt és Jövő érdeme. A munka, amit a gálat ezen pontján Patai József lapja meg egyeb működése folytat, erci szempontból is valóban fontosnak, értékesnek, történetinek mondható.”

*
Prof. dr. Jozsef Klausner, a világhírű történész, a Héber Egyetem tanára, egy mély elgondolással lelkeseikben méltatja Patai József személyiségét és érdemeit, miközben minden egyes munkájáról külön megemlékezik: „Patai a héber költők antológiájában, amelyet szakértők mesterinek ismertek el, a zsidó lélek kifejezésének, száműzetésében és bolyongásában való felemelkedésének legzesebb termékeit adta. Nem csoda, hogy ezt az antológiát nemzeti zsidók és asszimiláltak egyaránt, sőt nemzeti írók és kritikusok is nagy elismeréssel fogadták. Nagyban hozzájárult ez, hogy a szíveket közel hozza a zsidó alkotásokhoz.”

*
A tudós professzor nem győzi eléggé dicsérni a Múlt és Jövöt, „amely impozáns külsejével és értékes tartalmával mindenütt feltűnést keltett. Valóban a múltnak nagysága és a jövőnek reményei egyesülnek itt, hogy ékecsétek és emeljék a jelen.” Majd Patainak Erec Jisráelhez való benső viszonyáról szöve, azt írja: „Atülteti a zsidó nép szellemi kincseit honfirtásai számára, harcol Izráel országának kultúrájért, a héber nyelv jogáért, a nemzeti vallásért és minden nemzedékben felvirágozott irodalmunk megismertetéséért. Hiszen ez az, amit cionizmusnak nevezhetünk szélesebb értelemben... Mennyi belső energia kell egy magyarul író zsidónak, hogy ezt az átfogó kultúracsionizmust hirdesse!”

Beutazza az egész világot, Belgrádból és Budapestről, Pozsonyból és Bécsből, Lipcséből és Londonból, Amsterdamból és Párizsból ontotta eleven tűzű röpiratait a szent föld betelepítésének terveiről. Kolonizációt szervezett, sékel, nemzeti alap, kongresszus önmegadotztás, bankalapítás, kölcsön, diplomáciai tárgyalás, a modern Palesztina-építés minden gondolata, eszköze ott csirázik Alkalay irásaiban. Simon Herzl a chachamnak egyik hódoló tanítványa volt és kétségtelenül részletesen elbeszélte a Szentföld feltámasztásáért folytatott viaskodásait Budapesten is. Tivadar, a villogó fantáziájú gyermek pedig mohón leslette a szavakat mesélő nagypapja ajkairól. Ezek a képzetek öntudatlanul belevesődtek zsenge koponyájába, hogy évtizedek múlva újra felszínre hozza őket a Történelem titokzatos kezé.

Talán e tudatalatt szunnyadó képzetek egy-egy felvillanása volt, hogy a gyermek Herzl felháborodik azon a közömbösségen, melylyel a tanító ur Mózes és az egyptomi kivonulás történetét előadja, hogy a tizenkét éves Herzl Tivadar egy Messiás-éposz irásának terével foglalkozik, és egy éjjel álomban látja Messiást, aki karjaira emeli és lebeg vele föl a végtelen magasságokba, az egyik ragyogó felhőn találkozik Mózesel, akhez így szöli a Messiás-király: „Erre a gyermekre itt vártam én.” Majd feléje fordulva: „Menj és hirdesd a zsidóknak, hogy nemsokára megérkezem és csodákat cselekszem népemért...”

Uj rétegek rakodtak a gyermek Herzl agyára. A messiási fantáziákat elnyomták az újabb olvasmányok. Matematika, geometria, természettudomány az iskolában, szépirodalmi, költői könyvek otthon. Egy természettudományi műben olvasa, hogy az elektromos erő, amely megszünteti a távolaságokat, lesz a világot megváltozó népeket és elnyomottakat felszabadító Messiás. Még profanálásnak nézi a képet: a villanyerő, mint Messiás! Mennyivel szebb, felemelőbb, fenségesebb a legenda Messiás-király! „Nemsokára fordulat állott be rajongó gondolkodásomban: hátha csakugyan az elektromos erő a megváltó, akit várunk, aki felemeli a testi és szellemi szolgákat alantasságukból? Ekkor elhárítottam, hogy mérnök leszek.”

Es megváltozott az álma jövendőjéről: át fogja vágni a Panama szorosot, hogy új utat nyisson a nagy Óceánra. Részletesen kidolgozta a tervek, megmutatta aplanak, kérte, tartsa titokban „nehogy valaki megelözze”. De a technikai tervezeteket is fokozatosan a háttérbe szorította az irodalom. A tanuló pozíciója a reálskolában egyre gyengült, a negyedik osztályban már számtan-mértanban is alig üti meg a legkisebb mértéket és amikor 1875 februárjában, a tanév közepén a reál-tanodából kitépelt, nem annyira az intézetben uralkodó antiszemita szellem lehetett az oka, ahogy Herzl később angolul írt, tréfas önéletrajzában visszaemlékezett, hanem inkább a rajta urrá lett költészet muzsája, melynek szorgalmas szolgálatát milt, a zsidó hittanból sem tudta feljebb vinni a négyesnél, elégségesenél. A jó öreg zsidó hittanár semmi esetre sem lehetett „antisemita”, különösen nem olyan előkelő család gyermekével szemben, mint Herzl volt.

A Herzl család Budapest felsőbb zsidóságához tartozott. Jakob Herzl „miljomos” hírében állott. De a bennfentesek is legalább félmillió forintra becsülték a betéteit. Tivadar iskolai törzslapján ebben az időben az apa mint bankigazgató szerepl. Bizományi, tőzsdei

üzletet folytatott. A család kivánságát, hogy vonjon vissza vagyonával magánéletbe, nem teljesítette. Dus tettereje tiltakozott a tétlenség ellen. Egy erdőkertelési vállalkozásánál elvesztette aztán minden pénzét és ebben az esztendőben Tivadar apjának foglalkozása az iskolai főkönyvbem „magánzó”. Jakob nem esett kétségbe. Majd helyrehozta a veszteségeket szorgalmas és vállalkozó szelleme. A felesége Janette pedig még fokozottabb figyelemmel és gyengédséggel igyekezett a kedvébe járni, „hogy lassan: az én drága uram ó, akár gazdag, akár nincstelen”. Janette jóságáról aradozó legendák keringenek a családban. A toalettkre kapott pénzeket nagyrészt szegény rokonok között osztotta szét, vagy az új ruhát adta oda azzal, hogy „el van szabva” és „ugysem viselheti”. Ő maga a leggyaszosabb ruhában a legelegységesebb jelenség volt. Szülei az okosságáról és elméségéről híres Diamant Hermann-Wolff jómódu kereskedő és korai műveltségének színvonalán álló felesége modern nevelésben részesítették leányukat, aki rajongott Goetheért, Schillerért, szép allegoriáért és klasszikus zenéért. Ők is abban a házban laktak a Dohány-utcai templom mellett. Keskeny lépcső vezetett fel Diamantéktól Herzléhez. Es Janette sűrűn futott felle ezeken a lépcsőkön, minden szabad idejében. Tivadar az édesanyjától örökölte az istenítő szeretetét a szölok iránt. Es a poézist. Es a jóságát tapintat. Egy szegény diáktársának gyűjtött pénzt a kis realista, otthon apához fordul, véletlenül jelen van egy tönkrement rokon, aki szintén hozzá akar járulni a gyűjtéshez, de a kis Tivadar oly finom tapintattal utasítja vissza: „Te vendég vagy apám házában, itt neki kell fizetni mindnyájunkért.”

Apjától örökölte Tivadar a kemény kitarást a küzdelemben, a vissza nem riadást a kudarcok elől. „Sok hajóm sülyedt már el, de nekivágok a hullámoknak újra!” Es töle kapta a hajlamot az ünneplésségre, a formák, ceremóniák megbecsülésére. Mikor Tivadar tíz éves lett, elvitte az apja a Laudon utcába, a Szentgyelet tagavató ünnepségére, ahol lobogó gyertyák és lengő frigszekrény-képek között a vének sorban kezet fogtak a fiatal: „Ochánu áto”. „Testvérünk vagy.” Es a kis Herzl Tivadar neve bejegyeztetett magyarul és héberül a Szentgyelet diszkórésű főlíráisaiba, az önkéntes „kis tagok” sorába. Ez a felvétel, ha nem is jelent külön zsidó élettaralommal való összeforradást, mégis mintegy hűségfogadalmat a zsidó temetőnek.

Es ez a hűséget folyton erősíti az életben az ifjú áca és sértett büszkesége. Valahányszor a reál-tanodában, vagy később az evangélikus gimnáziumban is, egy-egy növendék szöjja a héberket, a nyurga, fekete zsidógyerekek” önértetesen, apógiái felfegyverzettséggel védelemre kel, de mindig finom formában, megköszönhetően vértetében. A dravaság eppoly távol marad tőle mindig, mint a ledétség szava.

Olykor azonban, mintha betélt volna a mérték és lecsordulna a pohár. Ilyenkor megint felvillan a tudat hátszöbe alatt szunnyadó képzet. Mint amikor elolvassa a bécsi Stöcker uszó, antiszemita besszédét és népének nyilvános meggyalásása arcába kergeti a vért és a diák birtelen bejegyz naplójába: „Tulajdonképen betájk a zsidók, hogy ilyesmit tőrnek és nem néznek utána, hogy országot szerzeszettek maguknak”...

1958 III 30 US KELLÉP 3

A pesti hitközség sorvadása

(1937 július)

(Patai József: „Haroban a zsidó kultúránk” című könyvéből)

Néhány esztendő óta a pesti izraelita hitközség évi jelentéseinek egyre ismétlődő nyitánya egy szomorú gyászinduló, melynek mélabus akkordjai mindig oly megindítóan zengenek zsonganak, hogy szinte észrevétel nélkül elcsúsznak, elcsúsznak a lelket és a vissza-visszatérő futamok és szótak hanghullámain elringatózva előadó és hallgató lassan-lassan el-elcsúsznak és már nem is hallja a sirámok szövegét, csak a megindító melódiát, melynek szordinós elfoszása mellett marad, maradtat minden a régiében.

Az évi jelentés gyászjelentése szót pedig arról a fájdalmas tényről, hogy „hétven évvel az emancipáció törvénybeiktatás után mind túrelmetlenebbül mutatkoznak nálunk is azok az idegbenből átpántált ártó és gyűlölködő mozgalmak, amelyek féktelen igatásukkal mintha vissza akarnák forgatni az idők kerekét”...

Es szó a zsidók nincstelenségéről, mely felülmúlja országos arányszámukat. Es szó a belső sorvadásról is. A zsidóság természetes szaporodása teljesen megszűnt, 1930-35. évek átlaga szerint a magyarországi izraeliták körében a halálozások száma 21 százalékkal múlja felül a születések számát, mikor a többi felekezeteknél fordítva van, sőt 42 százalékkal múlja felül a születések száma a halálozásokét. Még nagyobb a sorvadás Pestben. Husz évvel ezelőtt a pesti hitközség vallásoktatásában részesülő tanulók száma 30.407 volt, most pedig ez a szám 13.263 tanulóval, 17.154 fe csökkent. Tavaly 2644 zsidó halálzással szemben áll 908 zsidó születés, 1621 új házaspár között csak 950 vette igénybe az egyházi esküvőt. A kiterések száma 1931-ben 367 volt. 1936-ban 921, tehát két és félszeresére emelkedett. Minden 100 zsidó házasságkötésére 35.5 vegyesházasság jut és ez esetek 89 százalékában a születendő gyermekekre nézve a megegyezés a zsidó vallás kárára történik.

Mit mondanak, mit mutatnak ezek a számok? — veti fel a kérdést a pesti izraelita hitközség hivatalos jelentése. Es mindjárt meg is adja a feleletet:

„Mutatják azt, hogy az ugynevezett zsidó jólét csak a gyűlölet propagandájában él, mutatják azt, hogy számunk folyton fogy, a zsidó anyák alig szünek gyermekeket és a születési bejelentések elmaradása, az egyházi esketések csökkenése, főként pedig a kiterések állandó növekedése a zsidósághoz való hozzátartozandóknak oly fájdalmas lazulását mutatják, hogy csakugyan szinte úgy fest a helyzet — amint azt egyik antiszemita lap cikke beállította — hogy a zsidóság úgyszólván maga kárhoztatja magát kihalásra.”

Ez az utolsó mondat valóban megdöbbentően festi alá a magyar zsidóság tragédiáját. Es talán felrázó hatással is lehetne az antiszemita lapból vett idézet, ha nem rombolná le minden értelmét a hozzá fűzött követhető mondat: „Csak éppen azt hallgatta el az illető antiszemita újság, hogy ebből az önmagát kihalásra kárhoztató helyzetbe az életlehetőségek mind katasztrofálisabban szűkebbeszközültek a kényserre a magyar zsidóságot.”

Hát ez a materialis meggyarítás az, ami ellen a zsidó történelem ismerőjének a legghatározottabban tiltakoznia kell. A zsidó kérdésnek ez az egyszerű átvitele az anyagság terére, megtagadását jelenti annak a történelmi igazságnak, hogy a zsidóság ideális felfogásában, eszményi adottságában mindig ellenállt külső nyo-

lásoknak és csábításoknak egyaránt. Minél nagyobb volt az üldözés, annál nagyobb volt az elszántsága a kitartásra, önfeláldozásra. „Minél jobban sanyargatták, annál inkább szaporodott és annál jobban erősbödött” — beszéli a biblia már az egyiptomi rabszolgaság koráról, mikor az „életlehetőségek bizonyára elég szűkre szorultak.” Es vajjon a középkori zsidóban meglazította-e a zsidósághoz való tartozandóságot a sok kegyetlen korlátozás, a megalázó sárka folt? Ellenkezésképpen, a kitaszított-ság csak közelebb hozta hitéhez, sorsközösségéhez, multjához, kultúrájához, amíg mindez eleven értéket jelentett neki, amely tartalmat adott életének, értelmet a küzdelmének és lelki felemelkedést a szenvedésének.

A külső nyomás, mint vas-pánt fogta össze a zsidóságot. A bomlás mindig belülről jött. Nem volt megkínzottabb, mint a keresztény vitézek zsidója a Rajna mentén, nem volt páriább mint a jemeni zsidó délarábiai cigányát-rában, nem volt nincstelenebb, mint a lengyel zsidó sötét gettójában, és nem volt jofosztottabb, mint az orosz zsidó cári rajonjában. Es mégis mindezek heroikus átmentői lettek a zsidó kultúrának, apolói a zsidó hagyományoknak, hősei a zsidó hűségnek és vérben, könnyben, dalosai a zsidó feltámadás reményének.

Nem lehet a zsidó történeleket egyszerűen materialis tényezőkre visszavezetni és könnyedén megelégedni a belső bomlás külső magyarázatával. Nincs veszedelmesebb a hamis diagnózisnál. Mert ez lehetetlenné teszi a gyógyítást. Nem lehet belső vérzést külső porhinitéssel állítani. Bele kell tekinteni az organizmusba és keresni a baj forrását. A magyar zsidó bomlás betegség-csírája mélyen benn a szervezetben végső pusztító munkáját. Es ha így látjuk ezt, kötelességünk követni Kohélet tanítását: „Ideje vagy-e a hallgatásnak és ideje a szólanak.”

Az anyagi síkon mozgásnak eredménye, hogy a hitközségi jelentés vállalatoknál és üzemeknél szokásos elképesztő szám-produkcióik keletkeztek, úgy hogy sokszor blöffnek hat. Ilyen az egész fejezet az ifjúság felkarolásáról. A szomorú valóság, hogy az ifjúság érdekében alig tett, vagy tett valamit a hitközség. Nem is tehet róla, nincsenek eszközei hozzá. Csak ezzel a szép mondattal ajánlódhat meg a munkát, elhelyezést kereső fiatalokat: „A zsidóvallás munkaadók támogatására számíthatunk, akikről mindenesetre gerinceséget kell kérnünk a lelkiismereti kérdés megvizsgálására.” De honnan vegyenek gerinceséget? Amikor a jelentés is csak ilyen misztikus elmosottsággal mer rámutatni az égbekiáltó tényre, hogy zsidó cég-főnökök, bankvezérek, sőt hitközségi elöljárók érdekeiket szereznek kifelé azzal, hogy nem adnak zsidóknak alkalmazást? Elkezdi azonban pedig már szinte humorosan hat a jelentés passzusa a szerencsés felállított „ifjúsági katasztrófa”, amely 84.000 kártörtét tartalmaz és 0 évestől 35 éves korig magában foglalja hitközségünk egész ifjúságát. Már most nyugodtan pihenhet a 0 éves oszamos bűncsejében és ha nyugtalanokodnak, elviszik neki a kártörtét, hogy játékosan zök vele. Es ha majd Isten segítségével nagyra nő és nem rántották ki a lába a hajlékát, kap a kártörtökim alapján meghívót egy ifjúsági este, ahol fokrötöt és táncot táncolhat.

Szomorú Jeremiást zeng az évi jelentés a kiterések rohamos szaporodásáról. Majdnem ezren estek el egy év alatt csak a Dunán és nem pesti hitközségben. Es fájó szívvel kell megállapítani, hogy bizony nem a „férgese hull”, hanem színeje, ifjúságunk virága, intelligenciája, kitartó semmivel sem tudtuk és talán nem is próbáltuk a zsidósághoz fűzni, kapcsolni. — Idegenül álltak a szőlőben és nem is vetettünk reájuk tekintetet, amikor önkéntelenül és tudatlanul elsodródtak. Akik pedig szőlőből léptek át a társó partra, azok, sajnos, jól számláltak. Mert látják, hogy a latoros, a hűtlen elhagyta egy árnyéktól sem osztként a becsületét a zsidóknak. — Semmit se vesztettek. Ellenkezésképpen, mintha még néne a respektusuk a hivatalos zsidóság szemében. Mi másképp magyarázhatnánk azt, hogy kitért zsidók szólnakhatnák a rabbik helyén az Urnak frigysekre néve előtt? Kell-e hathatósabb propagandát a kitért-sék mellett? Nincs az a

Sávuot Jeruzsálemben

1936 május.

(Patai József: „A feltámadó Szentföld” című könyvéből)

még el a Sechina a Nyugati Faltól. A nap vörvörösén ereszkedik alá a jeruzsálemi hegyek mögött. Lángban iz-zanak a Szent Fal felső köveit. Es mintha lángtegyer-gyulladt volna ki a fejünk fölött és egy percig régi próféciák teljesülését érződ, mintha láthatatlan két magasba emelné a könyvek odoon kapuját és a glóriás mennyekből új Szentély ereszkedik alá, tiszta tűzből, tiszta lángból...

Sávuot eget nyitó vízió-e, este közeledek. Ünnepi díszben jönnek a Szent Falhoz Jeruzsálem vénei. De mintha jobban illelnek ide a hét-köznapok szomorú tépette-sége, amikor megszagott ruhában, halotti áldással jönnek a zarándokok és minden sarokból végzetüket átkozó vak koldusok kéré-zei nyúlnak feléjük; az aje-mizsánért könyörgők síró hangja egybekeveredik az imádkozók zokogó siráná-val és az egész úgy zuhog reád, mint egy nép kifosztottságának, koldusságának és vakravetségének végtelenül szomorú szimfóniája, amely akarva, nemakarva, kisajtolja a könnyedét, összeszorítja a szívedet és oda lépsz remegve a Falhoz, amely úgy áll előtted, mint a megmerevedett, égbetörő fájdalom és te is zokogod a többivel: „Cion pusztaság lón és Jeruzsálem sivatag... Gyalázattá tevél minket a népek között, gúnyvá és csúffá környakörül... Megszakadt és ő kegyelme és elvégzetett nemzedékei...”

Azok, akik Cion pusztaságát gyógyítják és az Új Jeruzsálemet építik köröskörül a hegyeken, kevesen jönnek a Szent Falhoz. Akik dolgozni és új világot építeni jöttek, nem hívei a régi romok rajongóinak, akik imádkozni és meghalni jöttek a Szentföldre. De ők is tudják, hogy ezek a rajongók népesítették be előző a romokat és így tulajdonképpen az a „régijau” vetette meg az „új telepítés” alapját. Es tudják a fiatalok, hogy az őregek Cion-

szerepete plántálta a lelkök-be Cion feltámadásának esz-méjét nemzedékről-nemzedékre. A két generáció ke-resei a közeledést és a kapcsolatot. A sávuotot köszön-gyüládott között áll áhítattal a Szent Fal előtt Uziskin, a „Keren Kájje-met” kormányzója. Széles vállával, hatalmas koponyájával kiemelkedik a tö-megből. Sohasem mulaszt el, mondják, egy péntekes-tét, vagy ünnepestét, hogy el ne jöjjen imádkozni a „Kotél-Máarávi” elé. Mégis olyan megindultság vesz rajta erőt, mintha ma állna itt először és először hangzana el ajkáról az ima: óh, szálljon, érjen, emelked-jék elől emlékezte Jeru-zsálemnek, a te szentséged városának...

Új tarka tömegek tödulnak a zegzúgos utcókán át a Fal felé. Szinte csodálkoz-va kérde: hogyan fogja be-fogadni ezt a sok népet az a szűk kis tér, amely a „Bab el Muhararibe” és a muzim „Mahkame” között egy jókora falusi templom-nál alig látszik tágasabb-nak? Vagy ismétlődik a régi csoda Jeruzsálem tem-plomterének kiterjeszkedé-séről, hogy „szorongva áll-nak és bőségben borúlnak le?” Akik befejezték imáju-jukat, csendesen, szinte láb-ujjhegyen távoznak. Senki sem szól senkihez, még út-közben sem. A Szent Fal parancsolja-e tovább ezt az abszolút csendet az ő sok-erőves tekintélyével, vagy torkába fojtja még minden-kiné a szót a tudat, hogy 18 méter magas fal választ el Salamon templomának gyönyörű nagy, márványos terétől, melynek sok pompás kapuján át nem léphet-nek be azok, akiknek nagy-apai ezekből az öt-tíz méter hosszú kövekből emelték itt a falakat? Es még örülni is kell tán, hogy legalább a falmaradékhöz szabad az út és nem torlaszolja el ge-nejál és szeméttel, mint ahogy a keresztény hadjára-tok után parancsolták az egyházfők a zsidók bosszan-tására. Vagy a misztikus mélységek intenek csendre, amelyeken jársz? A mélysé-gok, amelyeket eltemettek évezredek omladéka, a Dá-vid király várt és Moria szent hegyét övezekötő dia-dalmas levekkel, tornyokkal és oszlopokkal együtt?

Halkan imádkoznak Je-ruzsálem templomaiban. A szefárdokéban csakúgy, mint az ásenakókéban, a chászidok éppúgy, mint a chabad-kabbalisták. Azt az ideges, magátemesztő vulkánikus kifakadáru, hangosan égbé-től imádkozást, mely a gé-lut chászidjainál megteete-sítése a zsoitárnak, hogy „minden csontom dicséret az Urat” — Jeruzsálemben ismeretlen. Talán, mert ott-

folyik a héber nyelv feltá-madásának, a héber kultúra újjászületésének, a zsidó reneszánszának történeti csodája. Be kell vezetni az élő újhéber nyelvet minden zsi-dó iskolába és életet vezet-nek beléje!

Biztosítani kell a zsidó közéletben befelé a kritika-jogát, a szabad vélemény-nyilvánítást, hogy odakünn a zsidóság kritikáját és vé-leményét komolyan vegyék. A magyar zsidóság, az itta-mi cionista hivatalos állás-foglalás szerint is, csak val-lási kisebbség, de nem min-denképpen kisebbség, mely egyenjogúságért kénytelen küzdeni a hatalmat bír-ó többséggel szemben. Mireped az a kisebbség, amely saját kebelében a hatalom eszközével elnyomja a sa-ját belső kisebbséget, — pusztulásra van ítélve, mert elveszti az erkölcsi talajt, melyen jogait teljes szabad-sággal, belső gátlások nél-kül, rendszertelenség védekez-heti

hon érzi magát a Mók és az üdvösségnek hirtőbb bi- tokában nem ostromolja oly társulatlanul az Egot. A jámbor zsidó általában túrelmesőbb Palesztinában. Különbben nem oivadhatna össze békében a százféle országból származó zsidó tipus. Sávuot este a kinyilatkoztatás, a Tóea-adás ünnepeinek előkészítője, itt is Tórába mélyedő virrasztások éjszakája. Az egész diaszpóra tükröképe vonul el előttünk néhány óra alatt. Az egész világ zsi-dóságát látjuk mintogy ki-nematográf-vászon gyors pergésben. Gallicia, Orosz-or-szág, a Felvidék feketekaf-tános chászidjai, amint haj-longva görnyednek a fölán-sok fölött. Es a perzsa szá-nyegeiken, fantasztikus szí-nu foltu ruhákban, keleti fej-edelmek grandezzaival üő-bukharai zsidók, akik fö-nött pálmalegyezőkkel hűi-tik aurok előtt a levegőt, mialatt kényelmesen oldalt dőlve, majdnem fekvő hely-zetben mondják halkán, méltóságteljesen a többnyire kabbalistikus tartalmu szövegeket. Szébbnél-szebb, tiszta színen ragyogó abájé, ahogy Abel Pann képeim látni, leng a karosu férfú vállán, aki előtt tálcán, ele-gáns figurás csészékben és elegáns moszallattal forró feketekávéét kínál a körös-körüli ülőknek és a vendé-geknek. Azt vélnéd, a házi-gazda, pedig csak a bukha-rai zsinagóga sámesse, szol-gája. Es a félig meztláb, egy szál ingben járó szegény jemeni zsidók, akiknek tem-plomain leginkább látszik az eredet, a „zsinagóga”, a gyülekezés háza. A nők természetesen a földre terített gyékényen, pokrócokon al-szanak, asszonyok, lányok, gyermekek sűrűn összepré-selve, míg a férfiak a pad-talán templomban ugyan-csak a földön ülve recitál-ják a prófétákat, zsoitáro-kat és az ő külön jemeni költőjük, Salim el Sbízi misztikus versét.

Még vagy kétszáz zsinagó-ga van Jeruzsálemben és ha reggelig nem láthatjuk valamennyit, legalább a főbb típusokat ismerjük meg. Es miért ne lássuk azokat az újfajta ifjú virrasztókat is, akik messze kolo-niákról jöttek, hogy a régi bibliai parancs szerint meg-mutatkozzanak az Ur színe előtt Jeruzsálemben. Sávuot ünnepe, amely nekik nem-csak a Tóráadás napja, ha-nem a Bikkurim, a zsengek ünnepe, mint hajdanán, a-mikor a Moriah-hegyen, a mostani Omár-mosort hely-lén még Izrael Szentélye állott és Cion parancsotjai jöt-tek „olé-regel” zarándokol-va gyümölcsös kosaraikkal, természetesen zsengekével. Amikor meg nem volt sem Tal-mud, sem Zohár, sem napot és éjt kitöltő sávuoti litur-gia, csak vigadóztak és ör-vendeztek, akár a mai chál-lucok, akik hajnalig táncol-ják a hóráit Judá és Galilea héber dalaival...

Halleluja! Halleluja! Hal-léluja! Zsengek ismételve, le-rbegő lejtéssel, a kimerülte-ig. Es van valami közeli ro-konság ebben az extatikus énekben és táncban a chászidoknak minden csontot és porcikat megmozgató áhítatos lobogásával. Mint-ha valami ősi istentisztelet volna, úgy hangzik az egy-beolvadó, ritmikus körtánc-ban a „Hává, nagla, hává, nagla, hává nagla”, jertek, ujjongjunk, jertek, ujjong-junk”. Uru áhíam belév szá-méach”, föl, testvérek vi-lálási kisebbség, de nem min-denképpen kisebbség, mely egyenjogúságért kénytelen küzdeni a hatalmat bír-ó többséggel szemben. Mireped az a kisebbség, amely saját kebelében a hatalom eszközével elnyomja a sa-ját belső kisebbséget, — pusztulásra van ítélve, mert elveszti az erkölcsi talajt, melyen jogait teljes szabad-sággal, belső gátlások nél-kül, rendszertelenség védekez-heti

SULAMIT, LÁTOD A LÁNGOT?

Sulamit, látod a lángot?
A judaei bérekek tetőjén
Kigyullad millió ünnepi fény,
Baldog ki látja!
Mi látjuk Sulamit, te meg én.

Sulamit, érzed az illatot?
A Sáron völgyén, Kármel legében,
Tavaszi virágát friss szellő becsát,
Baldog ki érzé!
Mi érezzük Sulamit, te meg én.

Sulamit, hallod a hangot?
Cion ormán, az olajfák hogyon
Szent kúrtók bésnaak, hívnaak diadatra,
Baldog ki hallja!
Mi halljuk Sulamit, te meg én.

„hitméllyítés” és ezer rabbi-prédikáció, amely az ilyen mélyen bevesződő, romboló nevelési momentumot ellen-súlyozhatná! Térj ki, fiatal zsidó testvér, zúg feléje a zsinagóga mélyéből, — térj ki testvér, miért szenvednél az itt a hátam mögött rej-tett, avutt Tórátekeresért? Künn szabad az élet, nyitott minden pálya és ha odaét sikert aratsz, ideálhatasz te is gyönyörű a Frigyláda elé és hódol előttd egész Izrael!”

A hitközség, ha ősi akar és nem haladni, nem mondhat le a Palesztina-építés gondolatában és valóság-ban rejő nagy értéktartalékról, önszerzőről és lelki felemelkedéséről. Nem lehet a zsidóságot mint por-os archaelógiát, mint mé-nyeumi régiséget átvinni az ifjúság tudatába, amikor szemek előtt — ha szánt-szándékkal be nem hanyjuk — igonis, szemek előtt

Izraeli melodráma

Írta: URI KÉSZARI

Ennek a históriának az eleje a húszas évekbe nyúlik vissza, illetve abba az időbe, amikor a font még font volt és a vér vér.

Náthán, a szimpatikus fiatalember — habár alacsony termetű, zömök alak volt és a tekintete is kissé durva és csiszolatlan — valahonnan Oroszországból került ide. Sánhajon keresztül tette meg az utat, ahol bizonyos időkre elakadt. Ugy gondolt, hogy jó családból származott, de valószínű, hogy ebben a jobb családban a kézzel több becsülete volt, mint az agynak. Bizonyított rá, hogy fiatalemberünk kitűnően vezetett egy autót, de nem tudott különbséget tenni egy Puskin-vers és egy Lermon-tov idézett között. Abban az időben bukkantak fel mellette az első magánkocsik és egy Berlinben járt gazdag ügyvéd hosszú, fekete és elegáns Mercedesst hozott onnan magával. Náthán lett az ő magánsoffőre és sok ifjú hölgy — ma tisztas háziasszonyok és példás családanyák — tudna mesélni azokról a csendes és szentimentális kirándulásokról, amelyeket 1922 táján rendeztek a Járkon környékén, amely abban az időben jó messzire esett a város központjától. Az ilyen kirándulások alkalmával gyönyörű hold úszott a világűrben és Náthán, — akinek gazdája éppen ülesen volt — félkaral vezette a kocsit.

Egy szép napon azonban Náthán eltűnt a telavivi láthatárról. Már majdnem elfelejtettük, amikor váratlanul szívenütött bennünket a hír, hogy család útton sikerült kiszélesnie egy haifai nagybancból négyezer fontot és ezzel a szákmánnyal külföldre szökött.

Azóta nem hallottunk róla semmit.

★

Néhány évvel később, 1926 nyarán kiléptem a párizsi északi pályaudvar épületéből és a Lafayette úton várakozó taxisorhoz közeledtem. A harmadik kocsi ajtaját nyitottam ki, mert úgy tűnt, hogy valamennyi közül ez van hozzám a legközelebb és miután beültem a kocsiába, közöltem a sofőrrel a címet. A kocsi elindult és lassan, nehezen tört magának utat a korai este órák zsúfolt forgalmában. A végén, amikor az autó megállt, én pedig leszálltam és fizettem, legnagyobb csodálkozásomra hallottam a sofőrt, amint zamatos orosz nyelven szól hozzám: „Hogy van, uram?” A fehérörökök abban az időben igen nagyszámúak voltak képviselve a párizsi soffőrszakmában, ezért a nyelv maga nem lepett meg, inkább azon csodálkoztam, hogy ez az ember éppen engem szólított meg oroszul. Udvariassan válaszoltam kérdésre és hozzáfűztem: „Honnan tudja, hogy én értek oroszul?” Mire a sofőr levette sapkáját, amely kopaszra borotvált, fényes koponyát takart és akkor hirtelen felöltött rekonstruált képzeletében Náthán egykori gyönyörű frizurája, amely néhány évvel ezelőtt ezt a kopasz tarkót borította. Igen, ez ő volt.

Náthán egyszerű szavakkal mondta: „Ot percen belül befejezem napi munkámat. Nem volna kedve el látogatni hozzám?”

★

Ez a „hozzám” kicsi, két-szobás lakás volt a 18-ik kerület egyik épületének a legfelsőbb emeletén, ahol munkások, kisparosok és kistisztviselők laktak, valamint olyan zsidók, akiknek nem sikerült megzsidagódnok. Náthán akkor jutott ehhez a lakáshoz, amikor megvált. Francia asszony volt, katolikus, özvegy, akinek férje az első világháborúban pusztult el és a férj halála után gyári munkásnő volt. Valóban nagyon szép nő volt — szabályos, kedves arc és pompás termet — szemeiből szomorúság szűrődött, még szája mosolygó volt és vidám.

Ugy nézett ki, mintha szája szüntelenül takarni akarná szemének szomorúságát. Na gyon nőies jelenség volt, tipikus francia, mert ruházata elegáns és szerény is volt egyben. Jóízűség tökéletes volt, a rájátszások sehol a leghalványabb nyoma sem volt, sem a mozdulataiban, sem a beszédében. Utközben azt mondta nekem Náthán: „Meg fogja ismerni őt! Meg látja, milyen egy brilliáns háziasszony, takarékos, jószívű!” Amikor ott ültem a lakásban — nem hagyott elmenni vacsora nélkül — meggyőződtem róla, hogy egyáltalán nem túlzott, ellenkezőleg: arra gondoltam, ez az ember talán nem is tudja kellőképpen értékelni azt a nagy szerencsét, amiben részesül.

Amikor az ajtó előtt álltunk és hallatszottak az asszony léptei, aki jött, ajtó nyisson nekünk, Náthán jelentősen megmondta: — „Feleségem természetesen semmit sem tud a haifai ügyről.” Megértettem. Csak később, amikor már bent ültem és az asszony kiment a konyhába, hogy elkészítse a vacsorát, megkérdeztem oroszul — azon a nyelven, amelyen beszélni szoktunk és amely igen népszerű volt az erעי intelligencia körében a húszas évek elején — nem félt-e felfednie önmagát előttem. Azt válaszolta: „Valóban féltém, de volt bennem egy másik érzés, amely leküzdötte a féltémet. Mondja kérem, hogy néz ki Tel-Aviv? Hasonlít még arra a városra, amelyet ismertem? Kérem mesélje, milyen ott az élet?” Nyomban megéreztem rajta, hogy a szál nem szakadt el. Belékapott az a bacillus, amelyet mindnyájan ismerünk, helyesebben, amelyet az utóbbi időkhöz ismertünk.

Nicole-lai — ez volt az asszony neve — Náthán természetesen franciául beszélt, a valóságban azonban ez nem volt egyéb, mint egy gyatra zsargon. Hozzám — szokása szerint — oroszul szól, s amikor megjegykeztem, hogy ez nem illik az asszonnyal szemben, aki nem ért oroszul, megveregette az asszony vállát és azt mondta: „Az én feleségem jó asszony. Ő nem kényszerítette rám az ő vallását, én meg nem erőszakoltam rá a magamét. Ugyanez a helyzet a nyelvvel is, nemde Nicole?” Az asszony pedig tipikus francia módon válaszolt: „Persze, hogy úgy van Zebi.” Ez csak becenev volt, a minden napi életben Jacquesnek szólított. Ugy látszik, komoly oka volt rá, hogy elfelejtessen a Náthán. Időközben ugyanis a vezetéknevét is megváltoztatta, úgyhogy egész személyazonossága új lett. „Jacques Bernard-nak hívják ma” — mondta és mosolygott. Nicole csatlakozott hozzá és ő is mosolygott. Csak hogy ő nem tudta a mosoly jelentőségét. Nem tudta, hogy négyezer egyiptomi font bujik meg kettős mosolyuk mögött. Az asszony úgy látszik, azt hitte, kacagunk az orosz zsidó változásán, aki annyira elfranciasodott, hogy Jacques Bern-

nard-dá lett. Az igazság kedvéért le kell szegyezni, hogy a négyezer font már nem rejlett Náthán-Jacques mosolya mögött. A pénz elűszött. A leves és a jó véres stake között — sőt a haj és konvencionális erkölcsi szegyenkezés nélkül — Náthán elmondta, hogy az egész pénz, amit „azon a kissé merész sporton nyertem” gyorsan elfolyt. Az egész história igen jellemző volt erre az oroszra, aki sánghaji iskolát járt végig és aki egy díjbrókzóra valló izmokkal és egy macskatermészetű asszony falánk étvágyával rendelkezett és mégis — álmódú kalandor volt. „Két évig sem tartott, míg teljesen kész lettem. Még Monte Carlo sem segített, pedig jó befektetést láttam a kaszinóban.” Miközben ezt mesélte, kezét gyöngédien Nicole vállára tette, szeretettel simogatta meg az okos asszonyt, akiben — többi asszonytársához hasonlóan — az érzelme és a számítás jól megérnek egymással.

Hirtelen azonban Náthán Jacques hangja megváltozott és miközben szeretetteljes pillantással nézte hitvesét, azt mondta: „Mutasd meg nekem Pault!” Így adta tudomásomra, hogy már van örököse. Én meg utána kullogtam a másik szobába, ahol bölcsőben egy pár hónapos csecsemőt láttam.

„Ez a mi Paulunk” — mondotta Nicole. „A mi kis Paulunk.”

★

Náthán pedig mintha gyantította volna, hogy gyanakozom, megnyugtatót: „Körül van metélve, elvittük a Rotschild kórházba.”

Teltek, múltak az évek. Sok, nehéz, zsúfolt esztendő. Tíz, tizenöt, húsz és így jutottunk el a huszonötig! S egy nehéz, fojtogató éjjelen, 1951 júniusában a Montparnasse negyedben, a Raspail és az Edgar Quinet bulvárok között, kettesben megrégettük az utcákat, a barátom, meg én. „Keddek héber lenni” — mondotta a barátom, aki tőrlő metszett párizsi volt és akinek esze úgy vágott, mint a borotva. „Nálam is ugyanaz a helyzet” — adtam vissza. Vendéglőt kezdtünk keresni. Így jutottunk el a Stanislaw utca közelébe. „Tudod mit?” — mondta barátom — „gyere Adriennehez.”

Ismertem a helyet, — amolyan félig vendéglő, félig bár. Igen gyakori forma a párizsi szórakozási negyedekben. Az ilyen helyen többé-kevésbé normális árak mellett ehet-ihat az ember miközben két-három művész dallal-zenével gondoskodik a szórakoztatásáról. Nincs ott színpad, a művészek a közönség között mozognak, a terem közepén.

Leültünk és ivás közben elkezdünk falatozni. Tangó, harmónika, játszott, gitáros kísérte és akadt valaki, aki a trágárság köntösét borította rá a melódia. Ezután elhallgattak a mű-

szak, csak a villák, kések és poharak csörömpölése hallatszott, amely a beszélgetések zajában szállingózott a fojtogató füstben. Majd hirtelen újra megszólalt a gitár és nyomában egy női althang énekelte:

„Beárvot hánegev Is mágn náfál...”

„Miféle tézta ez? — vetette közbe barátom — „kínai?”

„Nem”, — mondtam inkább magamnak, mint neki. — „ez héber.”

Automatikusan barátom karjára tettem a kezem, mint aki kéri, hogy ne zavarják, miközben a dalt hallgatja.

Ekkor megnéztem az énekesnőt. Fiatal, magas nő volt. Fekete ruhát viselt, nagy, túlzott, szinte szédüléket okozó, mely felfedte inkább sápadt, mint fehér bőrt. Az egész nőben több volt a szomorúság, mint a vidámság. Alla pettyűdt és a szeme is becses volt. Ugy nézett ki, hogy szempillája szögletében apró lángok égnek. Hangja, meleg torokhang volt és néha, amikor elérzékenyedett, úgy tűnt, mintha a tüdőből jönne. Látszott rajta, hogy nagy nyomtatékok akar adni annak a könnynek és fájdalomnak, amely ebben a gyászdalban rejlik. Az igazat megvallva, nem a melódia lepett meg. Megszoktuk már, hogy Párizs éjjeli mulatóiban tangó, vagy akár szamba ritmusába öltöztetve éneklék az izraeli dalokat. Ha a lokál tulajdonosa, vagy a primás vendégek között kiszárgolta az izraelit, a szaxofonok és a hegedűk torkából nyomban ömleni kezdett a különleges repertoár. Már az is megtörtént, hogy a Hatikvát is felszólgálták, nem, Isten ments, himnusz formájában, hanem profán pezsgő tánc formájában a Pigalle-tér egyik éjszakai mulatójában.

Ami tehát most meglepett, nem a dallam volt, hanem a szavak. A nő héberül énekelte és noha a francia dialektus illata áradt el minden szótagon, mégis megéreződött, hogy ha az énekesnő nem is érti a nyelvet, ennek a dalnak a szavait nagyon is érti.

A dal áradt:

„Beárvot hánegev Is mágn náfál...”

Két pár felállt és testük mozdulataival kezdtek felválni Negba és Nicanim époszáit.

★

A fiatal nő leült az asztalunkhoz és akkor vettem észre, hogy mellette a Palmach-jelvényt viselt. Barátom nem tudta megmagyarázni, hogyan következett be olyan hirtelen változás abban, amit ő „az én jó izfészemnek” nevezett. Az ő szemében az énekesnő egyáltalán nem volt kedves jelenség, az anyag és a szelvény furcsa keveréke. Az én véleményem közeljárt az övéhez. Csak a héber dal és most közelebbről a Palmach jelvénye felkeltette kíváncsiságomat — szakmait, vagy emberit? — és ez diktálta további cselekedeteimet.

A nő megvacsorázott és ivott. S anélkül, hogy húzni kellett volna a szavakat a szájából, mesélni kezdett:

„1947 végén és egész 1948 folyamán Izraelben voltam. A hadseregben szolgáltam, a Machallal érkeztem oda. Csatlakoztam a Palmachhoz. Ott ismertem meg barátomat, ő is francia volt. Igen, „jid”, mint jómagam. (A mindennapi francia nyelvben nem mondják azt, hogy „zsidó”, hanem „jid”-et mondanak.) Mindketten a fronton voltunk, ő frontkatonává vált, a franciaországi Etan parancsnok ezredében szolgált. Tel-Avivban házasodtam össze. Miért nem hisz nekem? (Házassági bizo-

nyítványt húzott elő.) Itt a gyűrűm. Nézze meg belülről: héber betűk vannak bevéve. Azután — a Beér Séva körül folyt harcokban — elesett a barátom. Most már értem, miért dalolom azt, hogy „Beárvot hánegev”? Az az elesett katona az én férjem volt.”

Teátrális könnycseppet tört le arcáról és sóhajtott. Emelygős alkoholszag áradt belőle.

„Megpróbáltam elhelyezkedni Izraelben és a végén, hogy a dolog nem sikerült, visszatértem. Itt csak nővérem van, apám, anyám nem él. A háborúban Németországba deportálták őket és nyomuk veszett. Engem és nővéremet a franciák bűjtették el.”

Jó egy-két órát ült még velünk és szorgalmasan ürítette a poharakat. „Menjünk ki talán egy kis friss levegőt szívn!” — javasolta, vagy talán eljönnek hozzám? A nővéremmel lakom, nagyon jóképű lány. Benne vannak?”

Nem. Nem voltunk benne. Ekkor más témára terelte a szót: az élet nehézsége. Ha segíteni tudnának rajta. Oh, nem nagy összegről van szó, pár száz frank az egész.

Ezt megkapta. És mi szedelőzködöttünk.

Váratlanul azt mondtam: „Lehet, hogy rövidesen visszatérek Izraelbe. Hol van eltemetve a férje?”

— „A beér-sévai temetőben.”

Magától értetődik, hogy ekkor már megkérdeztem a nevét is. Ő meg válaszolt: „Bernard. Paul Bernard.”

Barátommal együtt kiléptünk a lokálból. Az éjszaka közben lehült, ceupa orgonallat volt. Hirtelen — nem tudom hogyan történt — gondolatom belekapaszkodott valamibe, az agytekeres egyik elporosodott zúgából emlék pattant ki, én meg vissza, erősen visszazugrottam huszonötötendős hosszú-szűz pályát.

Ugy szaladtam vissza az Adrien-mulatóba, mintha erős ütés ért volna.

„Mondja kérem” — mondtam gyorsan hadarva, amikor odaléptem az énekesnőhöz, aki már egy más asztalnál ült és új „kundschaftot” puhított. — „mondja kérem: ismerte Paulnak a férjének a szüleit?” Csodálkozó tekintettel mért végig a bor ügylétezik el-tompította kissé logikáját.

„Nem pontosan” — mondtam. „Amikor Izraelben voltunk, mesélt rólok. Apja zsidó volt, anyja katolikus. Amikor elesett, holmija között megtaláltam címüket. Marseilleben laktak. Amikor visszatértem, meglátogattam őket. Miért kérde? Akarja talán a címet?”

Keresgéltem kezdett ridiküljében, noteszt vett elő, lapozgatott benne. „Tessék”, — mondtam, Monsieur Jacques Bernard, 28, Rue de la République, Marseille.”

Beirtam a noteszembe: „Rue de la République 28, Jacques Bernard” és hozzáfüztem héberül: Nátán.

★

Ez év februárjában, amikor átutaztam Marseille-be, félnapom volt a hajó indulásáig. Gondolkodás nélkül elindultam a République utca 28 számú házba, Jaques Bernadhoz, hogy lássam ott Náthánt.

„Az udvarban, második bejárat, ötödik emelet” — mondtam az öreg házmesternek.

Megmásztam az öt emeletet és csengettem. Amikor kinyílt az ajtó, szomorú szemű és mosolygó száju asszonyt láttam. Haja fehér, tiszta hófehér, minthogy azonban olyan arcot ékesített, amely majdnem fiatal maradt, könnyű volt ráismerni. Igen, ez ő volt.

„Nem ismer meg asszonyom” — mondtam, „régibá-

rátja vagyok Jacquesnak Náthának.”

Az asszony egy pillanatra behunyta a szemét, majd újra kinyitotta.

„Mon Dieu! — mondta — ez hihetetlen, nahát Ön itt! Jöjjön be kérem. Emlékszem, hát persze, hogy emlékszem.”

Amikor már bent ültünk a nyomoruságos butorzáttal berendezett szobában, halk hangon mondta:

„Ó beteg. Nagyon beteg.” Pillantása a folyosó felé, egy zárt ajtóra esett. Ugy látszott, hogy az ajtó mögött van ő. „Már egy éve, hogy fekszk. Fél teste megbénult!” Az asszony nem nézett rám, amikor hozzáfűztem: „Nincs sok remény!” Majd azután: „Már egy éve, hogy nem dolgozik. En ápolom.” Anélkül, hogy megkérdeztem volna, vállvonogatással felelt: „Varrók, Éjszaka. Hához kapom a munkát. Akarja őt látni?” Azután megmondta: Talán jobb, hogy nem fogja Önt látni, igen rossz borbán van, levett. A találkozásnak végzetes következménye lehet.”

Utam és néztem az asszonyt. Lényegében ez a keresztény asszony volt minden, ami Náthánból megmaradt.

Ugy látszik az volt az érzése, hogy mondania kell valamit, beszélnie kell:

„A megszállás idején uszkafivéremnél rejtettem el, akik savoyai parasztlak. Így menekült meg a náci kamrából. Azután, amikor látott a szabadulás órája, miadrendben volt. Azután elvezettük... Nem érdekli Paul? Emlékszik a gyermekre?”

Éreztem, hogy valami fogtogatja a torkom.

„Ő ott van maguknál. Ott van eltemetve. 1947-ben nem akartam elengedni. Nem akartam, hogy menjen. De az apja azt mondta, ha menni akar, az a jele, hogy mennie kell.”

Mély, ősi szomorúság ült ki a szemében, amikor újra megszólalt: „Ugy látszik közelebb állott az apjához, mint az anyjához.”

Nékeltem, hogy bucsukodjam.

„Hogyan talált meg bennünket?” — kérdezte logikusan, de majdnem mindegy kíváncsiság nélkül.

„Párizsban” — mondtam — Paul özvegye. Tőle kaptam a címet.”

„Oh” — mondtam — „Franchelle! Szegényke, teljesen tönkremegy szegény.”

Egy jó percig hallgatott, majd hirtelen megkérdezte: „Milyen ott az élet maguknál?”

Nem feleltem.

„Ha majd Jacquesra jön a megváltás” — mondtam — „sajnos már nincs sok ideje hátra, odautazom magukhoz. Drága Paulom... olyan egyedül van. Senki sem helyez el egy virágot a sírjára. Ön megért engem, az anyák olyan ostobák és ha Jacques elhagyja, én is idegen, elhagyott leszek itt.”

Kifejté mosolygott, azután megcsuklott és sirt.

Gyenge hangfoszlányok szűrődtek ki a másik szobából. Náthán, a sánghaji és tel-avivi orosz zsidó, a 4000 fontos kalandor, szólította az ő idegen asszonyát, aki az asszonyt, aki — miután egy idegen emberhez és egy idegen országhoz kötődött életét és sorsát — idegennek érezte magát saját országában és szülőföldjén.

Még egyszer, utoljára bekenéztem szemének tántorgó örvényébe és úgy mentem el onnan, mint aki saját maga elől menekül.

★

Nagyon furcsa: a Negba-hajó fedélzetén, amely visszaszállított engem, haza, nem gondoltam azokra az ősi emberekre, akik hazánkban várnak ránk. Egy fehér sálmakon tűnődtem, melynek fejéhez fából összetákolott Mozes Dávidot tüztek és amelyet senki sem keres fel, hogy virágot és könnyű hulláson fölötte.

Kupát Cholim „Makkabi”

Betegsegélyző — szabad orvosválasztás. — Több, mint negyven fiók az egész országban.

Felvilágosítás és beiratkozás: a Kupát Cholim „Makkabi” központjában, Tel-Aviv: Balfour 13. Telefon 66398; Haifa: Balfour 2. Telefon 66962; Naharia: Gottschalknál, Kanaán u.; Rámát-Gán: Herzl u., Bét Makkabi, 11-1; Ludd-Ramle: Brauer, Ludd, Kuf-Bét 5; Givat-Alija: Bercovici, 237. u. 32. sz.; Migdal-Gád: Teitler, 1234/158; Beér-Séva: Goldenberg, Hapalmach 40; Herzliá: Cohn, Kfar-Smarjahu; Cholon: Ostrowsky, Rasseo B. Sachar u. 5; Givatájim: Nachlat-Jicchak, Jozsef Strauss.

Orvosi honorárium nélkül: orvosi vizsgálat és kezelés az orvos rendelőjében és orvosi vizit a beteg lakásán.

Teljes biztosítás: kórházi kezelés, gyógyszerek, röntgen, stb. K994

1960. március 30. ÚJ KÖZLEKEDÉS

Gábor Andorról...

Néhány héttel ezelőtt hozta a rádió a hírt, hogy Gábor Andor Budapesten meghalt.

1917-ben legmagasabbra csapott az első világháború lángja. A győzelem mindkét fél részére problematikus volt. Egy szép napon a Rózsadomb egyik Bimbó-utóca-ban levő villája előtt fuvott gumikerekű fiáker állott meg. Kiszállt belőle egy vélekedés eleganciával öltözött alacsonytermetű, fürgő fiatalember, várni hagyta a fiáker, egész napra berejt kosara volt, zsebéből kulcsot vett elő, bement a villa korvácok vaskapuján, be a kertbe. Kalapot nem hordott, szőke haja gondosan fésült, aranyos keretű szemüvegét túlszillogta két büszke szemre, mikor a frissen elkészült villát nézegette. Öspittette. Munkájának, tehetségének gyümölcse volt ez a villa. Nagy sár! És még nagyobb, hogy fiatalon és irói munkával teremtette elő a pénzt ez a mindig mosolygó, kedves, piszeorru, moszkiképi ember, akít Gábor Andornak hívtak.

Furcsa, fűszeres világ volt az a bizonyos, állítólagos „Habsburg aranykor” az első világháború végén. Az emancipáció után nem volt korlátja a zsidó kártyának Magyarországon, csak a zsidók néha, nagyritkán előbujó óvatosságá, különösen politikai téren. Rettenetes nagy dolog volt Szerényi és Vadász Lipót államtitkarsága és — később — Vázsonyi minisztersége. De társadalmi vonalon, iparban, kereskedelemben leborhatatlan volt a zsidó ambíció, előretörés és eredmény. A zsidó nemesség, bárók, iparmagnátok szaporodtak, gyarapodtak. (Akkor azt hitték hogy ez az igazi demokrácia.) De mindezek a sikerek eltörpültek és később elporladtak a zsidóknak a magyar kultúrában, annak minden vonalán élet nagy terhődésére mellett.

Jókedvemben és jó társaságban néha megcsinálom azt a tréfás elmeforrást, hogy kivonom a moderne magyar irodalmi, színpadi és zenekultúrából mindazt, ami zsidótól származik. Milyen sivér semmi az, ami marad. Ha visszavesszem bőleik, magyaroktól a zsidókat, a Molnár Ferencet, Lengyel Menyhértet, Kálmányt, Drégely Gábort, Heljay Jent, Bródy Sándort, Lakatos Lászlót, Fodor Lászlót, Nagy Endrét, Huszár Sándort, Indigét, Vadnayt, Szentes Bélát, Bús Feketé, Szép Ernőt, Kiss Józsefet, Földi Mihályt, — meg a muzsikájukból vissza veszem Kálmán Imre, Jacsóvi Viktort, Márkus Alfréd, Zerkovits Béta, Rényi, Lajbav, Brodny, Szankar, Abrahám Pál zsebjét és az amolyan „édesbús” nóták zsidó szerzőit: Anyos Laci, Bodrog, Sas Náci s a többiek. — mi marad — nekik?

Az a még 50-60 év előtt valódi sváb város, Budapest csak a felfelborított zsidók tanították meg: magyarul, megtanították zsidószóra, zenére, — még igazán jól mulatni is zsidók tanították meg őket. Hátlanok és kegyetlenek voltak mindezt. — Még Ady és József Attila se teljesedett volna ki zsidó beszédre, sarkalás, letápolás nélkül. — (A szerk.) — Vissza kellene venni tőlük mindezt. —

En most visszavesszem tőlük Gábor Andort.

És is ez a ferencjózsefi kor termelte ki. Volt időpont Pesten, amikor minden egyes színházban, ott kabarában is Gábor Andort

Írta: PÁSZTOR BÉLA

játszották. A Nemzeti Színházban is: „A sarkantyú” című drámát. A Vigaszínházban: „A Ciklámen”-t, a Magyar „Majd a Vicá!”-t, Belvárosban a „Paltó”-t, a Király Színházban: a „Csárdáskirálynőt”, stb. És a Nagy Endre kabaréban csaknem az egész műsort.

Főartíztársatlanul termetesen volt. Ujságot írt, Komoly versek költője volt. Műfordító és humorista. És ragyogó üzletember. És zenéni. Nem messzire világító fátyla, de deris, világító villanyfény, — nem lobogó, emésztő tüzkörök, de kedélyes, mulatságos, meglepetéscsodákandó. Népszerűsége, páratlan. Itélete, tanácsa a színházaknál nélkülözhetetlen. Dől hozzá a siker. Dől hozzá a pénz. Teljesen ölle függött, hogy mennyit keresen. A legpolgáribb polgár volt. Szent és igazi burzsoá. Hűségét a pesti polgárhoz azzal bizonyította, hogy ütötte-verte-püffölte-gúnyolta-tanította, — fölényességét felnagyította, hibáit ostromozta, politikáját bírálta tipusait kifigurázta, nagyjait, kiváltságosait karikírozta. „Mit ütök a kávéházban?” Ez volt egyik könyvének címe. Ő soha se ült a kávéházban. Mindig dolgozott. Ő és a péna kegyetlenek egymást és mindig utóérték egymást. Gábor Andor első könyvét egy Diok Manó nevű könyvkiadó hozta ki. Gábor olyan jó üzletember volt, hogy be társult a könyvkiadó cégbe, hogy a kiadói haszomból is részesüljön.

Hol volt otthon a legjobban? Sokszor azt hiszem, hogy a Kabaréban. Fantasztikus versei bölcsösége bravúros dolgokat produkált. „Ujságrés a színpadon” — írta egyik kuplós-könyvének az előszavában. Megfenekelt a pesti konfliktus, a kávéházat, a tözsdét, a polgárokat, a nagyakaritást, a szeléseket, Csorost és Gomahát, Krausz Simét és Tisza Pistát, a pesti ember fekete kenyerét, a rossz visszavetéseket, a köcsögöt és a háborút. Leszedte a kezesvált minden tekintélyéről. Az egész hatalok nem, de a magamájta közepke-rak ismerik, hogy: „Fótk, vagy nem fótk?” — vagy „Gyerünk egy kútkal beljebb...”, vagy „Oroszországban mindenki zsidó!” A sok, szellemes Huszár Páfi-tréfiát nem lehet elefelelteti. A polgár ferde életének görbétükre. És a sok szanzont. Medgyasay Vilma-nak, Kókényi Honának írta őket. A cselédnőkat meg Vidor Ferikének. (Kókényi Ilona volt első felesége, Vidor Ferike a második és egy moszkvai orosz nő a harmadik.)

Egy napon elhatározta, hogy csak komoly irodalmat művel. Lesfordította mesteri hűségével a nagy provanciat költő: Mireillet. Szűziszta irodalom volt, — mégis napok alatt elkapkodták. Egy napon meglepetés szerűen megjelent verseskötete: Harminchárom címmel. Ennyi évek volt akkor. A harminc éves férfi liráját zengette benne gazdag érzelmi palettájának minden színével.

Be bizonyította, hogy az operett dalosvegeknek nem muszáj bárgyu verseknek lenni. A „Gimbelegombolom” és „Uncil-emun cil” szövegek után üdítő, nívós, költői versek vitték diadalra a könnyű melódizációt. Optimista polgári szemlélet mosolygott ki a versek közül. Ki nem énekelte, halotta: „Te rongyos élet, mitől tudsz olyan édes lenni, mint a méz?” vagy „Túl az óperencián boldogok leszünk”. (Biztos, hogy itt először még nem létezett)

Be bizonyította, hogy az operett dalosvegeknek nem muszáj bárgyu verseknek lenni. A „Gimbelegombolom” és „Uncil-emun cil” szövegek után üdítő, nívós, költői versek vitték diadalra a könnyű melódizációt. Optimista polgári szemlélet mosolygott ki a versek közül. Ki nem énekelte, halotta: „Te rongyos élet, mitől tudsz olyan édes lenni, mint a méz?” vagy „Túl az óperencián boldogok leszünk”. (Biztos, hogy itt először még nem létezett)

gondok), vagy: „Hazaton nyakra-főre, beugrom a nagybögőbe!” (Ez még a disszidentnek is imponált.) És a többi Kálmán Imre szindüs melódia ezernyi verse. Meg a magyarszövi sváb Lehár: „Messze a nagy erdő, messze a felhő”, „Volt nánc, fene bánja, volt ninc vigye kánya”, sőt „Szép város Kolozsvár, majd ott lakunk a Szamosnál!” kezdőtű dalainak szövegeiről hínn-e a nyájas olvasó, hogy tősgyökeres zsidó írta őket. Ebben az utóbbi verseben még a pleros-felér-zöld zsidóságot is bele hazafiaskodta.

Népszerűsége határtalan volt. Színházi vonalon csalhatatlan ösztönű szakértő. Ez lett a vesztő. Így lett kommunista. Botcsinálta kommunista.

Az 1910-es magyar proletárdiktatúra szocializálta az összes színházakat is. A közoktatásügyi népbiztoság az összes színházi ügyeket a legjobb színházi szakértőre: Gábor Andorra bízta. Természetesen. Ez volt a címe. Megbánta, hogy elfogadta, de elfogadta. „Most minden tehetségtelen ír-készít, színészt nekem kell majd kinyugnom. Undok munka!” — De megcsinálta. Gábor jó szocialista volt, de a kommunizmusról azt se tudta, mi az. Vállalta és intezte az ügyeket, nem mint jó kommunista, hanem mint jó színházi ember. A „kommunizmus” bukása után a „felelősségrevétel” során a sok visszautasított tehetségtelen és bosszúért lihegő „olnyomott” színházi alak Gábor Andort is perbe fogta és 10 év börtönre ítélte. A hírhedt Nagy Béla ügyész betegség címén ideiglenesen szabadlábra helyezte Gábort, aki gyorsan Bécsbe szökött. Ekkor lett csak kommunista, a politikai üldözésben. Illetve, még ekkor sem. Mert a Bécsi Magyar Ujság, amelynek tehetősége és eleven szerkesztőségében ő volt az irányító, a motor, — nem volt kommunista lap. De soha el nem mutó érdeme, hogy a világ követelménye előtt állandóan súlyos vád alatt tartotta a fehér terror véres és antiszemita rémtetteit. Gábor Andor legerőteljesebb írásai, meggyőző, lendületes drámái, támadó cikkek, versei, könyvei ebben az időben láttak napvilágot és hatalmas mértékben járultak hozzá, hogy a szocialista világ nyomására a fehér terror felszámolják. Ez volt Gábor Andor hőskora. Ezt a hőskort sose ölte volna, ha a fehér terror ki nem kergette Magyarországból. — Ott maradt volna és folytatta volna színpadi munkásságát és a legnagyobb lett volna az összes magyar szerzők között. Ha a politika ketté nem tört pályáját. Terméketlen lett, sikertelen és elkeseredett. Berlinbe került. Napról-napra balra, még balabba sodródott. Most már igazán kommunista lett. Tíz éves börtönitélete utóval lett számára Moszkva felé.

Be kell számolnom egy epizódról berlini életéből. — Akkor éa is ott dolgoztam. Mi van ma, hogy a napfény olyan ragyogó. — hogy a kedvem kacagó. Ma mindenkit szívemre ölelek. Aranykedvemből csengő pénzt veretek. Ma mindenkit szeretek! — S ez olyan jó! Pártunknak is jól esik. Hogy üzemünk túlélte. Jól élünk mi Pentelén. Ott dolgozunk, te, meg én. Ne mondja azt senki, hogy ez Gábor Andornak egy percig is tetszeni tudott. Ez nem az ő világa volt. Ebben neki bele kellett pusztulnia. — És bete is pusztult.

Be kell számolnom egy epizódról berlini életéből. — Akkor éa is ott dolgoztam.

Mi van ma, hogy a napfény olyan ragyogó. — hogy a kedvem kacagó. Ma mindenkit szívemre ölelek. Aranykedvemből csengő pénzt veretek. Ma mindenkit szeretek! — S ez olyan jó!

Be kell számolnom egy epizódról berlini életéből. — Akkor éa is ott dolgoztam.

Mi van ma, hogy a napfény olyan ragyogó. — hogy a kedvem kacagó. Ma mindenkit szívemre ölelek. Aranykedvemből csengő pénzt veretek. Ma mindenkit szeretek! — S ez olyan jó!

Gyakran találkoztam Gáborral. Egyszer felmerült a terv, hogy Szőke Szakáll címszerzőjevel meg kell filmesíteni Gábor egyik legsikerültebb vígjátékát, a „Dollárpapát”. Zsidós Andor producer engem kért meg, hogy beszéljek Gábor Andorral: adjá el a „Dollárpapát” megfilmésére. — „Nem adom, mert nem őhajtom szórakoztatni a burzsoáziát!” — mondta nekem. Meglepően álltam előtte. Nem tudtam sokáig rábeszélni. Elővettem legfőbb adumét:

— Nézd! Édesanyád, a drága Greiner néni otthon, Pesten, anyagi gondokkal küzd. Ebből a pénzből többévi gondjait elvetted! — Hajthatatlan volt.

— En eladom a „Dollárpapát” nékül, aláírva valaki a szerződségre a nevedet. A 3000 dollár honoráriumot átadjuk Greiner néni-nek, érted? Te fel fogsz jelenteni minket és anyádat?

— Igen! — felelte Gábor Andor. — Feljelentést teszlek!

De nem tett. A „Dollárpapából” sikeres film lett. Greiner néni, a mintamama aki, mikor fia még Bécsben volt, minden elsején megjelent a Bécsi Magyar szerkesztőségében és töltött káposztát, meg sótetet hozott neki Pestről, — megkapta a 3000 dollárt.

Gábor Andor nem akarta szórakoztatni a burzsoáziát többé. Ő a proletárléte akarta vidítani, szórakoztatni. Ez soha se sikerült neki egészen. Akarta, de nem tudta. Elkészült Oroszországba. Tíz évet töltött ott. A nyelvet nem bírta, oroszul nem alkotott. Magyar írásai orvölnök, halványok voltak és csak propaganda-célt szolgálhattak. Ő, a szabad szó igazi mestere volt. Tolla az ironia, a szarkazmus gyógyító méregbe mártva tudott csak teremteni. Hát lehetett azt Szovjetországon?

És lehetett azt a mai Magyarországon? A világháború végén, 1945-ben az oroszokkal is Pest-re jött. Nem találta helyét. Kedves, pisze arca őregeen fáradt volt. Sokat vártunk tőle. Itt is olykor-olykor, de nem a régi fény lobogott benne. Nem vállalt politikai szerepet. Seint dolgozni se akart. Páratlan gazdag humorát elvetett. A hatalmon levőket megömpkedni, őket kigúnyolni, ferdésegekre rámutatni. Ez az ő swiftjonathani pamfletszélványa. Hát lehetett ott ma Magyarországon? Ott ma csupa bölcs féheren van uralmon. Csak hódolat illeti őket, nem bírálat. Csak tömjén és olaj!

A Ludas Matyi szerkesztését bízták rá. Nem nagy pozíció Gábor Andor számára: irányított propagandavicelepet szerkeszteni. Még félkézzel se csinálta. Nem írt darabot, tréfát, könyvet. Dalokat se írt, pedig tudott volna, ha akart volna. Az a hang, amit ma használnia kellett volna, nem az ő hangja. Opponálni meg már nem volt ereje. Nem is lett volna értelme, célja.

Csalódott ember volt, de kiábrándultsága csak belül emésztette. Titkolta, mert mást nem tehetett. Ő az „Eva” című operett primadonnabérelőjét így írta meg 42 évvel ezelőtt:

Be kell számolnom egy epizódról berlini életéből. — Akkor éa is ott dolgoztam.

Mi van ma, hogy a napfény olyan ragyogó. — hogy a kedvem kacagó. Ma mindenkit szívemre ölelek. Aranykedvemből csengő pénzt veretek. Ma mindenkit szeretek! — S ez olyan jó!

Be kell számolnom egy epizódról berlini életéből. — Akkor éa is ott dolgoztam.

HIT ÉS HALADÁS

Írta: ZOSZMAN ALFRÉD

Iszrael államának az országépítés ezernyi gondja között is sürgős feladatává vált a vallási élet síkján egyre sürűbben felbukkanó és nyugtalanító problémák megoldása. A felelősséget érző szellemi vezetők aggódva figyelik a hívők és hitetlenek táborának és és harcias szembenállását, amelyből joggal érzik ki a nemzeti egység megbontását és a belső kultúrharckirobbanásának veszélyét.

A sorozatosan zajló események: a szombattartás, a közlekedésügy, a nevelési áramlatok, a nők katonai szolgálata körül lefolyt politikai közelharccok után új háborgásba hozta az ország közvéleményét a hivatalosan megtört sertésenyésztés nagymérvű elburjánzása, a disznóhús szabad és nyílt forgalombahozatala. A vallásos tömegeknek e „szentföldi szeszégekáramlás” elleni erélyes megmozdulása, a diplomai gyűlések megrögzött drámai hangulata megmozgatta a csak „népi-érzésű” rétegek zsidó lelkiismeretét is. Ezek a jelenségek csupán külön megnyilvánulási annak a belső nyugtalanságnak, amely elfojtva még, de ott lappang a szembenálló felfogások hitvallóiban.

Ennek a fenyegető ténynek felismerése visszautérződik már egyes gondolkodók és írástudók megnyilatkozásában. A komoly tanulmányok mellett megjelennek a „pártfelekezetre” beállított tollforgatók írásai is, melyek hol ájtatos szemforgatással a „vallás válságáról” stránkognak, hol pedig az antiszemita frazeológiából merített „zsidó klerikalizmus” sötét mumusával iljesztgetnek. Sőt a kávéházi Konradok is szóhoz jutnak és hírtérterjesztik egy új vallásalapító szektának, harangozó zenagógával és héberbetűs mise-ingbe öltözött prédikátorral.

A hitélet és tragikus zavarából való kibontakozásnak még enyhébb formája az ilyen új felekezet-alapítási kísérlet, veszedelmesebbek azonban azok a nyílt és burkolt szervezkedések, melyek főleg az idegen ideológiákban nevelt ifjúságot — a jövő pártnevezőjét — a zsidó nép szellemétől teljesen távol eső felfogató eszmék és egy új fogánység báványainak karjába hajtják és amelyek már agresszív formában is fellépnek.

A tövelgyő útkeresők, a lelki dilemmába kerültek, de a fanatizmusútló mentes tisztá hitiek számára is, a nyugtalanító és zavaró problémák helyes és egyenes megoldását csak az ősi hagyományos hitnek új élő tartalommal való megtöltése és a jelen történelmi fejlődéshez való igazítása jelentheti.

A haladó hitet csak a haladó hit tudja új életre kelteni, az egységes néphit, amely „az élő országban az élő népnek az élő Tórát” jelszavában a természetes fejlődésben megújodott. Halacha törvénytudományával az ősi hagyományok alapelveit a haladó élet követelményeivel és a zsidó állam alapításával számot-

vető összehangba hozza. Elnöcséink tanítása szerint Jeruzsálem ezért is pusztult el, mert a vezetők mereven ragaszkodtak a törvénybe-táshoz és nem tudtak az élethez alkalmazkodva, a szösszerint értelmezésen túl, annak szellemére szertant össlekedni.

Salamon, a királyi bölcs gyönyörű allegóriája szerint „a Tóra az élet fája” és mert az élet fája, minden korban elevenen élőknek kell lennie a törvénynek. Ez az isteni bölcs előrelátás nyilatkozik meg a Tóra tanításában, mely lehetővé teszi az alap-törvények szellemében fejlesztési és mindig élővé teneni az ősi törvényeket, amikor elrendeli, hogy az elő-vendő idők felmerülő vitás kérdéseiben a saját korabeli bíróság döntése az egyedül mérvadó. Ilyen felsőbb bíróság működött Mózes korától a zsidó állam fennállása után is, a talמודi korszak iskoláiban és tanházakban. Az első században még a 71 tagból álló Szanhedrin hozta a felfokú döntéseket olyan vitatott ügyekben is, ahol az egyes helyi bírások között nézeteltérés merült fel.

Ennek tudata és felelősségérzete vezérleje az ország lelki-vezetőit, elsősorban dr. Herzog országos főrabot, hogy nagy tekintéllyel és szellemi fegyverzetével álljon az egységes népi lélek hitének, az ősi Tórának szent ügye mellé. Uj életre kelteni és működére hívni a törvényhozó és döntő Bét Hillél tudományos akadémiaját, amely a hagyományos hittől iskola békés, türelmes és könnyítő szellemében az élő Tórát az egész nép körében terjeszti, átnevelni és megszerettetni. Mózes az első nagy tanítómester és népszerűtlen kiemelkedő örök emberi nagysága egy magyarázat szerint éppen az volt, hogy a Tóra szavával: „kiment a testvéreim!” Mindig a nép között, a néppel, a népről és az szerénységében nem lett öntelt és legszentebb feladatának azt tartotta, hogy a népet, Izráel egész népét, az isteni tanításoknak megnyerje. Ez a zsidó szellem vezetőinek felfogása, az a zsidóság szellemi demokráciája, mely tudást és a hitet nem csak a rabbik és kis hívő táboruk, hanem az egész nép szeretet tel vállalt ügyévé és szent kötelességévé teszi.

Igy lesz valóban Cion a szellemi központ, amely felé emelkedett áhítattal és áldozatos készséggel fordul az egész világ zsidósága, mert áthatja a tudat és érzés, hogy minden áldozat kicsiny ahhoz képest, amit Izráel ezen országára elvárhat és követhet tőle, ahol a világ minden részéből hazatérő és tart karokkal várt zsidó anyagilag és szellemileg egyaránt otthon és hazát talál. És így formálhat jogot Izráel országá és népe a világ minden kultúrnépétől is fokozott becsülésre, értékelésre és erősítésre, mely Izráel, mint az ősi zsidó hit szellemének, a minden istentől népek és vallások fundamentumának is hűséges őrzőjét, a „Biblia népét” valóban megilleti.

Klipper Radio Works Ltd.
a hírneves
Schneider Frères,
PARIS
radiók előállítója
ה ש ח ה
kíván vevőknek, barátainak és remélti, hogy a termelés emelése folytán ki tudja elégíteni a keresletet.
TEL-AVIV, POB. 2288. Telefonszám: 5000.

Anna Frank naplója

Irt: GERVAI SANDOR

A javíthatatlan irodalmár már a gyűjtő-táborokban gyanakodva néztek egy mást, — amikor a ritka pihenő órákban — visszavonultak egy aránylag csendesebb helyre s apró darabkáira jegyzetelni kezdték élményeiket.

Az olvasók kíváncsian várták, ki lesz az a hatalmas tömegből, aki igazán visszaadja a katasztrófa élmények szenvedéseit és ki-jait?

Az első világháború után Barbusee „A tűz”, Erich Maria Remarque pedig „Nyugaton a helyzet változatlan” című regényében elevenítették fel az európai ember közös nagy háborús élményét.

Magyarországon: Zilahy Lajos „A két fogoly” és Kuncz Aladár „A fekete kőbuzor” című műveikben adták számot a magyar közép- és intelligens helyzetéről a háborús évekből.

De ki adhatja vissza úgy, hogy az egész nemzedék közös nagy irodalmi élménye legyen, a hitleri kor szeszak borzalmait, anélkül, hogy rémregényt írja, vagy megszüpítene az elkövetett kegyetlenségeket?

Sok, nagyon sok irás jelent meg a hitleri korszakról, de szinte kivétel nélkül, egy-két hónapi tündöklés után, — bármilyen nyelven is jelent meg, — elhalványult, megkopott s meglepően rövid idő alatt, teljes feledésbe merült.

Már azt hittük, hogy nem lesz olyan irás, amely a humanum mérlegére állítva, hátrózi vissza az üzöttség és meghajszoltság korát. Egészen meglepetészerűen, a várt művet olyasvalaki hozta létre, akit egyáltalán nem ismert senki, akitől egyáltalán nem várták, hogy képes arra, hogy megírja kora iszonyatos élményét.

Egy tizenéves esztendő, hollandiai kislány, Anna Frank volt az, akinek önbizatlanul, akaratlanul sikerült megírnia a hitleri kor magy ltki szorongását, féltelmét és rettegését, Napló alakjában írta meg, inkább saját gyönyörűségére és szószakoztatására, megnyugtatóra és kielégülésére, mint a nagyközönség részére. Legmerészebb álmaiban sem gondolt ez a kislány arra, hogy naplóját rövid időn belül, jóformán minden kultúrnyelvre lefordítsák és az angolszász országokban az egyik legnagyobb könyvsiker lesz, amelyet valaha háborús napló elért. Holland nyelven írta meg, de angolra lefordította hódította meg a közönséget.

Most héberül is megjelent. Tulajdonképpen kicsoda ez az Anna Frank? A naplójából megtudjuk, hogy szülei Németországból menekültek Hollandiába és 5 itt járt elemi iskolába, majd beiratkozott a gimnáziumba. A naplót csak akkor kezdte írni, amikor szülei és még egy másik holland zsidó családdal együtt, elbujtak a deportálás elől. Keresztény holland ismerő-

sök elrejtették őket. Évekken keresztül — mintegy két esztendőn keresztül, — sikerült nekik a deportálás elől elrejtőzködniök, s élniök. S éppen ennek az életnek a bemutatása az, ami ezt az ismeretlen kislányt egyszerre nagy íróvá tette. Sokkal komolyabb, őszintebb és tehetségesebb író-nővé fejlődött naplója írása közben, mint nagyon sok „író”-asszony, akiket kizárólag az ügyes üzleti hírvetés kiáltott ki nagyra.

Anna Frank könyve három síkon mozog; s éppen ez a sokrétűség, az emberi viszonylatoknak minden oldalról való megvitatása és bemutatása teszi könyvét értékesé. Elsősorban megismerjük a pubertás korában lévő diáklány lelki- és testi fejlődésének minden mozzanatát és árnyalatát, olyan tapintattal, finomsággal és mértékkel megírva, amely például szolgálhat „a felnőtt” írók részére is. Ezzel párhuzamosan bemutatja az állandó aggodást, a végnélkülinek mutakozó, folytonos félelmet, amelyet a felfedezéstől való rettegés táplál állandóan.

De az emberek emberek maradnak összes jó és rossz tulajdonságaikkal, szokásaikkal, szeszélyeikkel és vágyaikkal együtt a bűvőhelyen is.

Vannak időszakok, amikor olvasnak. Holland barátai a kölesönkönyvtárból minden héten folyóiratokat és könyveket hoznak részükre. Így került Anna Frank kezébe Harsányi Zsolt „Magyar rapszódia” című regénye, amelynek dicsőretére egy teljes oldalt szentel és feljegyzi, hogy a bűvőhelyen mindenki elolvasta és el volt tőle ragadtatva.

A könyvek még elragadtatást okozhatnak, de az emberek, a barátok, már rettentően unják egymást. A bármelyik pillanatban bekövetkező katasztrófa ellenére is, apró, jelentéktelen dolgok miatt összevesznek a felnőttek. A halál lebeg a fejük felett, de még itt is haragot és sértődöttséget éreznek egymással szemben. Egymásra vannak utalva, de sokszor úgy érzik, éppen az állandó együttélt miatt meg tudják fojtani egymást egy kanál vízben: gyermek a szülő, szülő a gyermeket, egyik asszony a másikat, s a családok kölcsönösen egymást. Természetesen, ez csak a felzaklatott idegeknek a játéka, a valóságban ha össze is vesznek, igrkeznek minél előbb kibékülni és minden alkalmat megragadnak, hogy valami ünnepélyes pillanatot csempésszenek be, a vesztély ellenére is, unalmas és egyhangú életükbe.

A szülők veszekedése mellett, a fiatal diáklány, Anna Frank és a van Dan-fü kö-zött, szerelem fejlődik ki s a napló komoly íróra valló tehetséggel adja vissza ennek az érzésnek minden egyes állomását.

A Frank-család azonban csak az üldözött elől rejtőzött el, a bűvőhelyükről is figyelemmel kíséri, hogyan reagálnak a hollandok a német megszállásra? Anna Frank boldogan jegyzi fel a hollandok által elkövetett merényleteket a megszálló német csapatok rovására, de ugyanakkor feljegyzi, hogy a hitleri propaganda Hollandiában is, eredményeket ért el. Még a földalatti ellenállási mozgalmakban is arról kezdnek beszélni, hogy a Hollandiából elvitt zsidók — akár-hogyan is végződik majd a háború! — nem térhetnek föbbé vissza, ott maradnak, ahová éppen kerülnek. Anna Frank nagy szomorúsággal jegyzi fel, hogy ő már úgy gondolja, hogy Hollandia lesz a hazája és mint valami örökké visszavetért refrént, úgy ismétli meg, jóformán minden nap: „remélem, hogy a következő tanévben már én is járhatok az iskolába!” A tanulmányait még a bűvőhelyen

Egy utca és egy patak nevének változása

Irt: BARZILAY ISTVAN

Nem olyan egyszerű az élet egy ilyen új országban, ahol minden másképpen van. Ha az ember Kolozsvárt lakást vett ki, annak pontos címe volt: utcanévvel, házszámmal. Az embernek csak azt kellett mondani, Batha Miklós utca 20. és ezzel el volt minden intézve. A postásnak is világos fogalmak voltak a címekről; legkésőbb egy hét leforgása alatt személyesen is megismerte az új lakót és ha a vidéki familia valamelyik tagja rossz házszámot írt a levélre, a postás azt figyelmen kívül hagyta és elhozta, sőt, felhozta a levelet a második emeletre.

Mi azonban új állam vagyunk, csak éppen az országunk régi. Az új pedig mindig összekeveredik a réggel és ebből sok komplikáció születik. Azonfelül pedig új helyzetek teremtődnek, minden megváltozik. Így például Tel-Avivot alapító őseink elneveztek egy utcát, ami a Jaffa utca és a Jehuda Hálévi utca között

vezet, Geser utcának. Magyarul Hid-utca, olyan név, ami minden kis gáluti faluban vagy városban előfordul. Nyilvánvalóan arra utal, hogy az utca hidon megy keresztül, vagy abba folytatódik. Persze, Tel-Aviv ebben is kivétel, mert a város szívében, a Geser utcán nyoma sincs semmiféle hidnak. Patak, vagy vízmosás sincs ott, ami indokoltá tenné, miért kapta az utca ezt a nevet.

Ez azonban nem idegesítette Tel-Aviv lakosait. Volt Hid-utca, hid nélkül.

Mignem aztán a város nőni kezdett és több hidat kellett építeni a Muszrara-patakon keresztül, meg a Járkonon, hogy a város különböző részeit összekössék. Nemrégben egy új hidat konstruáltak, széleset, szépét, azzal a céllal, hogy a Senkin

utca jövőbeli meghosszabbításában összekössé a város szívének északkeleti negyedeivel, amelyek most növegetnek ki a mező keltős közepén. A város utcanév-összogató ügyosztályában rájöttek, hogy mégis csak furcsa, van Tel-Avivban egy Hid-utca hid nélkül, viszont van egy utca hiddal, de mégis nincs neki neve. Erre merészen áthelyezték az utca nevet az új városrészbé, rászegezték a hidra is az utcanevről tanuszkodó táblát. A másik Geser utcát pedig megszüntették, mint ilyen, más nevet kapott és ezzel eléget tettek a földrajzi igazságnak.

Igy született meg egy Geser utca, amely az új hidon át halad abba a városrészbé, ahol a sorok írójá lakik. Geser utca, amely a Muszrara-patak hidján halad a dombok felé. Minek következtében, ha az embernek az ismerőse vidékről levelet ír és megoimezi: Rechov Geser 51., visszakapja a levelet, a posta jelzésével, hogy a Geser utcán ilyen szám nincs. Mert persze heteknek kell eltelní, míg a posta rájön, hogy a Geser utcát kiköltöztették a város szívéből.

A lakónegyednek eddig az is ismertetőjele volt, hogy a Muszrara-patak völgyétől nem messzre fekszik. — „Nem olyan komplikált, — magyaráztam eddig ismerőseimnek, — a Muszraran nemrég építettek egy új hidat, azon át kell jönni és akkor egészen közel van...” Igen ám, de a mi országunkban az új megint összekeveredett a réggel és ebből megszületett még egy komplikáció.

Jött ugyanis egy rendelet, amely a Muszrara-patak nevet átváltoztatta. Ajalon-patak az új neve. Most aztán már így magyarázhatom: a patakat, amelyen az új hid áthalad, csak tegnapelőtt hívták Muszraranak, most Ajalon a neve. „Rech. Hágesser, az Ajalon patak mellett...” — meg kell szokni.

Nem nyugodhattam bele a döntésbe szó nélkül, látni akartam, miért hívják a patakat Ajalonnak. Azt mondja ugyanis a rendelet, hogy a bibliai időkben is ez volt a neve.

Nekifogtam kutatni ezen állítás valódiságát. Enciklopédiákat bújtam. Ezek elmagyarázzák, hogy a judeai hegyekben van az Ajalon völgye. Jozsua idején a Dán törzse kapta, de nem tartotta meg, mert tudnivaló, hogy Dánéknak állandó marakodásuk volt egyrészt a tengerparti filiszteusokkal, másrészt pedig a szomszédos Juda meg Benjámin törzsekkel. Judáé lett az Ajalon völgye, amint írva vagyon: „Lakoztak azért Roboám Jeruzsálemben és meg erősíté a városokat Judában. Betsurt, Sokét és Adullámot, Gátot, Maresát és Zifet, Adoraimot, Lakist és Azekát, Sorát Ajalon és Hebront, amelyek erős városok valának Judeában”. (Kronika II, 11.) Ez az Ajalon, egy mély völgyet védett, amelyen keresztül egyiptomi karavánok haladtak a hegyek felé; a völgy Kirját Anávimnál kezdődik és leszalad a luddi síkságra...

Az enciklopédia azonban nem magyarázza meg, mi-

ért hívják Tel-Aviv eddigi Muszraráját Ajalonnak. Iff-szen az Emek Ajalon, ha le is szalad a luddi síkságra, még mindig jó húsz kilométernyire van a telavivi újságírók házától...

Találók még egy Ajalon az enciklopédiában, egy másikat, amelyet Bét Chanán-nak is neveznek, a mai Hár Tuv környékén van, tehát, a másik Ajalonnak egészen a közelében; vajjon miért volt két Ajalon? Azt mondják erre a hozzátértők, hogy a régít bizonyára ellenség foglalta el és sokáig megszállva tartotta, mire a szomszédhegyen, ami megmaradt Judea birtokában, a menekült lakosság épített egy másik Ajalon várost. Ez is lehet; de az én Muszraram még messzibb esik a Bét Chanánnak is nevezhető Ajalontól, mint az előbbtől, amely a völgyet védte valaha.

Egy harmadik Ajalon is találtam az enciklopédiában; ez viszont a Felsőgáliiban van és a Somér Hácáirnak egyik kibuca. A régi megint összekeveredett az újjal? De hiszen, való igaz, nemcsak a telavivi autóbussz társaságban, hanem még egy gálili kibuchban fennmaradt a Dán név, nyilván volt köze ennek a törzsnak a Felsőgálihoz is.

Erre is meg lehet találni a magyarázatot a Tnáchban. Kiderült ugyanis, hogy a régi Dán-törzsbelleknek sok bajuk volt ezen a vidéken, a judeai hegyek és a tengerpart között elterülő sávban és másutt is keresetek maguknak földet, meg legelőt. A bírák könyve még ennél is tovább megy és elmentmondva Jozsua könyvének, amelyben határozottan megírják, hogy Dán is kapott területet a felfoglalásnál, a második osztogatásnál, megpedig: „Lón az 6 örökségüknek határa Cora, Estjál és Ir-Semes, Szalabin, Ajalon és Jilla, Elion, Timatta és Ekron, Ekteke, Gibbeton és Bálát, Jehud, Bné-Brák és Gát Rimon...” A Jáfó ellenében lévő határral (Jozsua, 19.). Tetszik látni, csupa ismerős név; itt valahol Petach Tikva környékén laktak, bírták Ajalon és Jehudiát és Bné Brákot, sőt Gát Rimont is, amely a Jovel felé vezető úton, van most, szép kis falu, egészen új házak vannak benne. Mégis azt mondja a Bírák Könyve, hogy Dán törzse nem kapott örökséget, nyilván tévedett a krónikás. Elmondja, hogy Dán nemzet-sége örökséget keresett magának, „mert nem jutott neki mind ez ideig az Izráel törzsei között osztályrész.” (Bírák, 18.) Ezért aztán északra indultak és elfoglalták a gálili Laivárosát, Bét Rehob völgyében és elnevezték vala Dánnak. (Bírák, 19.)... Hát ilyen egyszerű annak a története, hogy miért hívják az autóbussz társaságot is Dánnak, meg a gálili kibucot is és hogy miért van Hár Tuv mellett is egy Ajalon, meg a Gáliiban is.

Nagyon eltértünk a tárgytól. Csak azt nem tudtuk még meg, miért lett Muszrarából Ajalon. Valami kissé sántító magyarázat szerint az Emek Ajalon, amely leír a luddi síkra, egy vízmosásban folytatódik, amelynek neve a történelem folyamán felerészben a Vádi Crár, felerészben pedig a Vádi Muszrara nevet kapta az araboktól. De ősi neve Ajalon és a Dán törzsenek birtoka a „Jáfó ellenében lévő határ” mentén folydgált.

De csak esős időben folydogál. Mert nyáron üres és viztelen, de viszont mindig zöldelő növényzet diszti.

Ez a mi Ajalonunk. Nincs tehát több Muszrara. Csak az Ajalon, amelyen keresztül halad a bílsze híd, a Geser, amelytől az én ut-cám kapta a nevét.

KISHONT FERENC:

Chad Gadja

Chad gadja. Egy fridsiderát vett Aba kéz alatt, nem gödölyét, gödölyét.

Jött a Memsala, és elkobzá a fridsiderát, mit Aba vett kéz alatt, chad gadja, chad gadja.

Jött a Pakid a Gávoá és megvette két garasért a fridsiderát, mit elkoza a Memsala mert vette Aba kéz alatt, chad gadja, chad gadja.

Jött a Mővákér d'Mediná és irt Dint-Meg-Chesbont a Pákidról ki Gávoá, mert megvette két garasért a fridsiderát, mit elkobza a Memsala, mert vette Aba kéz alatt, chad gadja, chad gadja.

Jött a Chevre és elégette a Dint-Meg-Chesbont, mit irt a Mővákér d'Mediná a Pákidról ki Gávoá, mert megvette két garasért a fridsiderát, mit elkobza a Memsala, mert vette Aba kéz alatt, chad gadja, chad gadja.

Jött az Oréchja a Dinnek és fellebbezett a Váadához mely Eljoná, hogy a Chevre elégette a Dint-Meg-Chesbont, mit irt a Mővákér d'Mediná a Pákidról ki Gávoá, mert megvette két garasért a fridsiderát, mit elkobza a Memsala, mert vette Aba kéz alatt, chad gadja, chad gadja.

Jött a Cilcul Mėgávoá telefonon a Váadához mely Eljoná és levágta a fellebbezést, mit irt Oréchja a Dinnek, hogy a Chevre elégette a Dint-Meg-Chesbont, mit irt a Mővákér d'Mediná a Pákidról ki Gávoá, mert megvette két garasért a fridsiderát, mit elkobza a Memsala, mert vette Aba kéz alatt, chad gadja, chad gadja.

Jött Dáátja a Ciburnak és viharzott, hogy a Cilcul Mėgávoá a Váadához mely Eljona, levágta a fellebbezést, mit irt Oréchja a Dinnek, hogy a Chevre elégette a Dint-Meg-Chesbont, mit irt a Mővákér d'Mediná a Pákidról ki Gávoá, mert megvette két garasért a fridsiderát, mit elkobza a Memsala, mert vette Aba kéz alatt, chad gadja, chad gadja.

Jött a Miflaga és fűtyült a Dáátjára a Ciburnak, mely viharzott, hogy a Cilcul Mėgávoá a Váadához mely Eljona, levágta a fellebbezést, mit irt Oréchja a Dinnek, hogy a Chevre elégette a Dint-Meg-Chesbont, mit irt a Mővákér d'Mediná a Pákidról ki Gávoá, mert megvette két garasért a fridsiderát, mit elkobza a Memsala, mert vette Aba kéz alatt, chad gadja, chad gadja.

sem szakítja meg. Szüleit és környezetét a meg nem értett, elszigeteltséget és magánosságát érző, gyermek szigorú bírálatával illeti, de nem felejtí el feljegyezni azt sem, hogy a nővére, vele ellentétben, nem arra készül fel, hogy Hollandiában maradjon, hanem: Izráel országában akar letelepedni.

A tragikus véget a napló már nem tükrözi vissza. 1944 nyarán, amikor a

„második frontot” az angol és amerikai csapatok megteremtették és mindenki nagy reményekkel eltelve, leste a rádió mellett, az egy más követő diadalokról érkező híreket, rajtaütésszerűen, a németekkel együttműködő holland rendőrség, leleplezte bűvőhelyüket és a családot Németországba deportálták.

Anna Frank Bergen-Belsenben éhenhalt, naplója azonban, más apróbb hol-

KÉSZPENZT-

KÖLCSÖNÖZ
LOMBARD „NILI”
aranyra, ezüstre és
brilliansra.
56 T. A. ALLENBY 56
SZOBA: 16

Rádiók

nagy választékban, kályhák és különféle főzőedények.
„Zohar” melegvizes-tályok 70—150 literig.
Csillár, vasaló, kum-kum, stb. Fluorescent égők felszerelése, rádiójavítás. //
Villamos munkák olcsó áron részletfizetésre is.
UNGER ÉS TÁRSA,
Tel-Aviv, Sheinkin u. 53.
Telefon: 3212.
14 ÚJ KÉPLET 1958 III 30

Hirdetések WEINGARTEN
 TEL-AVIV,
 NILBL HAZAKEN 8.
 Nyomatványok BEJARAT: ALLENBY 54.
 K950 MELLETT.

PÉNZT folyósít ékszerre és minden értékre
 Lombard Tiferot T. A., Rotschild 31.
 Tiferet-ház.
 Vezető: RAJNA DAVID, ékszerész,
 a bpesti állami zálogházak v. becúse (8-5-ig). Tel. 4976

ROSENFELD T. A., Dizengoff-utca 140.
 KÉPKERESZŐ Művészi reprodukciók.
 A legjobb izraeli festők állandó tárlata.

FÉRFI- és NŐI szabóság Weiss István
 Műstoppolást, fordítást, TEL-AVIV,
 alakítást vállal. Feierberg 29.
 Vevőinek, ismerőseinek NYÚJ IA kíván.

"LOMBARD" CENTRAL
 KÖCSÖNT AD T. A., Allenby 37., I. sz.
 ékszerre és minden értékre.
 1/20-1/2-ig, 1/5-6-ig.

BUTOR FOTOLEK REKAMIEK
 jó kivitelben, hosszú lejáratú részlete
 legolcsóbban **GROSS SOLOMON-nál**
JAFFA,
 Központ: 5-ös u. 5. Suk Salachi mellett
 Fiók: 298-as u. 3. sz. „Noga” mozi mellett
 JÓJON EL, GYŐZDJEK MEG!

KAMINITZ
 az elegáns férfidivat-üzlet
 Robonainak, vevőinek, ismerőseinek kíván
NEW AR
T. A., Ben Jehuda ut 26

LOMBARD KACAFON 32
 kölcsönt ad T. A., ALLENBY 32
 Mugrabival szemben.
 ékszerre és minden értékre
 1/20-1, 1/4-1/6-ig.

Kastner Testvérek
 KASTNER BROS.
 Kíván vevőinek, rokonainak és ismerőseinek
 TEL AVIV, ALLENBY 108.

M. GOLDSTEIN
 Nézők és melltartók
 TEL AVIV, ALLENBY 101

Polykát, tollat vesznek a legmagasabb árban. — Paplan- és párnakészítés
BABAKLINIKA
 Celluloid- és mindenféle törött baba javítása.
 WEINGARTEN,
 Tel-Aviv, Rotschild 69.

KARFISZMUNKÁK elsőrendű kivitelben készíti
 Friedmann József kárpitos.
 TEL-AVIV, Rotschild 102
 (Sheinkin sarok) udvarban.
 Petenzekemlék
 rektáron és rendelésre.
 K9431

BUTOR
 LUKUS
 NAPI
 LAMOL
 36. október

Konfekciók, varrókék
 figyelmébe!
 Plissirozást, dekatizálást,
 öv, gomb, stb., készítését
 vállalja
EXPRESS PLISSÉ
 TEL-AVIV, ALLENBY 32.
 (szuterrén) 3

"MOTOR" ELEKTRO-
 MECHANIKAI ÜZEM
POLLAK JOSZEF
 Jaffa, 16-os utca 4 szám
 (5-ös utcából nyílik)
 8 1/2, 10, 17 HP új svájci
 motorok eladóak.
 Minden erősségű motor,
 dinamó tekercselése

M. HAIMSONN - GALATI
 T. A., Rechavia u. 22.
 Rézletré is.

**EZÜSTARU-ÉS
 EZÜSTÖZÖGYAR**

J. PRINCENTAL
 Alapítási év 1905, Varsó

A közönség figyelmébe
 Az utóbbi időben készítményeink megnyerték a közönség bizalmát. Evőeszközeink minőségükről és szépségükről híresekké váltak. Tudomásunkra jutott, hogy az utóbbi időben gyártmányainkhoz hasonló utáztatok jelentek meg a piacon.
 A vevőt minden kellemtelenségtől meg akarjuk kímélni, ezért felhívjuk a figyelmét a PRINCENTAL bélyegzőre, amely az evőeszköz nyelének mindkét oldalán látható.
 Tisztelettel
J. PRINCENTAL

Fontos értesítés a mosóvnyitókknak
 Bájos, fiatal, hagyománytisztelő lányok férjhezmennek felzseroik mosásvra.

ICHUD HALEVAVOT
 házasságközvetítő iroda,
 vezető: ALIZA.
 Tel-Aviv, Petách-Tikva út 38. sz., Tachana Merkazitnál, Bét Hadaral szemben
 D. e. 12-2, d. u. 6-9-ig.
 K979

ELEKTROMOTOROK

A. SUGAR
 T. A., LILLENBLUM 36.

BUTOR
 könnyelmes részlete
 T. A., Ehrlanger u. 1. sz.,
 Tachana Merkazitnál,
 Atara-kavéházal szemben
 Rekamiekh magyar modellek után. Nagy választék luxus-, népi- és lakobútorokban.
OLCSÓ ARÁK

PÉSZÁCHRA JAVITASSA
 szőnyegét szakemberrel.
 Zsákszőnyeg!
 Közimunkafonal!
 Perzsaszőnyegszövődében,
 LASZT, T. A., Sheinkin 14
 K749

"MIDINETTE"
KALAPSZALON
 TEL-AVIV, Hayarkon 47.
 (Allenby sarok)
 értesíti t. vevőkorét, hogy tavaszi párisi modelljei megérkeztek.
 K993

Mérnök
 24 éves, jömegejelenésű,
 több nyelvet beszél, — keresi csinos lány ismeretségi házasság céljából.

Taxi-tulajdonos
 41 éves, magas, intelligens, — elvenne, jólöltözködő, lakással bíró hölgyet.

"INTIM" iroda
 T. A., Kási-u. 42. H. em.
 Fogadási órák:
 d. u. 1-3, 6.30-9-ig.

Jó könyvet DAAT-tól
 kizárólag olvashat. — Választékunk 1000 jó könyvvel bővült.
 Magyar könyvekért jó árat fizetünk.
 TEL-AVIV, Rotschild 86.

Kiadók és eladók
1-2-3 szobás lakások
 Bné-Brák központjában. //
 Átadó makolet Bné-Brákban. © CVI ROSENTHAL,
 Bné-Brák, rech. Rabbi Aki-
 va 3-nál, mellékutca, oszlopokon álló ház. K943

BUTOR
 — új és használt —
 vétel — eladás — csere.
BODNER
 Jaffa, 289-es u. 18. szám
 (fogház mellett)
 Telefon: 80706.

Mifal Hapajisz
2500+?
 1953/1 sorozat

"Mazal Tov"
 a híres házasságközvetítő-iroda
JOSZEF LIWER
 az Izraelben legjobbnak elismert sádehen vezetése alatt
 T. A., MAKKABI U. 7.,
 POB. 4091.
 pészách egész ideje alatt is nyitva. — Szigorú titoktartás. K978

Speciális GYÓGY- és MERTÉKUTANI
cipőket
 négyhavi részletre készítenk, garancia mellett.
 Üzletfelainknak kellemes ünnepeket kívánunk.
A. GANZ
 TEL-AVIV, Allenby 69.
 Bejarat a Bét Hasoeva utcából. K982

SCHWARZ,
 fogászati laboratóriumi
 T. A., NESZ CIONA-U. 4.
 szám alá helyezte át a a Pinsker-utcából.
 Vállalja a legmodernebb kivitei szakmai munkákat (viplát is.) K956

"Múlt és Jövő"
 régi számait, egész évfolyamokat is, MEGVETELRE keresek
M. GOLDSTEIN,
 Tel Aviv, Allenby 101 sz.
 K1022

Részletre jegszekrény
"ALBUS", T. A., Erlanger
 u. 2. Tachana Merkazitnál
 Bőrsben és Budapestben 18 éven át működött
 kozmetikai szalon.
 Modern arcpolás, szem-
 pillafestés, végleges sző-
 celtávolítás rövidhullámmal

LA BELLA
 Dr. Kovács Elemérné
 T. A., Jehuda Kálvi 104.

NAGY AMERIKAI CÉG KERES
szerszám- és stancnikészítőket
 (fém és plasztik)
 Csak komoly gyakorlattal bíró, elsőrendű szakemberek jelentkezzenek írásban.
PRECISION TOOL & DIE Co. Ltd.
 TEL-AVIV, LA GUARDIA-U. 1. - TELEFON 62169.

BOHAN
 the Haifa Insurance Co. Ltd.
Jeruzsálemi fiók
 új irodahelyiségének címe:
 Rech. AHARON 7. (Rechavia)
 Telefon: 5840.

"MAZAL TOV"
 Tel-Aviv, Allenby 111.
ismét vezet!
 A MIFAL HAPAJISZ 1952. március 28-án harmadik húzásán vevőink a következőket nyerték:
 125071 sz. 2000 fontot
 29791 sz. 1500 fontot
 17125 sz. 1000 fontot
 77265 sz. 1000 fontot
 187541 sz. 1000 fontot
 és még sok, 100, 250, 500 fontos nyereményt.
 Tel-Aviv-tengerparti fiókunk rövidesen megnyílik.

Értesitem a t. vásárlóközönséget, hogy
"CHIC PARISIEN"
 CÉG ALATT SAJÁT ÜZLETET NYITOTTAM
Chederàn
 Eredeti párisi modellek. Az egész családot felöltöztetem olcsón, a legújabb divat szerint. • Uj üzletemben továbbra is a tölem megszokott elősékeny és tökéletes kiszolgállással állók rendelkezésre.
 Ungár Zoltán
 rech. Hagalil, Bét Kornstock,
 „Hof” mozi mellett.
 K908

Nem szól a rádiója? Hívja: 6101
 a közismert rádiólaboratórium:
 Hangszórók felszerelése.
 Szakezerű munka, jutányos ár.
STERN
 Tel-Aviv,
 Allenby 91.
 udvar

KZ- Irgun Aszirá
 Hónó című Leseávár
 esek
 Egyesülete Izraelben
 Uj irodák:
 Haifa, Herd u. 61., I. em., 3. lépcső
 Tel Aviv, Becáel-Jaffe u. 3
 Jeruzsálem, Ben Jehuda kavéház.
 Minden városban és helységben megbízottak.
 SZERDA, ápr. 1., este 7-kor, TEL AVIVBAN, Tiferet kavéház, Allenby-Rotschild sarok.
 CSÜTÖRTÖK, ápr. 2., BÉDR SÉVÁN (hely a falragaszokon)
NAGYGYULÉS
 Volt KZ-esek és gettó-lakók saját érdekében mindannyian jelenjenek meg. — Szabad belépés.

התנועה הירוקה
 תנועת הירוקה
 תנועת הירוקה

תשי"ג קוסר לפשזאח
cikkek jegyzéke
 (2. sorozat)

Sütődék és cukrándék:
 1. „ATARA”, Csernichovsky-u. 25.
 2. „TONY”, Alija-u. 24.
 3. „GIL”, Allenby 106.
 4. „SHAPIRA”, Allenby 124.
 5. „GOLDBERG”, Dizengoff 277.
 6. „HELLER”, Lilienblum 35.
 7. „KAPULSZKY”, Allenby 45.
 8. „ALBERT”, S'dérot Washington 29.
 9. „ALSICH”, Hakishon u. 29.
 10. „NIZZA”, Allenby 40.
 11. „UGATI”, Idelsohn u. 10.
 12. „SZANSZAN”, Allenby 19.
 13. „TOVIK”, Kol Jiszráél Chávérim u. 7.
 14. „PIK”, Bádl Sém Tov u. 8.
 Figyelmeztetés: Kizárólag a „Jicohar” gyártmányu fogkrémeket engedélyezték. Fogszappan csalis „Shemen” gyártmány használható. Más gyártmányu fogkrémek és fogszappanok használatát nem engedélyezték pészáchra.
 K1025

Agyonlövessel fenyegettek meg több törvényszéki bírót

Más állami főtisztviselők és lapszerkesztők is kaptak fenyegető leveleket — Egy telavivi fiatalembert vádolnak a furcsa levelek írásával.

Az utóbbi időben az izraeli magasabbfokú bírásokodás számos személyisége olvas-hatatlan aláírású, kézzel írt fenyegető leveleket kapott, amely szerint browning-revolverrel meg fogják őket ölni. A levelek egész gyűjteménye jutott a rendőrséghez, így többek között ilyen levelet kapott M. Ben-Porát asszony, az állami főügyész helyettese és M. Golan jeruzsálemi törvényszéki bírót, akiket azzal fenyegettek meg, hogy március közepén fogják őket megölni. Ez a terminus elmúlt, mire az ismeretlen levélíró megismételte fenyegetését és új határidőt tűzött ki.

Ugyancsak fenyegető leveleket kaptak az állami főszámvivőszék magasrangú tisztviselői és néhány lap szerkesztője. Ezenkívül telefonon és írásban fenyegettek meg B. Halévi és dr. B. Sarsavszki jeruzsálemi törvényszéki bírakat. A Golan bírónak írt levélben azt írják, hogy azért fogják meggyilkolni, mert hat évre ítélte J. Weinbergert, a Becal-múzeumban elkövetett lopás miatt. Ugyancsak ezzel a kiolvashatatlan aláírással ellátott levelet kapott Tutti Löwy asszony, egy nahariai panzió tulajdonosa, aki állítólag jelentette Weinbergert, amikor letartóztatása előtt a panzióba ment.

A telavivi rendőrség mintegy tíz nappal ezelőtt letartóztatta Cvi Glas telavivi fiatalembert, aki ellen va-

— Libanonból rálőttek Járon kibucra. A libanoni határon levő Járon kibucra szombaton este a libanoni Maron el-Ram község irányából mintegy 40 lövést adtak le automatafegyverből. Az arab lövészek eltaláltak három házat és egy golyó behatolt az egyik szobába. Sebesülések nem történtek. Izrael panaszt nyújtott be az izrael-libanoni fegyveresüneti vegyesbizottsághoz.

Új szálloda Migdal-Askalonban

Egész éjjel nyitva. • Mérsékelt árak.
Lelkiismeretes kiszolgálás. • Melegvíz.

„MIGDAL” szálloda

HERZL UTCA, TRIJAVAI SZEMBEN.

BIZTOS MEGÉLHETÉST

A négyhetes intenzív tanfolyam sikeres elvégzése után az intézet egyedüli helyi-vezetőjeként kezdi meg működését.

Szükséges tőke 400 font, melynek fele a megállapodás aláírásakor, a többi a tanfolyam befejeztével fizetendő.

Lakással, vagy üzlethelyiséggel rendelkező, szervezőképes hölgyek ajánlatát kérjük:

TEL-AVIV, POB 2585

ÚJ ETTEREM „SAVOYA” ÚJ

ELEGANS JAFFA, BUSZTRUSZ-U., az órával szemben.
Naponta ebédre és vacsorára: kifőnt sülték, sislík, chumusz, techna és sok más nemzetközi ételkülönlegesség.

IZLETES ÉTELEK. — HAZI KONYHA.
JÖJJÖN EL ES GYŐZDJEK MEG!

Elismervény

10% — fontról

egy rádió vásárlásához,
érvényes
1953. ápr. 15-ig
ALCHUT
Ben Jehuda 156.

10 FONTOT TAKARIT MEG

egy rádió vásárlásánál. Bel- és külföldi rádiókban ép úgy, mint Standard-Longplay és automatikus lemezzátszóban, nagy választékot talál nálunk. Célgünnél mindezt részlelvezésre is megvásárolhatja. Használt rádióját a legmagasabb árban számítjuk be. Kérjük, jegyezze fel címünket. Ön pénzt takarít meg, ha egyszer meglátogatja az

ALCHUT rádióüzletet,
T.A., Ben Jehuda 156

BURMA IS LEMONDOTT a további amerikai pénzegélyről

Nehru hindu miniszterelnök Rangoonban tárgyal Csang Kaj-Sek katonáinak burmai helyzetéről

Washington (UP). — Hollandia után Burma a második állam, amely most önként lemondott a további amerikai pénzügyi segítségéről. Burma kormánya közölte Amerikával, hogy június-tól kezdve nem veszi igénybe az amerikai segínyt, amelyet eddig, mint fejlődésében visszamaradt állam kapott. Washingtoni körök szerint Burma lépésének nincsen politikai háttere.

Ugyanakkor az amerikai külügyminisztériumban azt tanulmányozzák, milyen lépéseket tegyen az Egyesült Államok kormánya a Burma északi határán fekvő hegyekben tartózkodó kínai

nemzeti csapatok ügyében. Ezek a több ezer főnyi csapatok, amelyek Csang-Kaj-Sek bukásakor a burmai határvidékre menekültek, az utóbbi időben többször megütköztek úgy a burmai kormánycsapatokkal, mint a kommunista kínai katonasággal és Burma kormánya, hogy elejét vegye egy nemzetközi bonyodalomnak az UNO-hoz fordult panasszal.

Rangoon (UP). Pandit Nehru, India miniszterelnöke, tegnap hivatalos látogatásra Burma fővárosába érkezett.

Pandit Nehru ma Burma miniszterelnökével fog tárgyalni a kínai nemzeti csapatok kérdéséről, amely súlyos bonyodalommal fenyeget.

Burma miniszterelnöke egyébként közölte, hogy azzal a kéréssel fordult Izraelhez, Pakisztánhoz, Indiához és Indonéziához, támogatásukat az UNO-ban Burma javaslata, hogy kötelezzék Csang Kaj-Seket csapatainak Formozába való elszállítására.

Az ügyész szerint szervezett akció folyik a 2 luddi arab gyilkossági ügyének elfussolására

A telavivi törvényszéken tegnap elhangzottak a perbeszéd a két luddi arab ügyében, akit egy ismeretlen zsidó katonára meggyilkolásával vádolnak. Tomkiewicz ügyész arra hívta fel a törvényszék figyelmét, hogy bizonyos körök gyűjtőakciót folytattak le a vádlottak érdekében és megkönyezték a vád tanuit. Négy tanu visszavonta első vallomását, mégpedig olyképpen, hogy egy jeruzsálemi ügyvédnél jelentkeztek, akinél eskü alatti vallomást készítették számukra.

Miért kellett ezeknek a tanuknak Jeruzsálemben utazni? — tette fel a kérdést az ügyész. Az El-Jom című arab lap megtámadta a perkoronatanuját, Georg Kaszisz, ami szintén azt bizonyítja, hogy szervezett akció folyik a vádlottak érdekében. Ezért, az ügyész szerint, a törvényszéknek el kell fogadnia a koronatanu vallomását.

Jagnesz védőügyvéd azt hangoztatta, hogy a vád koronatanuja notorius bűnöző és valószínű, hogy ő maga követte el a gyilkosságot, vagy pedig részt vett valami gyilkosságban. Kaszisz meg-

Angol-orosz konferencia

(Elsőoldali cikk folytatása)

jóformán naponta figyelnek meg orosz repülőgépeket. Svédország déli része felett és Dánia légterében is ismételtlen megállapították idegen repülőgépek jelenlétét.

Szakértők véleménye szerint azonban

a szovjet repülőhadtest legveszélyesebb megfigyelő tevékenysége olyan körülmények között történik, hogy azt nehéz megakadályozni.

Az oroszok rossz időben,

óriási magasságban, éjszaka repülnek el a fontos nyugati stratégiai pontok felett és infra-vörös sugarak segítségével fontos felvételeket készítenek a nyugati állásokról.

A radar természetesen megállapítja ezeknek a repülőgépek a jelenlétét, de a rossz időjárás és a rendkívül magasság miatt rendszerint nem lehet őket üldözni.

Ezek a lökhajthamos szovjetgépek az amerikai szárazföldi legészakibb része felett is többször megjelentek.

Nagyarányu élelmiszercsempészést leplezték le Haifán

hamis címekre küldött csomagok formájában

Eddig hat telavivi személyt tartóztattak le a visszaélésekkel kapcsolatban

A haifai rendőrség nagy méretekben folytatott élelmiszercsempészést leplezett le. A kikötőrendőrségnek véletlenül feltűnt, hogy egy olaszországi cég túlsok csomagot küld izraeli állampolgároknak. A csomagokat egy telavivi vámos vette ki a raktárakból, aki mint az olaszországi cég megbízottja is szerepelt. A múlt hónapban az keltette fel a hatóságok gyanúját, hogy 5 szokatlanul nagy küldemény érkezett, összesen 15 tonna súlyban.

A rendőrség időközben ellenőrizte több címet, amelyekre a csomagok érkeztek és megállapította, hogy a feltüntetett személyek nem vártak csomagot és nem is sejtik, hogy ki az ismeretlen csomagküldő. A nyomozás alapján a legutóbb érkezett két küldeményt a hatóságok ideiglenesen lefoglalták.

— Aknára futott egy katonai autó. A gázai sáv határszélin tegnap egy katonai autó aknára futott. Három katonára megesüst. Az autót őrjáratot teljesítő katonák voltak, akik rendes határellenőrző útjukat végezték. Izrael erélyes panaszt nyújtott be az izrael-egyiptomi fegyverszüneti vegyesbizottsághoz.

• Végleges hajlettávolítás garanciával, diathermia és rövidhullámmal. „Oradim” T. A., Makkabi 7. A785

Az ügyet a telavivi országos rendőrpáncsnoksághoz tették át, amely 6 telavivi személyt ellen letartóztatási végzet adott ki. A rendőrség azt hiszi, hogy az Izraelben eladott áru fejében idegen valutát vásároltak, amelyet azután külföldre csempészték.

5713 Niszán 14., hétfő, 1953 március 30.
5713 Niszán 14., kedd, Pészach első napja.
1953 március 31.

— Szabadlára került a bejelentőhivatal egyik tisztviselője. A telavivi vizsgálóbíró tegnap 200 font óvadék ellenében szabadlára helyezte Szmicha Aharoni bejelentőhivatali tisztviselőt, akit a személyazonossági bizonyítványok hamisításával kapcsolatban kitört botrány után tartóztattak le. A rendőrség megbizottja közölte, hogy a nyomozás befejeződött és nem tiltakozik Aharoni szabadlábrahelyezése ellen.

A Hitachdut Oléj Hungarie

TEL AVIV:

A szociális bizottság tagjai és azok a hölgyek, akik gyermekrendezvényénél dolgoznak, e héten szerdán, április elsején, délután fél 6 órakor Hajarkon 44 szám alatt (Budapest szalon) tartják összejövetelüket.

Frigidair

bármilyen gyártmányt - garanciával JAVITOK
Motorok javítása, teleresése.

Vétel — Eladás — Csere.
Zoltán,
T. A., DIZENGOFF 202.

APRÓHIRDETÉSEK

Remek új könyvek érkeztek a báb-jámi kölcsonknyvtárba, Jerusálajm u. 2. - Iratokozók be! A783

Mishi késnélküli borotválópor semmiféle chomecot nem tartalmaz. — Minden gyógyszerárban kapható.

Helyiséget keresek kerékpárjavító-műhely céljára Tel Avivban vagy környékén. — „806” jellegére a kiadóba. A806

Lakást, üzlethelyiséget akar? Forduljon: Ringel Sándor közismert közvetítőirodájához, Tel Aviv, Nachlat Benjámin 39. A6

Lakást, báb-j-mesutatót, üzletet, raktárt gyorsan, szigorú diszkrécióval közvetít: „Express”. T. A., Merkáz Báálé Meláchá 5, első emelet. Félfogadás: d. e. 10-1, d. u. 4-7-ig. Telefon: 66760.

Jó könyvet szeret olvasni? HADASH! — Szakkönyvek, szótárak? HADASH! — Eladók könyve van? HADASH! A legjobb kölcsonknyvtár HADASH, Tel-Aviv, Hajarkon ötvenkilenc.

Hajfestés 2 font, tartóshullám 2 font, mosás-berakás 500 pruta, manikür 300 pruta. B A T J A, Tel-Aviv, Dizengoff 108. A512

Pehelyért, ágytollért a legmagasabb napiárat fizetjük. Pehely-, vattapaplankészítés. Gottlieb-Rosenberg, Haifa, Hamalachim 29., szuterén. A793

Női- és gyermekruhaszabászatot, modellrozzást, legújabb divatu vonalvezetést tanuljon ZISOVICSNÁL, Tel-Aviv, Lessing 14. Gordon mellett. 4-es autóbusz. K8724

Női- és férfifehérneművarrást szépen, olcsón vállalok. Berger Éva, Haifa, Eljahu Hanávi-u. 1. „Esel” szálloda-ánál szemben. A804

Kereskedők, kibucok! Drótláló (reset) kerítésnek, tulnak, légy ellen, nagy választékban, gyári áron. Wieder vasúzet, T. A., Lewinsky-u. 50. A736

Sabbat-óra automata elöltő, felszerelve 6 fonttól. Viszonteladókát keresünk az egész országban. — Mindenfajta villanyórát szakszerűen javítunk. Tel-Aviv, Reiness 8. sz. 10-2-ig. A788

Műstoppolást szakszerűen, önállóan végez Horovitz, Haifa, Nordau 9 (udvarban). A805

Roth Pista Budapestről (Terez körút 37) adja le címét: Új Kelet, Natanja, Ráv Kuk 12. sz. A803

Treller és lovaskocsik 2-4 gumikerékkel, raktárról és megrendelésre kaphatók. — Grünstein, Haifa, Hedjas 17.

Haifán jó szakmával, önálló existenciával rendelkező csinos nő, — jömegelemű, biztos keresettel rendelkező, jóindulatú férjet keres ötenig. „Húsvét” jellegére, Új Kelet, Haifa. A817

הג שמה ללקוחותינו הונבדים אכל עם ישראל

„ARIE”

VAROSKOZI TAXI-SZOLGALAT LTD.

MEGNYILT A
Hotel „Rama”, Ramat Gan
HERZL 78.
LEGMODERNEBB BERENDEZÉS • HIDEG-MELEGVIZES SZOBÁK • FIGYELMES KINZOLGALÁS